

M.P. Pavloviç

Türkêye

İstiklâl mübârezesi " mücadelesi " uğruna

Azernesr

Bakû - 1927

M. Pavloviç, V. Gorko --- Karyajim, F. Raskolnikof

Türkiye

İstiklâl mübârezesi " mücadelesi " uğruna

Mütercimi : A. İlyas zâde

Dedaktörleri : İbrahim Emin begli, Reşit
yusuf zâde

Azernesr

Bakû
1927

Azernesr

Matbaasında basıldı

M. Pavloviç - V. Kurkov

Türkiye

İstiklâl mübârezesi uğruna

Büyük Elçi

Merhum Hüseyin Râgıb

Baydur Vakfıdır

İdareden

Hâli nâzırda bütün şark ülkelerinde Avrupa emperyalistlerinin karşı büyük millî âzadlık "hürriyet" hareketine gitmektedir. Şarkın öz âzadlığı uğrunda apardığı "götürdüğü" bu mübâreze (mücadele) nin büyük ehemmiyeti olmakla beraber, muhtelif siyasî şekillerdedir. Şûrâlar ülkesinin emekçileri şark ülkelerinde Avrupa imperyalist ve kapitalistlerine karşı giden bu mübâreze (mücadele) çok büyük merakla gördüm görmekle beraber emperyalizm yırtıcılarının sıkıntısına karşı mukaavemet (karşıkoyma) gösteren ve mübâreze (mücadele) aparan (götüren) şark ~~ve~~ zahmetkeş (zahmetçeken) halklarına hüsn-ü-teveccüh ve mânevî yardım göstermektedirler.

Moskova'da ki şarkşinaslık (şarkayakın) ilmi (asbusiyâsî) bu büyük tarihî hâdiseleri aydınlatmak ve şûrâ'nın ittifâkının bütün emekçilerini onlarla tanış etmek (tanıştırmak) maksadıyla muhtelif şark ülkelerinin öz âzadlığı (hürriyet) uğrunda apardığı (götürdüğü) mübâreze (mücadele) hakkında bir nice kitap neşrine başlamıştır. Bu silsileye : Kitay, Türkiye, Mısır, Hindistan, İran ve şimalî Afrika (Merâkeş, Tunus, Elcezâyir) dâhil olur.

İlmî (asbusiyâ) nın bu teşebbüsünü haklı bilerek biz de Âzerbeycan emekçilerini şark ülkelerinden yakın komşumuz olan İran ve Türkiye ile tanış etmek maksadıyla onlara ait olan kitabçaları birinci nevede "sıra" tercüme edip neşretmeyi lâzım bildik. Tecrübe olarak evvelce İran hakkında ki (İran istiklâliyet mübârezesi uğrunda) adlı kitabı çap ettik, ("bastırdık"). Okuyucular tarafından büyük hevesle alınması fikrimizde yanlış olmadığımız âşikâr etti. Ona göre de (Türkiye istiklâl mübârezesi uğrunda) kükabın çapına başladık. Zannederiz bu kitabı da okuyucularımız büyük bir merak ile karşılayacaklar. Kitaplarımız hakkında öz fikir ve gösterişlerini ya gazete ve yahut idarâmize şifâhen "yüzyüze" ve mektup vâsıtasıyla bildirmeleri hâhiş olunur. "rica edilir" .

Birinci Fâsıl

1908. yılda sultan Abdülhamid'in yıkılması ve genç Türk İnkilâbı

Çarlık istibdâdına karşı yirminci asırda başlayan kuvvetli Rus inkilâb hareketi umum şarkta olduğu gibi, Türkiye'de de kendine yoldaş buldu.

Sultanlık hükümdarlığına karşı olan Türk liberal (yeniliği seven) hareketi, Avrupa'nın Türkiye'yi parçalamaya çalışan büyük ve küçük hükümetleriyle gazabkârlık "düşmanlık" planları neticesinde ve Osmanlı imparatorluğunun bütünlüğünü zedeliyen korku sayesinde daha da keskinleşti. Türkiye öz varlığını, yalnız Avrupa devletlerâ arasında ki rekabet sayesinde saklayabilirdi. Lâkin yine de Avrupa hükümetleri, Osmanlı hükümetinin dukanulmamış kalan eyâletlerinde "nüfûz mintikaları" ayırarak, Osmanlı imparatorluğu toprağının bir parçasında İngiltere, bâzısında Fransa, bâzısında Almanya v.s öz hükmünü yürütüyordu.

vaziyetin bu halde olması, müslüman memleketinde "kâfir" lerin sâhiblik etmesine râzı olmayan halk kitlesinde, "Avrupa tazyikinden" râzı olmayan geniş Türk ticaret burjuvazisi ve umum Türk zabitleri arasında devam eden böyle bir hale karşı, kuvvetli bir isteksizlik doğurdu.

sultanla onun satılmış vezirlerinin Avrupa doğrultusunda kul olup alçalması, Türk ziyalıları "aydınları" ile zâbitleri sultan hükümetinin aleyhine kaldırdı. "ayaklandırdı". Vezirlerden biri İngiltere'nin, ikincisi Fransa'nın, üçüncüsü Almanya'nın satın alma acenteleri olduğu belli idi. Hatta "padışahın" - sultanın özüne "kendisine" bile, Osmanlı imparatorluğunun (tecdidi ile) mübâreze için Avrupa devletleri elinde ki kör bir âlete bakar gibi bakılmağa başlandı. Bu şartlar içerisinde artık, sultanın müstebid "baskıcı" hükümetine karşı isyan etmek zarûrî "zorunlu" bir hale geldi.

1908. yılında ki genç Türk inkilâbı, umum Avrupa ve Rusya burjuvazisi arasında büyük nârâzılıklara "râzı olmamalara" sebep oldu. Türkiye terekki ederek kuvvetlenecek olursa, o vakit onu parçalamak planından vaz geçmek korkusu meydana çıktı. Bu perspektif "görüntü" ne Avrupa emperyalistlerinin ve ne de başta (Milyokof) olmak üzere askerlerinin zevkine uymadı.

1908. ilk eylül ayında binbaşılardan Enver ve Niyazi beyler eski Osmanlı usûl idaresine karşı isyan bayrağı açarak, öz faaliyetleriyle mübârezeci genç Türk hareketini ve kanlı sultan Hamid'in müstebid hükûmdarlık esaslarını kıran şiddetli fırtınalar devrinin başlangıcını meydana getirdiler. Avrupa matbuâtının mühim bir kısmı ve bilhassa Rus liberal matbuâtı, yeni hadisele neticesinde Türkiye kabağında "yakınında" açılan perspektife karşı ehemmiyetli derecede şuphe ve tereddüt âle bakıyordu. Gerek Rus edibleri içerisinde ve gerekse liberal radikaller dâiresinde ki siyâsetçiler arasında çok bedbinler vardı. Bunlar, Avrupa esaslarında Türkiye'nin terekkiye "ilerlemeye" kabiliyetsizliği hakkında ki kat'î imanlarını söylemek ve hâricî, dâhilî, muhârebe yatkinları içerisinde Osmanlı imparatorluğu yıkılıp yok olmasının zarûrî "zorunlu" velâyed "velilik" olmasını evvelden haber vermekle Kсандıra (başkasına yamanlık haberini veren Arnavud) rolünü öz boyunlarına alırlardı.

Bu hususta : (Belarosofun) " Vestnika Yevrupi " ve " Ruskiye Vedomostini " gazetelerinde ki mektuplarıyla (Kondoroşkin) in " Rus - koya Boğatestuv " gazetesinde ki makalelerini ve " Ruskiye Selvdu " gazetesinde ki bir çok makaleleriyle " Reç " gazetebinde ki " Milyokof " un " Yoldan mektup " larını v.s. hatırlamak kâfidir. (Milyokof) : 1908 . ilk 26 oktiyabrında " (Tenişefski) mektebi salonunda okuduğu leksiyasında " Kasım " takriben " aşağıyakarı " Türkiye de ki yeni kâanunî esâside ki nâzam, Osmanlı imparatorluğu dahilinde ki Hristiyanlarla müslümanları ayıran kanlı hududu silmeye ve ortadan kaldırmaya muktedir diğildi. " demiştir. Kadet fırkası lideri kat'î surette : " İslavyan halkları Türkiye ile beraber yaşamaktan

ise Türkiye'nin ortadan kaldırılması şartıyla Balkan federasyonu-
nu düzeltmelerine razı olmak daha elverişlidir." demiştir.

Bütün bu kabakcadan "uzaklardan" söylenen sözlerde : yeni u-
sul idare Türkiye'yi kuvvetlendirebilir gibi fikirlerden açık su-
rette korku hissedilir. ve kaanunu esâsîli usulü idare yıkılarak
Türkiye yeniden hesabsız mâllî muharebeler ve en korkunç kara ir-
ticâ "gerilik" uçurumlarına yuvarlanır diye, gözlenen kapalı ümit-
ler göz önünden kaçabilir. Garbî Avrupa efkârıumumiyesiyle "kamo-
oyu" matbuâtın mühim bur kısmı da aynı Rus efkârıumumiyesi ve mat-
buâtı gibi Osmanlı imparatorluğunda ki yeni nizâma karşı emniyetsiz-
lik ve inanmamazlık gösterir, Osmanlı imparatorluğunun taze "yeni"
şekle girerek, terekki etmesi gibi düşünceleri hamhayâl hesab ede-
rek, genç Türkiye'nin koca Türkiye'ye galebe çalmasında "üstün gel-
me" şüpheye düşebilirdi.

Yalnız Mısır'da, İran'da, Hindistan'da, Tunus'ta, Elcezâir
ile Fas'ta ki ziyalılar "aydınlar" arasında, (Paris), (Londra),
(Zürih), (Berlin) ve saire gibi Avrupa şehirlerinde ki müslüman ma-
hallelerinde ve nihayet umum müslüman dünyasında Türkiye'de ki inki-
lab haberleri tasvir edilemeyecek ve anlaşılamayacak kadar büyük bir
şâdlık "sevinç" ile karşılandı. Müslüman âleminin eski Osmanlı usûl
idaresinin tamamen yıkılıp Türkiye'nin yeniden doğarak yakında terek-
ki etmesine büyük bir imânı "inancı" vardı.

Türkiye'de ki kaanunu esâsîlik hareketinin başlangıcı yalnız
dününden ibâret değildir. Rusya tarafından Osmanlı imperatorluğunu
daima kokutan tehlike Türkiye cemiyetinde ki (efkârıumumiyesinde ki)
en dakik unsurların çoktan gözünü açmış, bununla beraber, memleketi
felâketten kurtarmak için esaslı sûrette dahîî ıslahâtın "yeniden
düzenleme" katfiyen yapılması lüzûmu, şuur ve idraklerinin 3anlayış-
larının" uyanmasına sebep olmuştu. Buna benzer hallere Japonya'da da
tesadüf ederiz. Artık 1876. yıldan Türkiye ordusunun ehemmiyetli bir
kısmı kaanunu esasî taraftarı idi. 1876. ilk mayıs ayının 30 uncu
gününde ki meşhur çevriliş zamanında her cur "tür" ıslahâtınaley -
hinde bulunan sultan Abdülaziz tahtından düşürülürken, saray kıyamçı-
lar "isyancılar" tarafından bulunan 4 tane askerî tabur tarafından
muhâsara "kuşatılmıştı" edilmişti. Sarayın büyük (Kapısına) ferik
(maraşal) Sübeymen paşa kumandasında olarak, piyâde askerler kıyafe-
tinde ~~alay~~ Harbiye mektebi talebeleri kıtâsı yerleştirilmişti. Ka-
biyyetsiz ve memleket için tehlikeli padişahın tahtından düşürülme-
sini tasdik eden şeyhülislâm'ın icâzesini "iznini" Süleyman paşa sul-
tana okurken, sarayın yakınında duran umum Türk zırhlı (Berananus)
eskadrası : millet arzusunu silah kuvvetiyle müdafaaya ordu ve donan-
man hazır olduğunu bildirmek için, umum toplarının yaylım ateşini
biribirinin dalınca "ardından" savururdu. Türkiye'de ki gibi kanun
→ istasıçılık hareketi, Rusya'nın müdâhale etmesi ve Rusya ile harbin
başlaması sayesinde bastırıldı. Türkiye'ye karşı Rusya siyâseti yalnız

Osmanlı imparatorluğu toprağından beri Daliçya ikinci parçasının koparılmasından ibâret kalır, belki de aynı zamanda, mükâmet istibâdâdı "baskı rejimi", Türkiye umum ahâlisinin tam bir hukuksuzluğu ve Osmanlı imparatorluğu heyetine dâhil olan muhtelif haklar arasında ki dinî ve miillî muharebelerin sun'f ve keskin bir sûrette alevlendirilmesi esâsında bulunan ve Rusya hükûmetinin elinde olan bütün vâsıtalarla eski Türkiye usûlidaresinin saklanması ibâret idi. Kanunu esâsi lağvedildi; lâkin yine de ordu, nârâzılık ocağı hizmetini görmekte devam etti. Yalnız tayfa sayılan Arnavud süvârileri aynen, çarlık Rusya'sında ki ~~gibi~~ Kazak askerleri gibi, Osmanlı imparatorluğunun dahilî terekkinde karanlık roller oynamışlar ve sultana körçesine itaat göstermişlerdir. Orduya karşı sultanın inanmazlığı o kadar büyük idi ki, bunun neticesi olarak son on yıl zarfında Türkiye'de bir tane askerî manevra yapılmamıştır. Çünkü sultan, bir niçe alay bir araya yığıldığı "toplandığı" zaman, öz alaylarıyla sözleşerek İstanbul'a yürüyebileceklerinden korkardı. Tâlik zamanında askerler her zaman "her zaman" yalnız boş fişenk (patron) lardan atıyordular. Böylelikle hükûmet, hakiki kuvvet olan orduyu söndürmeye çalışır, isyanlar her zaman eksik olmayan Arabistan'ın bazı hassalarıyla (Makedonya) da orduyu harbe hazır bir halde saklardı. Ordu özünün alçaltılmış vaziyetini duyarak, el altından şikâyetlenirdi. Bununla beraber ordu özünü "kendini" geride kalan müslüman ahâliden ayırmaz, bilakis, özünün onlârâ kan cihetinden bağı olduğunu bilirdi.

Türkler ile mübâreze etmek "çekişmeye girmek" hakkında ki ~~fikir~~ fikir, askerlere garib gelirdi. Sulh içerisinde yaşayan ahali ile uzun müddet derin bir uçurum açan vatandaş muhârebesini, ne kadar ki, içerisinde ki Türk ahalisinden bahsolunurdu. Osmanlı ordusu anlamıyordu. Bununla beraber, ordunun hali çok ağır idi. Arabistan ve Makedonya'da ki daimî isyanlar, orduyu her zaman öz kuvvetini sarf etmeye mecbur ediyordu. Beş yıl hizmette kalan askerler Arab mücâhidlerinin Bulgar, Sırb ve Karadağ çetecilerinin (koldorların) gölgeleri altında büyük bir miktarda kırılır, isyancıları ararken uzun ve yorucu geçitler zamanında kazanılan hoşnutsuzluklardan ve katlanılan eziyetlerden dolayı çok miktarda öldüler. En yakış işçi kuvveti sayılan gençliğin ve daha büyük yaşlıların her yıl askerliğe çağrılarak kerdi tasarrufâtından "tutumundan" uzun zamanlar ayrılmasıyla ve belki de çok zaman geri kayılmasıyla fenalaşmasına sebep olurdu. Askerî hizmetten hristiyan ahâlisi âzâd edilmiş olduğundan askerî hizmet ağırlığı yalnız müslüman ahâlisinin boynuna düşüyor, yüzlerce ve binlerce Türk kendilerinin toprakları yalnız kadınlar tarafından işletiliyordu. Bu arvadların "kadınların" cûd ve kütan'dan ayrılan ataları, kardeşleri ve kişileri "kocaları" (Makedonya) Arabistan ve yahut başka yerlerde harb meydanlarında öldüler ve Türk kadınının aile ocağı her zaman "her zaman" hasret ve keder vâdisi halinde olurdu.

Bununla beraber hükümet toprağının parçalanması da devam ediyordu İngiltere Arabistan'ın cenub tarafını eline geçirdikten sonra umum Arabistan şeyhlerini parayla tutuyor, Britanya altınlarına karşı açık ve ya gizli bir sûrette hizmetlerine mukaabil, onları seâvetcesine mukâfatlandırıyor. Almanya Küçük Asya'yı (Anadolu) yu eline geçirmeye hazırlanıyordu. Girid adası ise Avrupalı işgal ordularının ihtiyârında idi. "ellerindeydi". İstanbul üzerine hücum hayali ile Bulgarristan ciddi bir sûrette silâhlanıyor, aynı zamanda Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ hükümetleri de, Osmanlı mirasından mümkün olduğu kadar büyük parça koparabilmek için dağılmakta olan İmpratorluk üzerine atılmaya hazırlanıyordu. Türk ordusunda ki en yahşi "iyi" unsurlar, eğer Türkiye, geciktirmeden, kanunu esâsiyikabul etmeyecek olursa, felâketin muhakkak olduğunu anlamıştı. Bunun için, ordu kendisinin rehber unsurları vasıtasıyla, eski usulü ortadan kaldırmaya ve impratorluğu felâketten kurtarmaya karar verdi. Revel'de ki Rus ve İngiliz padişahlarının tarihi mülâkatından sonra Makedonya islâhâtı hakkında meydana gelen Rus İngiliz lâyihası, patlayışı çabuklaştırdı. Türkiye, İngiltere ve Rusya cemiyetlerinde ki şuurlu dâireler (1908 inci yıl ayının 9 unda) Revel şehrinde ki sağlık için kaldırılan kadehlerin sesinde Osmanlı impratorluğu üstünde ki defn "gömülme" tegannileri "şarkıları" uşutuluyordu.

Genç Türk fırkası, işi uzatmamaya ve geciktirmeden sultana karşı isyan etmeye karar verdi.

Azadlık hareketinde Türk ordusu çok büyük roller oynadı. Lâkin bazılarının yaptığı gibi, kaanunu esâsicilik hareketinde Türkiye ahâlisinin yerde kalan unsurlarının da rolünü küçümsememelidir. Türkiye'de ki azadlık hareketinin, Rusya'da en ziyade orduyu ihâta etmiş olan "kaplayan" Dikabristler isyanına hiç te okşatılamayacağı hakikati, artık yetti, tamamiyle isbat edilmiş gibi kabul edilebilir.

Türkiye inkilâbı umumu millet ve umumu halk hareketi idi. Bu inkilâbda Türkiye ahâlisinin umum tabakaları büyük bir gayretle iştirak etti. Sultana karşı isyan bayrağı kaldıran iki öncü Türk taburlarından biri olan kaymakam Enver bey kumandasındaski tabur umumiyetçe askerlerden teşkil edilmişti. İse de, Rene kalası kumandanı Binbaşı Niyazi bey kumandası altında hareket eden sayıca daha büyük olan ikinci deste demek olur ki, yalnız sivil (asker olmayan) ahâlidân teşkil edilmişti. Bu hakikatin bütün ehemmiyeti birdenbire göze çarpar.

Boylelikle beriberç isyan eden öncü iki tabur da, sivil ahâli askerden artıktı. Bu inkilâbın hakiki karakterini anlayabilmekten ötürü nice "nasıl" oldu da Enver ve Niyazi beylerin hırdaca ordusu, yalnız, Abdülhamid'in bütün iktidarını mahv etmekle kalmayıp, aynı zamanda, özleriyle Türkiye'yi tamamiyle taksim etmek fi-

kirlerini hayata geçirmek için birinci fırsattan faydalanmaya hazır olan Avrupa devletleri planına da muvakkati mâniçikarır türede bilecek kadar korkunç bir kuvvet haline çevirebildiği süaline cevap vermek kâfidir. Enver ve Niyazi beylerin "hırdaca" ordusunun Abdülhamid ile olan muhârebede mağlûb olmamasına,, her şeyden evvel, umum Makedonya müslüman ahâlisinin ve Türkiye'nin Avrupa tarafında ki bütün müslüman kenâlisinin derhalo onun tarafına geçmesi sebep olmuştur.

Umum Türk kentlerinde ki kentliler : yiyecek, içecek cihatinden pulsuz "parasız" olarak fedâileri temin ediyor, hükümet askerleri hakkında mâlûmat veriyor, fedâilere kalacak yer hazırlıyor ve onları saklıyordu. Enver beyin başını getirene büyük meblağlar verileceği vaad edilmişti, lâkin buna kimse imrenerek aldanmadı. Bir çok kentler, vergi vermekten ve hükûmete tâbi olmaktan açıktan açığa boyun eğmiyordu. Türk kentlerinden sonra Bulgar kentleri de Niyazi beyin tarafına geçmeye başladılar. Yalnız bütün kentli kitlesi Niyazi beyin inkilabçı planlarını hissetmeye ve o planlara yardım etmeye hazır olduğunu katî sûrette bildirdiğinden, Niyazi bey de ikinci şehre yüdüyüşe başladı. Umuma açık inkilâbı, o inkilâbın bâlhassa başlangıç devirleri, esaslı sûrette, eski Abdülhamid usul idaresine karşı askerî çevrilişten ziyade Türkiye'nin Avrupa hissesinde ki müslüman kentlileri isyanı gibi karakterlendirmek muvafıktır X) Sultanın kendisi bile, kaanunu esâsiyi ilân ve parlmana seçeceği zamanını tâyin ederek bütün fedakârlıklara birdenbire râzı olduğu ve her şeyin güya ki son derece tebrikkârâne tebessüm ettiği bal ayları geçtikten ve Türk inkilâbının tez geçici birinci devirleri tamam olduktan sonra, umumî şadlık "sevinç" içerisinde Bulgarya ile Avusturya-Macaristan ikilisi birlikte olmak şartıyla birincisi Rumeli demiryolunu zaptederek, ikinci ise, Bosna-Hersek'i zorla öz memleketine kaytararak "katarak" Türk milleti içerisinde heyecan doğurdu. Böylece, iki komşu devlet, baştan ayağa kadar silâhlı, ilk fırsatta muhârebeye hazır olarak, Türkiye serhaddine "hududuha" yanaşmıştı. Kısmen Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan acenteleri tarafından satın alınmış ve kısmen de şuşkınlığa uğratılmış ve yolunu yitirmiş Avrupa matsuâtı, Arnavutluk isyanı, Arabistanⁱⁿ muhtelif yerlerinde ki karışıklıklar, hıristiyan yahudi'le

X) Genç Türkiye isyanında kendi rolünü Niyazi beyin kaydında "esankıla" görmek olur. Bu (naysan) ın " Türkiye'nin uyanışı, Türkiye inkilâb tarihi " adında ki eserine ilhak edilmiştir.

lere karşı katl-amlar, Girid'in ayrılması v.s. gibi efkârı umumi-
yeyi heyecana getirecek haberleri neşrederek, Türkiye'nin yakının-
da açılan uçurum bâresinden bağırıyordu. Bunun neticesinde, Türki-
ye'nin kıymetli "kâğıtları", beynelhak "hakkın yanında" "birjada",
tasavvur edilemeyecek kadar tez düştü. O halde, hiyânetkârâne hü-
cum edilen memleketi, bu dakikalarda, kimler müdafaaya başlayarak
kimler ilerliyen tehlikeden kurtarmıştır? Tabii, ordu değildir,
çünkü o, özünün bütün kahramanlıklarına ve vatanperverliklerine
bakmayarak o dakikalarda o şerâit altında Türkiye ile muhârebe e-
debilecek haricî düşmanları defedebilecek kuvvette değildi. Tür-
kiye'nin "Şapdanmış" hakkını müdafa etmek yolunda onun umum işçi
sınıfıyla ahâlinin yerde kalan umum tabakaları birleşti. Bilhassa
sivil Türkiye, Avusturya-Macaristan ve Bulgarya hükümetlerini gü-
zeşte "geçen, geçmiş" gitmeye mecbur eden bu memleketler emtia-
sına "mallarına" karşı meşhur boykotunu teşkil ederek hayata ge-
çirdi. Avusturya-Macaristan (Loyd şirketini) gemileri yükünü bo-
şaltmaktan vazgeçerek Avusturya emtiasını denize bırakan iskele iş-
çileri, sonra Avusturya ve Bulgar mahsul ve mallarını satın almayı
reddeden hurda ve ortabab Türk dükkâncıları, nihayet artık Avustu-
rurya'da işlenen fesleri giymeyen, Avusturya şekerini istihlâk et-
meyen ve Bulgaristan'dan getirilen kendi mahsulünü sarfetmeyen u-
mum ahâli, o zaman Türkiye'ye dayanak ve iztinatgâh vazifesi gör-
müştür. Umum ahâli tarafından taaccüb edilecek "hayret edilecek"
bir sûrette dayanıklı ve inatkârâne aparılan kansız istisadî boy-
kot, özünü yüksek sûrette tâkid etmiş ve millî müdafaada kuvvetli
ve yeni bir silâh olduğu meydana çıkmıştır. Burada "İttihad ve Te-
rekki" komitesi emrine kör-körüne itaat ederek, sivil ahâlinin ve
bilhassa proleteryanın "İttihad ve Terekki" komitesiyle Osmanlı
hükümeti elinde, yalnız, kör bir âlet vazifesini icrâ ettiğini dü-
şünmemelidir. Yunan (Grek) mallarına karşı boykot ilân etmek mese-
lesi Türk matbuâtında ileri sürüldüğü vakit yahudi hamal ve kayık-
çıları : Yunanistan'da ki kohumlarına "akrabalarına" karşı yapıla-
bilecek tazyikten korktuklarını söyleyerek, bu boykota iştirak et-
meyeceklerini bildirdiler. Öbürü millerden olan işçilerin yardımı
sayesinde, öylece, boykot ilân edilmedi. Sonra, Avusturya-Türkiye
mukaavelesinin muvakkat şartları ilân edildiği ve Osmanlı hükûme-
ti tarafından Avusturya mallarına olan boykotun kurtardığı resmen
bildirildiği vakit, iskele işçileri ve kayıkçıları, bu mukaavele-
yi kabul etmeyi reddettiler. Ve Avusturya hükümeti tarafından Tür-
kiye'ye verilen meblağdan, özlerinin zâyi ettiklerine ve işsiz gün-
lerde ki mahrûmiyetlerine karşı mükâfat alana kadar boykotu devam
ettireceklerini ilân ettiler. Böylece, Türkiye proleteryanı umum
millî vazife olan haricî düşmanı defetmek teşkilâtının hayata ge-
çirilmesine yardımla özünün "kendisinin" muhkem ve kuvvetli oldu.

Memleketlerin
adı _____

1296 ucdan
1900 inci yıla
Kadarlı ithal

	1903 nci yilada	1905 yilada	1906 nci yilada	1907 nci yilada	%
Büyük Britanya	5,701,000	6,965,000	8,352,000	7,809,000	% 39
Amerika Birleşik Devletleri	2,330,000	3,833,000	3,621,000	5,396,000	% 29
Almanya	1,629,000	3,552,000	3,555,000	3,087,000	% 18
İtalya	1,333,000	2,268,000	3,535,000	3,152,000	% 15
Fransa	1,887,000	2,121,000	2,365,000	3,319,000	% 22
Rusya	1,521,000	1,530,000	1,538,000	2,115,000	% 38
Belçika	—	1,030,000	1,326,000	1,257,000	—

yüzde yüz herakıyla
ne kadar artmıştır

Türkiye'nin Dış Borçları (Fon Sterling Hesabıyla)

Memleketlerin ve 1905 ne gılda 1906 ne gılda 1907 ne gılda

Büyük Britanya'ya 5,938,000 6,372,000 6,830,000 %13.8

Fransa'ya 3,039,000 3,580,000 3,766,000 %18

Genel Amerika'ya 2,317,000 2,675,000 3,019,000 %30

Almanya'ya 2,578,000 2,700,000 2,961,000 %13.3

İtalya'ya 2,112,000 2,255,000 2,728,000 %16.3

Amerika Harabası'na 1,822,000 1,915,000 1,732,000 %2.8

Belçika'ya 904,000 1,087,000 1,053,000 %16.7

Rusya'ya 570,000 707,000 755,000 %32.3

2 yıl içerisinde yüzde yüz
hazırlanmış ve keşif edilmiştir.

TÜRKİYE SOS

ğunu göstererek Türkiye proleteryası muayyen bir sınıf gibi özünün hususî iktisadî menfaatini müdafaa eder. Pes, demek ~~ki~~ Türkiye kanunu esâsinin şuurlu ve ümitli müdâfii yalnız ordu değildir. Enver ve Niyazi beyler tarafından düzelen isyanda ciddi sûrette iştirâk eden, somradan beş ay devam eden bu müteşekkil boykotu aparan "götüren" proleterya kentliler ve hırda burjuvazyadan ibâret olan Türkiye sivil ahâlisi, hiç te yalnız pasif tamâşacı "seyirci" rolünü oynamamıştır. Bilakis, dahilî ve haricî istiklâl-i kazanmak işinde faal (aktif) ve gayretli mübârezeci olduğunu isbat etmiştir. Başka curda "biçimde , türlü " olamazdı. Bu son hâdiselere kadar Türkiye, ne siyasî fırkanın ve ne de inkilabçı teşkilâtların bulunmadığı "temiz bir varlık" dan ibâret olmamıştır.

Avrupa ile ticaret münâsebâtının terekki ve memlekete ec-nebî (kapitalinin) nufûzu sayesinde, yavaş ta olsa Türkiye, iktisadî cihetten (yine de) terekki ediyordu. 1875 inci yılda ise Türkiye'nin 275 kilametreden ibâret olan demiryolunu demek oluyor ki, yok hesab edebiliriz. 1908 inci yılda ise, Türkiye demiryol şebekesinin uzunluğu 6000-kilometreyi geçti. Türkiye, bilhassa son on yıl içerisinde çabuk terekki etti.

Aşağıda ki cedvel, son yıllar içerisinde Avrupa'da ki başlıca memleketlerin Türkiye ile olan ticaretinin şaşılacak derecede çabuk yükselişini gösterir :

1) Türkiye'ye idhâl edilmiş (funt sterling) hesa
biyla (pavnt sterlig)

Son yıllar içerisinde Türkiye'den emtianın ihrâcı da şayânı taaccüb "hayrete değer" bir sûrette yükseldi. Bunu ise aşağıda ki cedvel daha açık sûrette isbat eder :

Bilhassa Almanya, Türkiye'nin iktisatça yenileşip terekki ekmesine kuvvetli tesir etmiştir. Türkiye'de ki Alman sanâyii ve ticaretinin yükselmesi, bilhassa, (2 inci vilhelm'in İstanbul ile mukaddes yerlerin ziyaretinden sonra başlar. Bu noktai nazardan (ikinci vilhelm) özünü haklı olarak Büyük Alman imparatorluğunun birinci "kommivayajuri" (şehirden şehire gezen ticaret acentası) adlandırılabilir.

(2 inci vilhelm): karışık bir şekle girmiş her tür dahilî ve haricî siyâsette Türk hükûmetine mânevî ve siyasî yardım göstererek sultan ile kaandisinin dostluğunu meydana getirerek, buna mukaabil Bağdad demiryolu yapılmasının faydalı imtiyâzı, demir, misir, marganes v.s felzâtın işlenilmesinin faydalı imtiyazları şeklinde mükâfat talep etmiştir. Resmî tems sübutlarına "meydana çıkma" göre 1900 den 1906 ya kadar 6 yıl müddetinde "içinde" Türkiye'de ki Alman ticareti iki defa artmıştır. Anadolu'da 1020 kilometre uzunluğunda olmak üzere ve İzmir, Beyrut, Hicaz'da 1600 kilometre uzunluğunda olmak üzere demir yolu şebekesinin meydana getirilmesi, (Avus-

Türkiye'nin
ihrâc

2)

Kütübüm 17 inci sayfası :

(Bu cedvel, avamlar palatresi"?" tarafından her yıl meydana getirilmekte olan Türkiye hakkında ki İngiliz "diplomasi ve konsülleri mârûzasında" çap edilen rekamlara istinâd ederek karafımızdan meydana getirilmiştir. 1900-1902 de bundan sonraki yıllarda çap edilen "Türkiye, diplomasi konsüllerimârûzaları" na bak).

turya Loyd) şirketinin deniz yolu hattı meydana getirmesi, İngiltere-Fransa kapitali tarafından yaratılan muhtelif müesseselerin kömür mâdenleri ve demir felzâtının istismar edilmesi-hâmisi, Türkiye'de ki emtia muamelesinin terekkisine tesir eder ve Türk burjuvazyasının hem sâyî ve hem de tesirinin artmasına sebep olur. Onunla birlikte, İstanbul ve başka şehirlerde ki sahil kuruluşuyla Bağdad demiryolu inşâsında çalışan, zonguldak kömür mâdenlerinde ve sairede işliyen işçi sınıfının da sa'yi "çalışması" artar. Selânek, Rodos, İzmir, Trabzon ve Ereğli gibi bu sevâhil "sahiller" şehirlerinde ki iskele işçileri gittikçe çoğalır. Hü-lâsa-i-ke-lâm "sözün kısası", Türkiye yavaş yavaş, lâkin durmadan Avrupalılaştır. Yavaş yavaş kapitalist bir devlet haline çevrilir, onunla beraber de hükümet, sanâyi terekkisine karşı her cur mânicilikler türetir. Sultanın herscur terekkîye ve hâlihâzır tahnika-sının "tahnika-boğma" son ihtirâlarının "icadlarının" hayata geçirilmesine sistemâkik bir sûrette icrâ ettiği mâniciliklerin sebebi bilinmiyor ve yahut, daha doğrusu açık sûrette malûmdur. Telefon sufkastçıların râbîta ve alâkasına hizmet edebilecek vâsîta olduğundan Abdülhamid onu beyenmiyor ve onun içinde memleket telefonsuz kalıyor. Elektrik onun hoşuna gitmiyor, çünkü onun vâsîtasıyla yer altı meftullarıyla "fitiller" saray altında (5 mina) patlatılabilir, bunun için de memlekette elektrik te amvayı, elektrik ışığından eser de yoktur.

Bütün bunlara bakmayarak Türkiye'nin büyük hâmisî (Vilhelm) in dostluk ve yahşî "iyi" tesirini saklayabilmekten canını dişine takarak sultan, nemslere bir çok imtiyazlar vermek mecburiyetinde kalmıştır, ve onun yanında başka ecnebi kapitalistlerine de onların hükümetleriyle arasının açılmaması için imtiyazlar vermek mecburiyetini meydana çıkarmıştır. Buna mukaabil, bir az zenginleşmiş bir Türk tâciri, memlekette ki tabii zenginlikleri işletmek için her hangi bir imtiyazı ve yahut ta fabrika açmak müsaadesi almak arzusu gösterdiği vakit te, o, sultan hükümetinin onun yanına koyduğu ortadan kaldırılamayacak mâniler ile karşıyaşardı.

Satılmış ve korkak Yıldız sarayı tarafından, özü için her cur meziyet ve artıklıkları üstünlükleri asanlıkla (Kasın:kolay) elde edebilen ecnebilere, memleket harac edilirdi. Lâkin vatan sanâyiine yol verilmezdi. Bu ise, Türk tâcirleri ve umum Türk cemiyeti yukarı tabakaları arasında muhâliflik hislerinin uyanmasına sebep oluyordu. Hem bu Türk tâcirlerinin en şuurulu unsurları, Türkiye brokrat ve zabitleri ile birlikte "İttihad ve Terekkî" fırkasının en başlıca (yadrûsini) meydana getirdiler. Bu fırkanın "Meşveret" ve "Şûrây-i-Osmânî" gazetelerinde tabedilmiş programından anlaşılacağı üzere, her şeyden evvel bu fırkanın Türk liberal (Terekkîperver) bunjuvazi nokta-i-nazarını temsil ettiği meydana çıkar. Bu fikrin daha iyi tezâhür etmesi için o programdan küçük bir kısmını kaydedelim : "Bizim tarafımızdan ileri sürülen taleb-lerin

lerin hayata geçirilmesi umum milletleri mazlûm vaziyetten kurtarır, milletler arasında ki zıddıyeti ortadan kaldırır, ve ecnebi hükümetlerin daimi müdahalesinden memleketi azâd ederek, muhtelif imtiyazlar şeklinde gart edilen millî serveti muhâfaza eder ve nihayet vatan sanayiinin azâd terekki imkânını temin eder. "

"İttihad ve Terekki" fırkasından başka kaanunu esasî devrine kadar Türkiye'de, aşağıda ki fırkalar da vardı : 1 - Prens Sabahaddin'in radikal grubu, bu gruppamı meselelere son derece ehemmiyet verir. Türkiye'de ki ayrı ayrı milletlere en geniş muhtâriyet vermek sûretiyle o meselelerin hallini yegâne vâsıta kabul ederdi. 2, " Müslüman fideratsiyası " fırkası idi. Bu fırka özünün etrafına kentlilerin şuurlu kısımlarını, hırda burjuvazyaya ve şehir proletaryasını toplardı. Bu fırka öz programında : 10 saatlik iş gününün karara alınmasını, işçilerin umumi sigorta edilmesini (nems usulünde) topraksız ve az topraklı kentliler menfaatine olarak hânedan, zâdegân hükümet topraklarının gasb edilmesini muhtac dükkâncılara, esnaf ve kentliler için hırda kredi açılmasını vesâree açılmasını talep ediyördü. 3 - Osmanlı kaanunu esasçılar cemiyeti. 4 - Ermeni sosyal-demokratları "hınçaklar". 5 - Ermeni milletçileri fırkası olan "Daşnak Situn" fırkası. 6- Arnavud komitesi. 7- Arab komitesi. Türkiye'de kaanunu esasî için mübâreze eden bu fırkalar, umumî ve müşterek kuvvetle onu elde etmeye muvaffak oldular. 1907 inci yılda Paris'e çağrılan kongrede, yukarıda ki fırkaların nümayendeleri "göstericiler" istibdadla müşterek mübâreze için, öz sâyilerini "çalışmalarını" muayyen bir hale getirmeye karar verdiler. Minimum barışık programı tanzim edildi. Bir yıl sonra, bu kongre uzuvlarının "azâlarının" sevinçli hayâlleri parlak bir sûrette doğru çıktı. Türkiye'de, kaanunu esasî hayata geçirildi.

Peş, "şimdi" hülâsa etmek lâzım gelirse, diyebiliriz ki : Türkiye inkilâbı, ordunun oynadığı rol cihetinden özüne göre mahsus bir sıfata mâlik ise de, umumiyetle alındığı taktirde yine de Avrupa inkilâbından tefâvütü "farkı" çok azdır. Bu inkilâb evvelerde tehir edilmiş, sonra ise, bilâkis, haricî karmakarışıklıklar, Makedonya, Arnavudluk, Arabistan'da ki Rusya, Avusturya-Macaristan ve İngiltere entrikaları, ve nihayet, eski usûl daha ziyade saklandığı taktirde, Osmanlı imparatorluğunun yıkılıp puç olması "faydasız" karşısında bütün milletin en şuurlu unsurlarının korkusu yüzünden fevkalâde bir sûrette çabuklaştırılmıştır.

Türkiye zâbitliği öz memleketlerinin kuruluşu hareketinde bütün memleketlerde milletin en ziyâlı ve en malûmatlı şahısla-

rından ibâret olan bir gurubun bu gibi dönüş devirlerinde oynatabileceği rollere benzer rolleri : Rusya'da ki muhtelif ziyalılar "aydınlar", İran'da-Mollalar, müctehidler v.s Hindistan da ise inkilâbı tebligat üstünde İngiliz hükûmeti tarafından tâkib olunan bir çok Brehmenler oynamış ve icrâ eder. (Meselâ : 1909 uncu yıl bu mübâyede Bombay'da, yılın 22 (dıkabrinde öldürülen (Ciksun) adında ki memurun öldürülmesiyle alâkadar olarak 30 kadar Brehmen dostak "dost" edilmişti.) Dıkabristler zamanın, da Rusya'da olduğu gibi, Türkiye'de de, askerî kabaka ahâlinin ziyâlı bir gruppası idi. Öz vazifesini anlayan Türk zâbitleri tarafından ileri sürülen programı tahlil ederek, biz : bu zâbitliğin, yalnız, Türkiye devleti ve milleti istiklâlini müdafaa etmekle kalmayıp, teceddüd ve terekki ederek kuvvetlenen Türk liberal burjuvazyasının keskin mümessili gibi de çıkışta bulunduğunu görüyoruz. Özlerinin bir sıra fetvâlarıyla vatan sanâyiine yardım etmek zarûreti üzerine ahâli dikkatini celbeden İran râhânileri gibi Türk zâbitliği de, devletin istiklâl ve tamamlığını müdafaa ederek, istibdâda karşı mübâreze apararak öz bayrağına ve vazifesi dâhiline ve vatan sanâyiini de müdafaa etmeyi gartçı ecnebilere karşı millî serveti muhâfaza etmeyi idhal etti.

1903 üncü yılda ki Türkiye, artık, 1825 inci yılda ki gibi Rusya'ya istisatça geçmiş olduğu için, Türk zâbitliğinin öz boyuna aldığı işleri, "dikabristler" ile olduğu gibi birdenbire semeresizliğe uğramadı. Umum askerlerin çıktığı Türk kenâlisi : "İttihad ve Terekki" komitesinin son yıllar içerisinde büyük bir gayret ile Türk kentlerinde apardığı tebligat ve teşvikata yabancı kalmadığından ve yeni mefkûreyi benimsemeye hazırlanmış olduğundan, Türk ordusu asanlıkla "kolaylıkla" öz erkân-ı-harbini (aştabni) takib etmiştir.

(Milyokof) un çanakkale lâyihasını müdafaa ederek, Osmanlı imparatorluğunda husûlegelen inkilâbı çevriliş "asker inkilâbı", "askersiz erkân-ı-harb", "Türkiye hasta değil, ölü adamdır" diye tavsif eden burjuvazya ve vatanperver sosyalist Rus muharrirlerin bu iddiâları, büyük bir ahlaklık ve câk cahillik neicesinde ve yahut ta Türkiye'ye karşı açıktan açığa fenalık istemek ve Türkiye'den bir takım parçalar koparmak istemek arzuları ile izâh edilebilir.

Türkiye'nin parçalanması hayâlinde olan bütün bu sathî nazarlı (üstten gören) milliyetperestlerin nokta-i-nazarı aksine olarak Türkiye iskilâbı, umum millet işi olarak meydana çıktı : o sathî nazarlıların hayâli, umum halkın nefret ettiği eski istibdad usûl idaresiyle mübâreze ederek cemiyette ki umum sınıfların gayret ve sâylerinin artmasına sebep olmuştur.

Türkiye kaanunu esasî mukadderâtı, dahilî Türkiye cephesinde, birbirini uâkib eden üç kampanya halledilmiştir ki, onlar da aşağıdakilerden ibârettir : birinci defa, eski usûlü idareye karşı Enver ve Niyazi beyler isyan bayrağını kaldırdıklarında Trakya (Makedonya) eyâletinde ki umum müslüman kentlileri yeni siyâsi kuruluş mübâzesezi tarafına geçtiler. İkinci defa Türkiye'nin dahilî yeni kuruluşunda ki buhranlı ve müşkül zamanlarında hâinâne bir sûrette, Avusturya ve Bulgaristan'ın Türkiye'ye karşı hücumu başladığı zaman, yalnız düşman müdâhalesiyle karşı yeni bir müdafaa âleti olduğu meydana çıkarılan iktisâdi boykot zamanında proleterya, hırda burjuvazi ve Türkiye'nin umumen şehir ahâlisi tarafından gösterilen dayanıklık ve fedakârlık sayesinde memleket kartarılmıştır. Nihayet üçüncü defa sultan hükûmeti, 1909 uncu yıl 13 nisanda, bir nice bin asker yardımıyla İstanbul'da hükûmet çevrilişi meydana getirmek tecrübesi yaptığı vakit, umum makedonya ordusunun bir adam gibi usulü idareyi müdâfaaya başlayarak öz zâbitleri ve generalleri kumandası altında yürüyüşe geçerek 24 nisanda İstanbul'u almış ve sultanı düşürmüştür.

~~Lâkin Türkiye'nin~~ Lâkin Türkiye dahilî cephesinde ki bu gâlibiyetle genç Türk inkilâbı mukadderâtı tamamiyle halledilmedi. İnkilâbın karşısında : millî siyâsetin mühim vazifeleri Türkiye'de ki müslüman ve hıristiyan halkları arasında ki asırlardan beri devam eden anlaşmazlıkların ve karışıklıkların halli halli, Annavudluk, Makedonya, Arabistan, Ermeni ve başka bir sıra "mel'un meselelerin" halli duruyordu. Bütün bu meseleler, "hasta adam" ın mirasına tamaheden büyük ve küçük Avrupa'nın emperyalist (cihangir) devletlerine Türkiye işlerine her dakika müdâhele etmek imkânını veriyordu.

Genç Türk inkilâbı mukadderâtıyla birlikte müstakil Türk devletinin talihi de bu meselelerin halledilmesinden yanaydı. Genç Türk inkilâbı, bu mel'un meselelerin halledemediği için, Osmanlı imparatorluğunun sükutunu (yıkılmasını) durduramadı. Bilakis, bir vakit öz hükûmdarlığını yalnız Balkanyarımadasının tamamına inhisar etmeyip daha uzaklara kadar götürmeye muvafak olan ve bir vakit dünyada en güçlü imparatorluklardan biri olan devletin parçalanmasını çabuklaştırmıştır.

İkinci Fasıl

Genç Türk inkilâbı, Balkan davaları ve cıman harbi

I. Genç Türk fırkası ve onun Osmanlı imparatorluğunda ki
millî meseleleri halletmeye kabiliyetsizliği

Biz artık, müstebid sultan hükûmetinin yıkılması ve genç Türk çevrilişinin meydana gelmesinin umum Avrupa hükûmetlerinde ki burjuvazya muhitinde kuvvetli nârazılıklara sebep olduğunu göstermiştik. Sultan hükûmetinin sukûtuyla beraber, Türkiye'nin iktisadî, ictimai ve bilhassa Türkiye'de ki hıristiyan halklarına nisbeten millî siyâset sahâsında hakikî islâhat yoluna gireceğini gözliyen ve Türkiye inkilâbına hüsnü rağbet besleyen bir çok Avrupa sosyalistlerinin 1908 inci yıl Türk inkilâbından gözledikleri ümitlerinde haklı olduklarını genç Türkler isbat edemediler. Lâkin genç Türkler : Avrupa devletlerinde ki emperyalist muhitlerinin özleri aleyhine kalkmasına yarayacak bir çok işler gördüler. Osmanlı imparatorluğu dahilinde genç Türk usul idaresi kuvvetlenecek olursa, Türkiye'nin sağlamlaşacağı güçlü harbi teşkilât haline çevrileceği ve Avrupa'ya, Türkiye'yi parçalamak planından vaz geçmek icabedeceği açık bir sûrette meydanda idi. Genç Türkler : Enver paşanın rehberliği altında olarak, Türk ordusunun iktidârını kuvvetlendirmekten ötürü gayretle çalıştılar, imparatorluğun tamamıyla ayrı parçalarını birbiriyle rapte ederek, bunlardan kuvvetli bir teşkilât yaratacak bir sıra şose ve demiryolları şebekesi meydana getirmek panı yarattılar. Genç Türkler : Türkiye'de ki gibi kuvvetli millî hareketin rehberliğini icrâ ederek, Türk halklarının umum tabakasında millî hisleri yükselttiler, Osmanlı imparatorluğunun tamamını saklamaktan ötürü, Türk halklarının, hayat me-mat (ölüm dirim) mübârezesine atılmalarını kuvvetlendirdiler.

Bundan başka, Kafkas, İran, Türkistan, Cezâyir, Hindistan, Tunus, Tarablus Arab ahâlisi arasında ki umum müslüman dünyasında Genç Türk hareketi kuvvetli aksisadâ buldu. Müslüman dünyasını kol halinde vahşet ve ahkâk karanlığı zincirinde tutabilmek için, Avrupa emperyalizmi menfaati noktai nazarına göre, yeni Türkiye'yi bozgunluk ve millî kırgın girdâbı içerisine bırakmak zarûreti vardı. Asya, Afrika ve Avrupa'da Balkanlar, Kafkas, cebedici bir merkez ve yeni bir kuvvet olarak olmak doluyısıyla, umum müslüman âleminin, yeni Türkiye'ye olan itimâdını, parçalamaya lüzum vardı. Osmanlı imparatorluğunun yakın bir zamanda, hesap edilen parçalanması vâki olduğu taktirde, beynelhak "ahali arasında şyankârların koparmayı ümit ettikleri zengin "mirâsendâ" boş kalmamak için, genç Türkler'in bütün planlarını birdenbire puç "faydasız" etmeye lüzum vardı.

Asırlardan beri devam eden müstebid usul-ü-idare ve bilhassa otuz yıldan fazla süren "kırmızı sultan" Abdülhamid'in kara hükûm-

«KIZIL SULTAN»

darlığı dolayısıyla, Türkiye, artık çoktan, felâkete yaklaşmıştı. Osmanlı imparatorluğunun fena bir halde bulunan dahilî vaziyeti: Türkiye'nin daima tethuş eden haricî tehlikenin güçlenmesiyle, tasavvurdan artık bir derecede karıştı.

Son asırlar içerisinde şark meselesi : beynelhalk siyâ - sette, en korkunç bir mesele şeklini almıştır. İstanbul beynel- halk ticaret ve sevkülceş "sitratedik" menâfiin birleştiği bir dönüm noktası haline girmiştir. İstanbul şehri şüphesiz ki, müstesnâ bir mevkiî hâiz ve bir daha tabi bulunmayan coğrafî ehemmiyete mâlik olarak, hem iktisadî hem de sevkülceş noktai nazarından eski zamanlardan beri, cihan ağalığı ümidini besle- yen bütün memleket rehberleri tarafından bir gâyeî emel gibi kabul edilmiştir. Bu şehre mâlik bulunup ta İran- Hindistan v.s gibi memleketlere giden büyükticaret ve sevkülceş yollar ayrıcında "dışında" kalan Türkiye imparatorluğunun, haricî düş- manlar tazyiki sebebiyle sibiletez-geç sukûtetmesi (yıkılması) açık bir emri vâki halinde bulunurdu.

Eğer Türkiye'nin haricî vaziyeti, artık çoktanberi onun için fena bir halde idi ise de, lâkin Osmanlı imparatorluğunun tekâmülleşerek terekki edeceği yeni devre başlaması ve Avru- palılaşması lâzım gelen müşkül zamanlarda ki kadar müşhiş ve büyük tehlikelere mârûz kalmadığı dahi bir hakikattir.

1908 inci yılda Türkiye kaanunu esâsisi ilânı, by beynel- hakk (perule taryat?) Avrupa demokratlarının en yahşi "iyi" mümessilleri tarafından karşılanır iken, izhar edilen şâdlıklı "sevinçli" ümitler çoğumuzun hatırlındadır. Lâkin Türk halkları- nın ve hakiki şark dostlarının şâdlığı uzun sürmedi. Osmanlı imparatorluğu umumî sevinç ve memnuniyet içerisinde iken, Bul- gar'lar Rumeli demiryolunu zapt ederek ve Avusturya-Macaristan ise Bosna Hersek'ten ibâret Türkiye'nin iki vilâyetini elindân alarak bu devletlerin aynı zamanda ve birdenbire Türk halkları arasına velvele bıraktığı da henüz hatırlardadır. Bu, yeni Türki- ye'ye yapılan birinci ve en dehşetli derbe idi. Hücûmla, artık, teceddüd, terekki ve islâhat yoluna ayak basmaya cesaret göste- ren geri kalmış memleketin buluşturulmasına başlanılmış- tır. Arabistan'da ve bilhassa Arnavudluk'ta : Avusturya, İtalya, Serbiya "Sırbistan" Karardağ v.s den ibâret olmak üzere Avrupa- lı acentalar meydana çıkmaya başladı. Bu acentalar, kaanunu e- sâsili hükümet aliyhine isyan etmeye ahâliyi teşvik ediyor, ve Türkiye'den ayrılacakları taktirde yeni devletlerin himâyesi altında olarak her cur "türlü" vergilerden, askerî vazifeden v.s âzâd edileceklerini halk kitlesine vaad ediyorlardı. Türkiye

Kürkiye henüz 1908 inci yılda Bosna-Hersek darbesinden , Arabistan ve Balkan isyanından aldığı yaralarını sarmaya vakit bulamamıştı ki, birdenbire, İtalya, ona karşı harp ilân etti. Aynı Türkiye'de dahili kargaşalık ve İtalya muharebesi ağırlığıyla ezildikten sonra 1912 inci yılda özüne göre bir cur hükümet çevrilişi meydana getirildi. Bu çevrilmiş neticesinde genç Türk hükümeti ve onun merkezleştirmek cehd-gayreti yıkılarak, onun yerine liberal birlik fırkası uzuvlarından ibâret nazırlık koyuldu. Bu fırka ayrı-ayrı milletlerin haklarını müdâfaa etmek nokta-i-nazarına mâlik olup federatif Türkiye mefkûresinin müdâfii idi. Hülâsa-i-keîâm "sözün özeti", programlarının birinci planında merkezsizlik Türkiye'nin hıristiyan ülkeleri için muhtâriyet talâbinde bulunan federatif liberallerin Türk hükümeti başına geçtikleri vakit, Balkan hükümetleri Osmanlı imparatorluğunu harbe dâvet ederek İstanbul, Selânik, Üsküb, Üsküdar'a doğu hücum ve yürüyüşe başladılar. Artık, bu harbin neticesini görmek çetin değildi.

Almanya, Avusturya ve İtalya'dan ibâret ittifak-ı müselles "üçlü anlaşma" iki uzvu olan Avusturya ve İtalya, birinci Bosna-Hersek'i, ikinci muharebe neticesinde Afrika eyâleti olan Tarablusgarb'ı Osmanlı imparatorluğundan koparıdıktan sonra, İngiltere, Fransa ve Rusya'dan ibâret itilâf müselles devletleri Balkan hükümetlerini Türkiye aleyhine saldırdılar. Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan, ve Karadağ'dan ibâret olan Balkan hükümetleri, Antanta "anlaşma"nın en ciddi mali ve maddi (silâh, tâlimatçı v.s olmak üzere) yardımlarını yüklenerek (1912-1913 üncü yıllarda) yeni Türkiye aleyhine harp açtılar. Bu harbin neticesinde ise, Türkiye, İstanbul ve onun civarında ki yerlerden başka, Avrupa tarafında ki son toprakların "hamusunu" (hamusunu "?") kaybetti. Hatta İstanbul'un bile Türkiye elinde kalması da yalnız, bu büyük sevkülceyş nokasının büyük ve ya küçük herhangi bir Avrupa hükümeti eline geçmesine hiç veçhile râzı olmayan Avrupa devletlerinin rekabeti biri-birine karşı hasetkârlıkları, "kıskançlıkları" sâyesinde olmuştur. Asıl Balkan hükümetleri özleri ise, elde edilen ganimeti taksim ederken öz aralarında savaştılar. Bu ikinci Balkan harbi zamanında Sırbistan'la Yunanistan, dindaşları olan Bulgaristan'a karşı, "hıristiyan halklarına karşı" yüz yıllık düşmanı olan Türkiye ile birleştiler. Böylelikle Sırbistan'la Yunanistan'ın Bulgaristan'a olan hücumuyla aynı zamanda Bulgar ordusu aleyhine hücumaya başlayan Türk ordusu, 1913 üncü yılın eylülünde Edirne şehrini Türkiye'ye geri alıp verdiği gibi (Enus midya "?") hattını da geçti. Bununla bile, Bulgarya ile Sırbistan arasında ki münâsebâtın keskinleşmesine ve Türk ordularının Edirne'ye hücumuna bakmayarak Türkiye'nin vaziyeti yeniden sarsıldı, ve Osmanlı imparatorluğu yeniden uçurum kenarına düştü.

1908 inci yılda ki çevrilmiş neticesinde Osmanlı imparatorluğunun bulunduğu müşkül vaziyetin büyük bir derecede mesuliyeti, dar bir hastalıkla, geleceğini förmeyen milletperverlik ve milletperestlik ile nâhoş olan pantorgizm ve panislâmizim mefkârelerini müdâfaa eden ve aynı zamanda memleketin rehberliğini öz eline alan genç Türk fırkası üzerine düşer.

Türkiye inkilâbı : umum Türkiye milletleri için işidir. Bu inkilâb, umum halkın nefret ettiği eski müstebid usûl idare ile mübâreze, Türkiye cemiyetinde ki umum sınıfların gayret ve faaliyetinin mahsulü idi. Lâkin bu inkilâbın rehberleri olan genç Türkler, Türk liberal burjuvazisi ve askercilik mümessili olmuş ve öylece de kalmıştır. Onlar: öz sınıfları psikolojisinden vaz geçmez, millî ve irkî meseleleri halledemezler. Zâten bu meseleler kapitalist hükûmetinin hiç birinde halledilmemiştir. İslavlar'ın, öz haklarını Nemseliler ile müsâvileştirmeyi talep ettikleri Avuzturya'da da, imparatorluğunun şark eyâletlerini Nemse'leştirmek maksadıyla Prusya hükûmeti tarafından Lehistan kentlilerini topraksızlandıran Almanya'da da bu mesele halledilmediği, ayrı-ayrı milletlerin zulüm altında saklandığı, Lehistan, Finlandiye ve Kafkas halklarının Ruslaştırıldığı, Yahudiler'in vahşî canavarlar gibi tazyik edildiği Çarlık Rusya'sında da, bu zamana kadar İrlanda meselesi halledilmediği ve 300 milyon Hind'linin kaanun hâricinde bırakıldığı, İngiltere'de, öz müstemlekelerinde ki gibi yerli halkı vatandaşlığa kabul etmeyip, yalnız ("reiyet "?") hesab eden medenî Fransa'da da millî meseleler, halledilmekten çok uzaktır.

Genç Türkler'in asıl sehv "yanlış" ve cinâyetleri : Osmanlı imparatorluğunda ki millî meseleleri emperyalist Avrupa hükûmetleri usulüyle halletmek fikri olmuştur. İmparatorluğun Avrupa toprağında hâlis Türk unsurları sayıca zayıf olduğundan, genç Türklerin merkezleştirmek mefkûresinin, Osmanlı imparatorluğunu yıkmak için Türkiye düşmanları elinde en iyi bir vâsiâ olmuştur. Liberâl zâbitlik tarafından ruhlandırılan genç Türk inkilâbı, ne millî meseleleri, ne kendi meselesini ve ne de işçi meselelerini halledebilmiştir. Vakit ve zaman ruhuyla bu hususta verilen bir para güzestler : Osmanlı imparatorluğuna karşı umum Avrupa hükûmetlerinin kuvvetli bir sûrette silâhlandırmaları bir vaktin taleplerine uygun değildi. Yalnız, tam mânâsıyla memleketin hakikî ve tez yenileştirilmesi, hıristiyan halklarına en geniş muhtâriyet vermek sûretiyle millî meselelerin esaslı bir sûrette halledilmesiyle düşmanların birleşmesine karşı mübâreze edebilecek yeni

kuvvetleri Osmanlı imparatorluğuna vermek mümkündü. ~~Ö~~ Özünün millî meselelerinde en ~~kat'î~~ kat'î dönüşleri icrâ etse bile Osmanlı imparatorluğunun, arkasını Rusya çarlığı kesmiş olduğu hâlde böyle bir beynelhalk vaziyet karşısında gâlib gelebileceğini iddia etmek elbatte müşküldü, çünkü, Osmanlı imparatorluğu kabagında son derece ciddi haricî düşmânlar duruyordu, ve büyük devletler, artık çoktan, özlerinin demir elleriyle Osmanlı binâsının duvarlarına meş'um "çekilmiş, ölçülmüş, bölünmüş" ~~kel~~ kelimelerini yazmışlardı. Bununla beraber, şüphesizdir ki, kentli ve işsizler sahâsında ki birinci hakikî ıslâhat meselesi, her şeyden ziyade, Avrupa kapitalistleri teşviş "karıştırma" çıkaracaktı. Bu Avrupa kapitalistleri, Türkiye'de ki umum nakliyat ve ticaret kantolarını, fabrikaları, demiryolları, şehir omnibus ve tramvaylarını, sahillerini, bank, püçet ve yahşî "güzel" topraklarını, ya doğrudan doğruya öz adlarıyla ve yahut sahte adlar ile ellerine geçirmiş bulunuyorlardı. Onun için de bu hakikî ıslâhat, imparatorluğu, özünün knedi vericileri kayyumları nazarında tamâmiyle itibardan düşürürdü. Ona göre de gölenilmeyen bir zamanda Balkan hükümetleri birleşerek harbe atılıp, bâzı büyük devletlerin çoktan beri almaya hazırlanmakta oldukları toprakları ellerine geçirene kadar Türkiye'ye karşı meş'um darbe indirilebilirdi. Lâkin buna mukaabil, inkilâpçı hükümet, gerek müslüman ve gerekse hristiyan ahâlisinin geniş kitlelerini öz tarafına celb etmiş olurdu. Her nice olurba olsun İran, Çin, Afganistan ve bâzı orta ve cenubî Amerika hükümetleri hakkında denilebilecek şeyler Türkiye bâresinde mümkün değildir. Öz istiklâlini kurtarmak için yalnız siyasî cihetten değil, hattâ umum içtimaf kuruluşunda tam ve hakiki yenilik meydana getirmekten başka bir yol yoktur. Geri kalmış memleketlere, Avrupa'ya karşı özlerinin daima sıkı kapalı duran pencerelerini çok geç açtıklarından dolayı indi "şimdi" çok acı darbeler almak icâb edecektir. Bu memleketler, yalnız özlerinin içtimaf, siyasî ve millî kuruluşlarında Avrupa'yı geçmek yoluyla öz istiklâllerini kurtarrr ve öz topraklarının bütünlüğünü saklayabilirler. ~~Bu~~ Bununla beraber genç Türkler : bilhassa millî ve içtimaf meselelerde yalnız bâzı güzesteğe râzî olabilirlerdi. Çünkü onlar, umuman, muayyen bir sınıfın mümessilleri olmak dolâyasıyla sümüklerine ve iliklerine kadar muhâfazakârdılar.

2. Balkan harpleri ve Türkiye'nin parçalanması, Balkan harplerinin neticeleri - Cihan muharebesi

Özlerinin caavcasına gartçılık (gartçılık "?") planlarını hayata geçirebilmek için Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'da ki idareyi elinde bulunduran sınıflar, genç Türkler'in bütün sehv ve niyetlerinden faydalanmaya çalışmışlardır. Balkan devletlerinin hükümetleri, Türkiye'nin yenileşmesini, komşu imparatorluklarda ki müslüman ve hristiyan ahâlisinin birbirine yaklaşıp uyuşmasını,

hattâ bu komşu imparatorluk dâhilinde ki hıristiyan ahâlisinin iktisatça vaziyetinin iyileşmesini bile, herkesten daha az arzu ederdi. Balkan hükümetleri, ve daha artık "fazla" eyâlât istiklâliyeti mefkûresine karşı son derece düşmancasına hareket eder, halbuk, aynı zamanda bu "kurtarıcılar" (halâskârlar) hem "bütün" eyâletlerin hoşnutluğundan ötürü çalışıp, vuruşuyorlardı. Serb"?" milletperestleri : Türklere karşı kazanılan birinci gâ' gaalibiyetin ikinci gününden bile, Balkan yarımadasında ki bütün milletlere âzâdelik "hürriyet" vermek mânâsı anlaşılacakla beraber, artık darbimesel hükümünü almış olan "Balkan Balkanlılar" ındır" desturunu unuttular. Bulgaristan'ın geçmiş hâriciye nâzırı ve liberâllerin lideri olan (Tunçeev) in "Balkan müttefikleri ne müstakil Arnavudluk ve ne de müstakil Makedonya istemiyor" diyen sözleri meşhurdur. Demek Osmanlı imparatorluğunun geçmiş Avrupa eyâletleri içerisinde bir dene de "tane" büyük coğrafi ve etnografi birlik vahdinin saklanması lâzımdır. Vâhid "tek" ve muhtâr Makedonya olmamalıdır.

Böylelikle öz mukadderâtını milletlerin özlerrinin tâyin etmesi prensipini ve ayrı-ayrı milletlerin öz özüne "kendikendine" yaşaması haklarını, güvâ ki hayata geçirmek için başlayan Balkan muhârebesi : çok tez öz mâhiyetini meydana çıkardı. Ve artık yeni toprak koparabilmek için ve daha kuvvetli devletlerin zayıf milletleri çiğnemesi ve bu vaziyet milletlerin müstakil terekkesi imkânını mahvetmekten ötürü kuvvetlilerin hakkını tanımak için yapılan âdimuhârebe haline çevrildi.

Dört Balkan hükümetinin müslüman Türkiye'ye karşı yaptıkları birinci Balkan harbi, çünkü müttefikler arasında ikinci Balkan harbine sebep oldu. Türkiye'yi (gârt "?") ederken ele geçirilen ganimetleri öz aralarında bölüşemiyen "halâskârlar" savaştılar. Romanya'nın ve kızmen de yalnız dünün "medeniyet" düşmanı olarak ilân ettikleri aynı Türkiye'nin yardımıyla Sırbistan ve Yunanistan, Bulgarya ya hücum ederek safdışı ettiler. Ele geçirilen ganimetin ehemmiyetli bir kısmı Bulgaristan'dan alınarak "âzâdedilmiş" Makedonya en ziyâde, yeni gâlibler arasında bulunmuştur.

Birinci Balkan harbi ikinci Balkan harbinin doğurduğu ikinci balkan harbi ise Sırbistan'ın elindeki toprağı ~~çok~~ ehemmiyetli derecede genişletti. Avusturya ve Almanya nokta-i-nazarla göre bu kuvvetlenmiş Sırbistan, Balkanlardaki müvâzeneyi bozuyordu. Rusya ve Fransa yardımına arkalanan kuvvetli Sırbistan, Avusturya-Almanya'nın şark hareketine karşı bertaraf edilemeyecek bir sed meydana getirebiliyordu. Avusturya ve Almanya, Türkiye'den ayrılmıştı. Sırbistan kuvvetlendiği taktirde, Nemslar'ın Badad demiryolu plânıyla Osmanlı imparatorluğunda ki Alman emperyalistlerinin bütün lâyhalarını ciddi tehlikeler korkutabilirdi. Bundan başka

İslav hükûmeti olmak dolâısıyla Avusturya-Macaristan'da sayıca çok miktarda bulunan İslavyan ahâlisi ile râbıtada bulunan Sırbistan'ın kuvvetlenmesi : millî meseleleri keskinleştirmekle korkutur ve Avusturya'da hükûmran olan Nems hânkının vaziyetini zayıflatabilirdi. Sırp gâlibiyeti Avusturya Macaristan'da ki İslavyan ahâlisi tarafından büyük bir şâdlıkla karşılandığı gibi bilakis, Avusturya'da ki Nems ve Macarlar arasında büyük bir korku doğurdu.

Bütün bu vaziyetler nazara alındığı taktirde, Sırbistan'ın kuvvetlenmesi Avusturya ve Almanya emperyalistlerinin hoşuna gitmiyordu. Viyana ve Berlin'de, Sırp meselesini halletmek ve Sırbistan'ın müstakil hükûmet olmak cihetinden mahvetmek ve hiç olmazsa onu Avusturya tesirine tamamiyle tâbi etmek karara alınmıştı.

Muvâfık bir bahâne lâzımdı. Kimnâziye mektebi talebesi olan (Prinsip) , 1914 üncü yılın 28 (eynünde "?") Bosna merkezîşaray şehrinde Avusturya veliahdı (Frans-Ferdinand) ı, kadınıni "karısını" öldürmesi ile aranılan bahâne meydana çıktı. Avusturya hükûmeti bu katl mesûliyetini Sırp hükûmeti üzerine bırakarak ona karşı meşhur ultiyatomu verdi. Avusturya'nın, Sırbistan'ın işini kurtarmaya karar verdiği açık sûrette anlaşılıyordu. Avusturya ve Sırp ihtilâfına Rusya'nın ve sonra Almanya'nın karışması 1914-1919 uncu yıllarda cihan muhârebesine sebep oldu,

1908 inci yılda ki ~~göz~~ genç Türk çevrilişine cevap teşkil eden Balkan harbiyatını zamanda büyük cihan harbinin de ~~muhtelif~~ mukademesi vazifesini görmüştür. Cihan muhârebesine : Amerika ve Japonya da dâhil olmak üzere, kürre-i-arzda ki yalnız birinci derece büyük devletlerin iştirâkiyle kalmadı, aynı zamanda, meselâ Portogalya "portekiz" hükûmeti gibi ikinci derecede ki bir çok hükûmetler de karışmıştır. Bu muhârebede, Balkan yarımadasında ki hıristiyan devletleri, iki cepheye ayrıldı. Romanya ve Bulgarya Türkiye ile beraber Avusturya ve Almanya'ya koşulduğu halde, Sırbistan ve Yunanistan antant tarafında muhârebe etti.

Böylece 1908 inci yılda Türkiye'de cereyan eden hâdiseler, özünün son neticeleri cihetinden umum cihan mikyâsında ne gibi izler bıraktığı Türkiye tâliinin son on yıl içerisinde eski ve yeni dünya tarihlerinde ne gibi roller oynadığını bir daha işaret ettiği açık sûrette meydandadır.

Üçüncü fasıl

Enver paşa ve cihan muhârebesi

(Cihan muhârebesi arifesinde Anadolu (Küçük Asya) ve Boğazlar uğurunda mübâreze. Şûrâ Rusya'sı ve Çanakkale meselesi).

1914-1918 inci yıllarda ki cihan harbinin meydana gelmesinde Türkiye ve bilhassa Boğazlar ile İstanbul meselesi çok büyük roller oynamıştır. Cihan muhârebesi Almanya tarafından başlatıldığı mâlumdur. Almanya'nın harp ederek memleketler işgal etmek maksatları arasında, İstanbul ve Boğazlar meselâleriyle sıkı alakadar bulunan Bağdad demiryolu meselesi birinci planı işgal ediyordu.

Diğer birinci derecede ki hükûmetler ile bir sırada olarak Çarlık Rusya'sı da, cihan harbine ciddiyetle hazırlanıyordu. Ekim "Ekim" çevrişinin ikinci gününde hâriciye nezâreti Artvin'de ele geçirilen gizli vesikalar, Çarlık hükûmetinin cihan harbine hazırlanmakla tâkib ettiği (güdüğü) esas maksatları hakkında şüphe bırakmıyor. Kamerker (saraya yakın mâbeyinci) (Bazilli) nin kayıtları, 1914 üncü yıl 8 fevri "Şubat" "hususî müşâverre jurnalı" ve başka vesikalar : Rus emperyalizmi esas planlarının neden ibâret olduğunu inkâr edilemeyecek bir sûrette gösterir. Bu vesikalardan, İstanbul'un ele geçirilme planı bizim askerî muhit tarafından artık, 1896 inci yıldan hazırlardığına şüphe sâdece anlaşıyor.

1914 üncü yıl 8 şubatında ki son derece kapalı "celse", cihan harbi başlamadan 5 ay kabak "evvel" vâki olmuştur. Bu müşâverede İstanbul ve Boğazların ele geçirilmesi planı hazırlanmıştır. Bu planın umumî Avrupa harbi halinde icrâ edilmesi lâzım geldiği nazara alınmış, Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve başka hükûmetlerin rolleri de evvelden nazarda tutulmuştur. Bu hususta muayyen karar çıkarılarak müşâverre "berâtül-kavlî" (2 inci Nikolay) ın tasvibine taktim edilmiştir. Jurnalın aslında, (ikinci Nikolay) ın öz eliyle hakkettiği imza ve "müşâverre kararlarını her cihetinden tasvib ederim" yazısı vardır.

Almanya hükûmet idaresini elinde bulunduran sınıfın cihan hegemonyasına çalışmasına ne kadar şüphe olmasa bile, (Vilhelm) ile bendegânının günahları ne kadar büyük olsa bile, cihan harbi mes'uliyetini, yalnız Almanya'nın boynuna bırakmak mümkün olmadığını, bu vesikalar isbat eder. Bununla beraber bu vesikalar, genç Türkleri Almanya imparatorluğuna yapışmaya mecbur eden ne gibi sebepler olduğunu gösterir. İnkilâba kadar merkezî komiteleri Paris'te bulunan genç Türkler, Fransa ile sıkı râbıtada bulunmanın uzun zaman ateşli taraftarı olmuşlardır. Lâkin İngiliz ve Rus imparatorluklarının Re'val'de ki meşhur mülâkaatından (görüşmesin-

den) ve bu mülâkatla alâkadar olarak Rus, İngiliz ve Fransız mat-
bûâtında tezâhür eden mülâhazattan (fikir yürütmeleri) sonra artık
genç Türkler, Rus "heykeli"?) ile olan mübâreze Osmanlı imparator-
luğunu hemîşe müdafaa eden İngiltere'nin Türk meselelerinde ki öz
ananevi siyâsetinden artık vaz geçtiğini, Türkiye'yi cereyana ve
düşman tarafından tard edilmeye bıraktığını anladı. Özünün müstem-
leke kapmak hususunda ki bütün plânlarına rağmen, öz coğrafi vaziyet-
tinden dolâyı emperyalist Almanya ise Osmanlı imparatorluğunun felâ-
kete uğramasının gecikmesiyle alâkadar idi. Meşhur keşiş (Nauman),
özünün aşağıda ki satırlarıyla Türk meselesinde ki Alman emperya-
listleri nokta-i-nazarını açık bir sûrette ifade etmiştir :

"Almanya'dan başka bütün büyük devletler, Türkiye'de ki mevcûd
nizâmı mahvedecek siyâset aparıyorlar "güdüyorlar". Türkiye'den
toprak kapabilmek imkânına mâlik olan İngiltere inkilâbî yolla fa-
aliyet gösterebilir. Almanya'ya gelecek olursak, yükselip kuvvet-
lenmesi için vakte ihtiyâcı vardır. Almanya indilik "şimdilik"
cihan mikyâsında birinci devlet değimi dir? Eğer Türkiye bu gün
yıkılacak olursa, onun toprağı büyük devletlerin avı olacak. Hal-
buki biz hiç bir şey aparabilmeyeceğiz ve nihayet biz, bu vaziyet
ve bu hal böyle kaldıkça, eğer Makedonya ve ya Anadolu'dan bâzı
yer parçaları işgal edecek olursak, ne gibi bir net menfaat görü-
rüz. Biz gölemeliyiz. Özümüz kuvvetlenerek felâketi geciktirebil-
meliyiz. Eğer bu maksat ile Türkiye'nin saklanmasına yardım e-
dersek, biz öz menfaatimize yardım ediyoruz demektir. Çünkü biz,
öz geleceğimizin büyüklüğüne inanıyoruz. "

Rusya ile İngiltere'nin, Türkiye'yi parçalamak arzularında ki
öz prensiplerinin tanınması zemininde râzılığa geldiklerini bir
vakitte mâdemki Almanya, Osmanlı imparatorluğunda, yalnız büyük im-
tiyazlar almakla kanaat ederek, irdilik "şimdilik", Türkiye'nin
boğazından yapışmıyordu, o halde genç Türkler'in dünkü dostları
olan Fransa'yı bırakarak, ister-istemez, (Vilhelm)'in kucagina a-
tılmaya mecbur olmaları tabiiydi. Genç Türkler, Almanya'nın yardımı
sâyesinde özlerini kuvvetlendirmeye, Almanya'nın muâveneti ile Os-
manlı imparatorluğunun hâbîve harbî ve iktisadî kuvvetini arttırma-
ya muktedir olabileceklerini ümit ediyorlardı. Böylelikle genç Türk-
ler Türkiye'yi Rusya ve İngiltere'nin parçalamak perspektiflerin-
den kurtaracaklarını ve hattâ Türkiye'yi özünün gâlibîyet arabasına
bağlamayı hayâl eden Almanya emperyalistlerinin, dostcasına lâkin
çok ağır bahaya mal olan "pahaliya malolan" hizmetlerinden de Türki-
ye'yi âzâd edebileceklerini ümit ediyorlardı.

Genç Türkler, Osmanlı imparatorluğunu yenileşmeye bırakmak iste-
miyen antantın, yalnız son derece düşmancasına apardıkları siyâset-
leri tesiriyle özlerinin Frankofil "Fransız, ve Anglofil "İngiliz"
arzularından vaz geçtiler. Tetkik etmekte olduğumuz inkilâbdan kabak

devirlerde, genç Türkler'in merkezî nâşiri-i-efkârı "fikirlerini neşreden" olan "Meşveret" gazetesi, Ahmet Rıza redaktörlüğü altında olarak Paris'te çıkıyordu. Genç Türkler, Fransız medeniyetinin meftûnî idiler. Onlar Fransa inkilâb kahramanları önünde diz çöküyordular. Onlar, siyasi cihetten inkilâb arefesinde İngiliz devlet kuruluşuna müncezib "cezbeden" olmuş (imrenmiş) ve Türkiye'de de, İngiltere'yi nümüne tatarak, kaanunu esâsili bir padişahlık meydana getirmeyi hayâl ediyordular. Haricî siyâsette Fransa ve İngiltere ile ittifak etmek, genç Türkler'in mefkûresi idi. Bunun için de genç Türk çevrilişinin ikinci gününde, Avusturya ve Almanya'nın açık taraftarı olan sadrâzam Ferit paşa öz yerini bırakmaya mecbur olarak, onun yerine ise İngiliz temâyülünün islâmî tâbilerinden olan Kâmil paşa geçmiştir. Genç Türkler arasında ki Anglofilliğin (İngiliz taraftarlığının) ne miktarda olduğunu bir sırdanümâyişler açık sûrette göstermiştir. Yeni İngiliz sefiri (Lâüter) İstanbul'a geldiği vakit genç Türkler onu el üzerindevagondan indirmiş ve ona fevkalâde tantanalı ve kızgın "ateşli istikbal yapmışlardı.

Genç Türk hükûranlığının bütün birinci devirleri, İngiliz Fransız temâyülleri bayrağı altında geçtiğini söylemek mümkündür. Fransız medeniyeti ile İngiliz devlet kuruluşu meftûnu olan Genç Türkler, özlerinde kaanunu esâsili kuruluş meydana getirdiklerinden ve öz dahilî devlet hayatlarında İngiltere ve Fransa nümünelerini in'ikâs ettirmekten emin olduklarından dolâyı, İngiltere ve Fransa'nın Türkiye'ye yardım edecekleri ümidiyle özlerini teskin ediyorlardı.

39

Lâkin Genç Türkler, özlerinin anglo-Frankofilleri'nin semeresiz olduğunu çok tez anladılar. Almanya gibi kara askerliği cihetinden kuvvetli bir hükûmetle mabârezeden ötürü, İngiltere ile Fransa, milyonlarca olan Rus ordusunun yardımı olmadan geçinebilmeliklerine göre bu hükûmetlerin her ikisi, öz beynelhak siyâsetlerinde Osmanlı imparatorluğu bütünlüğünün saklanması prensipini koyabilmiyorlardı. Çünkü çarlık Rusya'sı, bütün Türkiye'nin Avrupa ve Asya kısımlarında ki topraklarının parçalanması hesabına elazk olarak Rusya'nın mükûfatlandırılmısa şartları altında Almanya (heykeli "?") ve onun müttefiki olan Avusturya ile olacak korkunç ve ağır harbe iştirâk edebilirdi. Artık biz, Fransa ve İngiltere'nin Türkiye mirâsına karşı olan nazarlari altında danışmıyoruz.

1914 üncü yılın 8 şubatında ki hususî müşâvere jurnalından inkâr edilmesi mümkün olmayacak sûrette aşağıda ki netice çıkarılır : henüz 1914 üncü yıl şubatında bile yâni cihan harbi başlamasından 5 ay kabak "evvel", çarlık hükûmeti tarafından, Türkiye'ye hücum ve Boğazlar ile İstanbul'u zaptetmek meseleleri müzâkare

edilmiştir. Bu müşâvereden sonra çarlık Rusya'sının harbi ve bahri idareleri, çar'ın tasvibiyle İstanbul için muhârebeye gayretle hazırlanmaya başladılar. Bunun için gözlenen muvâfık bir zaman çok tez meydana çıktı. Bilhassa o vaktin hâriciye nazırı olan (Sazanof) un beyânâtından ibâret olan hususî müşâvere jurnalından nakledilen, Boğazlara'a karşı hücum, yalnız, Avusturya ve Sırbistan'ın harbi mukaabil tarafta olmak üzere iştirâk eden umumî Avrupa harbi zamanında mümkün olduğu kabul edilmiştir, cümlesini görüyoruz. Umumî Avrupa harbi doğrudan da "gerçekten de" patladı. Bundan başka, bu harbe Sırbistan'a karşı Avusturya'nın meşhur ultimatomu sebep oldu. Çarlık Rusya'sı, Sırbistan'ın hâmisliği gibi görünmeye acele etti. Rus ordularının seferber hale getirilmesi emri karşılığında Almanya, harp ilân etmek ve Belçika'nın bitarafliğini bozmak ile cevaplandırdı.

40

Henüz harp oevam ederken, Rusya'nın bütün mürteci "gerici" ve bilhassa (kadit "?") matbûatı, eğer Rusya muhârebe neticesinde İstanbul ve Boğazlar'ı almazsa, sulh Rusya için ne kadar şerefli olursa olsun, ne kadar toprak eline geçerse geçsin hakikatte, büyük devlet olmak dolayısıyla, Rusya'nın mağlûbiyeti demektir.

Umuman Türkiye mirâsının bölünmesi hakkında ki meseleler cihan harbinin çıkmasında çok büyük roller oynamıştır. Çarlık Rusyası artık çoktan beri özünü, "hasta adam"ın kaanunî vârisi hesab ediyordu. Eğer Çarlık Rusya'sını onun vâhid "tek" vârisi kabul etmeseler bile, herhalde, Türkiye'de ki Ermeniler'in bulunduğu yerler bâresinde hiç şüphesiz ve bilhassa Boğazlar ve İstanbul olmak üzere, Türkiye'nin en mühim parçalarının Rusya'nın hakkı olmasında bahsetmeye kimsenin hakkı yoktur. Hele Türk mirâsı hakkında ki meseleler ile ~~Almanya~~ Almanya meraklanmadığı zaman da Almanya ve Rusya münâsebâtı çok dostâne bir halde devam ediyordu. Lâkin Almanya'da hükûmranlık eden sınıf, yakın şarka karşı öz dikkatini arttırdığı gibi, Rus ve Alman münâsebâtı fenalaşmaya başladı.

Devlet duması uzuvlarından (Maklakof) 1916 ıncı yılın II mayısında Moskova İngiliz Klübünde ki banket zamanında söylediği nutkunda : " Ananevî Rus ve Alman dostluğunun yerini tutan Alman ve Rus ayrılığı, bu günkü harpten çok evvel başlamıştır. Bu ayrılığın iptidâsı, Alman hayâlinin, Alman itti-hâdından emperyalizme geçmesiyle başlamıştır. Alman emperyalizmi ise, Almanya'nın özü için Bağdad'a ve oradan İran körfezine yol açmak gayretinde ifâde edilmiştir. " diye Alman-Rus mücadelesinin çıkması hakkında Rus emperyalistlerinin nokta-i-nazarını hakikaten doğru söylemiştir.

"Dejtsjetiseytung" adında ki Nems gazetesi, 1899 uncu yılda Bağ-

dad demiryolu lâihasının ehemmiyetini izâh ediyordu. Lâkin bu plan Çarlık hükûmetinin hoşuna gâtmedi, ve onun için de Çarlık hükûmeti, Türkiye'de ki Alman lâyhalarına karşı mübâreze açtı.

41

Cihan harbinin arifesinde İngiltere ile Fransa-Alman tesirinin Türkiye'ye nüfuzu aleyhinde o kadar da gayretli mübâreze yapmamışlardı. Bağdad demiryolu lâiyhası ve Anadolu'da ki Nems plânına karşı İngiliz ve Fransız siyâseti, geçip gidiyordu. İngiltere ve Fransa, Türkiye'de ki Nems plânına hiç bir türlü karşılık göstermemiştir. Belki daha artık İngiliz ve Fransız hükûmet idareleri öz memleket mâliyecilerine, Anadolu'da Almanlar ile beraber dostça çalışmaya müsâade eder ve hattâ bir çok defalar Türkiye'de demiryolu imtiyazı alabilmek için Nemsler'e yardımda bile bulunmuşlardı. Kürrei arzın başka noktalarında, Almanya'ya karşı, en şiddetli mübârezeyi devam ettiren İngiltere ve Fransa, 'nın Anadolu'da ki siyâsetinin sebebi, ilk nazarda, bilinmez. O ise, başka sebeplerden ilâve : her iki devletin, Türkiye'den ötürü, Rus-Alman ihtilâfını daha artık "fazla" keskinleştirmek ve ona yardım etmekle hemen " Türk mirâsından " ötürü özleriyle Almanya arasında ki gelecek harpte Rusya'yı özleri tarafından saklamaktan ibâret idi.

Çarlık Rusyası hâricî işler nâzırlığı Arhivin " Artivin " de bulunup ta şûrâ hükûmeti tarafından ilân edilen gizli vesikalardan, Cihan harbi neticesinde, Anadolu toprağının ehemmiyetli bir kısmını Rusya'nın alması lâzım geldiği anlaşılır. 1916 ıncı yılın baharında, Londra, Büyük Britanya, Rusya ve Fransa hükûmetleri tarafından ilân edilen gizli vesikalardan, Cihan harbi neticesinde Anadolu toprağının ehemmiyetli kısmını Rusya'nın alması lâzım geldiği anlaşılır. 1916 ıncı yılın baharında, Londra, Büyük Britanya, Rusya ve Fransa hükûmetleri tarafından ilân edilen gizli vesikalardan, Cihan harbi neticesinde Anadolu toprağının ehemmiyetli kısmını Rusya'nın alması lâzım geldiği anlaşılır. 1916 ıncı yılın baharında, Londra, Büyük Britanya, Rusya ve Fransa hükûmetleri tarafından ilân edilen gizli vesikalardan, Cihan harbi neticesinde Anadolu toprağının ehemmiyetli kısmını Rusya'nın alması lâzım geldiği anlaşılır.

Aynı vesikalardan anlaşıldığına göre, Almanya'nın gâlibiyeti ve Fransa, İngiltere ordularının ağır vaziyeti dakikalarında, müttefikler, Çanakkale, Marmara denizi ve İstanbul Boğazları'nın garp sâhilleri ile birlikte İstanbul'un da Rusya'ya verilmesine razı oldular. Lâkin, harbe Amerika karıştıktan ve Rus orduları müttefikler için eski ehemmiyetlerini kaybettikten sonra artık, müttefikler, İstanbul'a karşı Rus emperyalist plânının temin edilmesini arzu etmemeye başladılar.

42

Lâkin Çarlık Rusyası emperyalistleri, bu emperyalistler ister muhafazakâr cephesinden, ister liberâl sıralarından olsun farkı yoktur, İstanbul hakkında ki meselelerde hiç bir sergüzeşte gitmeyi istemiyordular.

(Kaditların "?") başı şubat inkilâbından sonra, artık Rusya haricî siyâsetinin mes'ul rehberi olan (Mişyokof) İstanbul'u ele

geçirmek mefkûresini büyük bir gayretle müdafaa etti. Lâkin Rusya proletaryası, (Milyokof pardanilâki) nin işgalcilik planlarını işitmek bile istemedi.

Şûrâ Rusyası Çanakkale hakkında ki meseleyi resmî ve kaditler Rusya'sına nazaran tamamıyla başka bir şekle koyuyor.

Çanakkale hakkında ki meselelerin, kapitalist antantının iştirâki olmadan Karadeniz sâhilinde ki devletler tarafından halledilmesi lâzımdır. Bu meselenin halli, herşeyden evvel, toprakları Karadeniz'e bitişen bütün memleket ve halkların federasyona ilk adım olmalıdır.

İstanbul ve Boğazlar'da ki antanta hükûmranlığı ile şûrâ Rusyası hiç bir vakit uyuşmaz.

Cebelittârik, Süveyş ve Çanakkale'ye temellük eden kapitalist İngiltere, Karadeniz'i de özünün gölü haline getirir. Şûrâ Rusyası da inkilâbçı Türkiye'de Karadeniz'in bir tane İngiliz gölü haline çevrilmesine hiç bir vakit râzî olmaz.

Çanakkale ve Bosfor kapitalist Avrupa elinde buldukça, İngiltere ve Fransız donanmaları Karadeniz'e serbest girebildikçe, beynelhalk aksi inkilâbçılar ve onlara satılmış koldolar ile muhârebeden Ukrayna ve şûralar Kafkasya'sında kan selleri akacaktır. Anadolu'da da aynı hal gözlenir.

43

yalnız bütün Karadeniz şûralar eline geçtiği ve İstanbul üzerinde kırmızı Türk bayrağı yükseldiği ve yahut Karadeniz şûrâ devletlerinin federasyon bayrağı dalgalandığı vakit te Ukrayna, Kafkas ve Türkiye Anadolu'su sulh-sükûn içerisinde yaşar ve özünü tamâmiyle yaratıcılık işlerine verebilir.

44

Dördüncü Fasıll

Kemal Türkiye'si

I. Antanta gâlibiyeti ve Türkiye'nin (tazadan "yeâiden") bulunması. İstanbul için müttefikler arasında mübâreze. Türkiye'nin en başlıca düşmanı İngiltere'dir. İtilâf müsellesinin Anadolu'ya nazarı "bakışı". Sevr mukaavelesi. Yunanistan avantur-yası (macerası)

Oktober "ekim" inklâbından sonra öz tarihi devamı müdetince birinci defa olarak Rusya, Türkiye'ye karşı işgalcilik siyâsetinden boyun kaçırdı "vaz geçti". Birinci defa olarak Türkiye'ye karşı olan "tarihî" celladlık vazifesinden vaz geçti. Türkiye'nin " ars ? düşmanı " olmaktan sarfınazar etti. Moskova'da ki meşhur Liberal gazetesi olan " Ruskviyei siluvv " cihan harbi zamanında + " Üç asır içerisinde Rusya ve Türkiye müttefikleri birbirine yaklaşması hiç bir veçhile mümkün değildir. " diye açıktan açığa yazıyordu.

Ekim inkilâbından sonra, Rus ve Türk yaklaşması imkân dâhiline girdi. Bunun sebebi ise : her şeyden evvel, Rusya'nın mülkdâr kapitalistler memleketi haline çevrilmesidir. olmaktan çıkması, ve işçi kentle hükûmeti memleketi haline çevrilmesidir.

45 Lâkin Türkiye'ye karşı şûrâlar Rusya'sının her cur "tür" hırsızlık plânından vaz geçmesiyle Almanya'nın büyük bir iş-gâlcî hükûmeti olmaktan ibâret olan mevkiini kaybetmesinden sonra, antanta, İstanbul'u öz eline geçirmeyi karara aldı. Türkiye ve Antanta hükûmetleri arasında ki mütâreke mukaavelenâmesine göre, Çankale Boğazı Antanta gemileri için açıldı. Türkiye'nin zayıflığından faydalanarak Antanta, mukaaveleye zıt olarak, Boğazlar'dan yalnız öz donanmasını geçirmeye kalkamadı, aynı zamanda, evvelâ az miktarda ve sonra 75 bin olmak üzere kara askerlerini de geçirdi. Bu işgal ordusu kuvvetli donanmanın yardımıyla İstanbul'u öz eline geçirerek, sultan hükûmeti Antanta'nın oyuncuğu (kuklası) haline çevirdi.

Antanta hükûmetleri içerisinde, Fransa ve İtalya'yı yavaş-yavaş tazyik ederek, Bosfor ve Çanakkale boğazında ki hegemonyalığı, derece-derece öz eline geçirmeye başlayan İngiltere, Boğazlar'da ve İstanbul'da en ziyâde kuvvetli bir sûrette yerleşmişti. İstanbul için asırlardan beri devam eden ihtihâf gü-yâ ki, Cihan harbi neticesinde Boğazlar'ın İngiliz eline geçmesiyle kurtarmış olması lâzım gelirdi. Şüphesiz İngiliz imperyalistlerinin plânı da bu idi. İngiliz emperyalistlerinin cihan siyâsetinde ki esas maksatları, herîşe "daima", ticaret yollarının ve en ziyâde Hindistan yolunun satlanmasından ibâret olmuştur. İngiltere, bu büyük yolda öz hükûmranlığını saklayabilmek için, Çebelüttarik'ı, Malta'yı, Kıbrıs'ı zaptettiği gibi, Mısır ile Süveys kanalını da işgal etmişti. O, aynı yolu ve Hindistan'a olan basamakları saklayabilmekten ötürü cenubî İran'ı da öz hegemonyasına tâbi'etti. Şimdi ise İngiltere İstanbul'da ki hegemonyayı da eline geçirmiştir. İstanbul, özünün sevkülceys ve iktisadî ehemmiyeti cihetinden kürre-i-arzda en mühim bir noktadır. O, Avrupa ve Amerika'nın en mühim hükûmetleri ile Asya'yı birbirine rapteden "bağlayan" büyük yolun bulunduğu Bahrisefid havzasında mühim bir cebheye mâlik olan Karadeniz medhalinâ hâkim ve nihâyet, Anadolu'nun açarıdır! anahtarıdır". Hindistan'a en doğru giden kara yolu buradan geçer. O yol, takriben ve hemen-hemen İskender-i-Kebir'in geçtiği esas yoldan ibâret olup, Lidya, Eregli Sezarya, Bâbil, Suriye gibi eski devlet ve şehirlerden geçen yoldur.

46 Antanta, İstanbul'u öz eline geçirerek, sultanı öz pençesinde bir rehin yerine indirerek, Türk mirâsını ortadan kaldırmaya ve Anadolu'yu bölüşmeye başlamaya karar verdi.

Antanta devletleri içerisinde, bu günkü günde, Osmanlı imparatorluğunun parçalanması mefkûresine en ziyâde İngiltere'nin taraftar olduğuna işâret etmeliyiz. Bir vakitler vardı ki, Osmanlı imparatorluğu tarihinin en müşkül dakikalarında İngiliz-

tere öz iktidârının bütün varlığıyla onu müdâfaa eder, çarlık Rusya'sına Türkiye'yi tamâmiyle mahvetmeye imkân verirdi.

Meselâ 1878 inci yılda böyle olmuştur. Meşhur san-İstefani (İstanbul'un-yakınında) mütârekesinden sonra İngiltere özünün donanma ve ihtiyat ordularını seferberlik haline koyarak, özünün İstefani mukaavelesi şartlarını tanımadığını ilân etti. Eğer o vakitlerde Osmanlı imparatorluğu bulunacak olsa idi, mîراسın büyük bir kısmını koparabilmek imkânına mâlik bulunulmazdı. Ve " onun için de, muvâzenenin saklanması "bozulmaması" nokta-i-nazarından, onun Osmanlı imparatorluğu bütünlüğünü müdâfaa etmesi "koruması" gâyet tabîî idi.

İmdi "şimdi"ise vaziyet kökünden değişmiştir. Türkiye'nin " irsî düşmanı " ve Türkiye mirâsına en ziyâde hak kazandığını iddia eden Rusya, artık Osmanlı imparatorluğu emlâkine karşı öz tarihi hakkından vaz geçmiştir. Almanya ise, Balkanlar ile İstanbul Boğazı (Bosfor) sâhilinden uzâğa atılmışdır. Avusturya birinci derece devletler arasından çıkarılmış, 1912 inci yılda Çargrad (İstanbul) a saldırmak ~~usûle~~ hayâliyle ordularını Çatalca'da tutan Bulgarya, kuvvetten düşmüş olup nefes almaya bile korkuyordu.

İngiltere'nin müttefikleri olan ~~Fransa~~ Fransa ve İtalya'ya gelecek olursak, bu devletlerin her ikisi de , Büyük Britanya'ya nisbeten son derece zayıf, harp tarafından son derece ezilmiş, Osmanlı mirâsını parçalarken elde edilmiş ganimet parçasının Büyük Britanya parçasıyla müsavî olmasını iddia edecek imkânına mâlik bulunmuyorlar, bunun için de Türkiye için 1854 üncü yılda Kırım'da harp eden, aynı memleketten ötürü 1878 inci yılda savaşan Osmanlı imparatorluğunun an'anevî dostu olan İngiltere, Osmanlı imparatorluğuna nazaran öz siyâsetinde ki esas prensiblerinden vaz geçiyor, ve artık bu gün, Türkiye'nin en korkunç ve barışmaz düşmanı olarak meydana çıkıyor.

Bilakis, ~~Fransa~~ Fransa ile İtalya, beynelhalk muvâzene bozulmasından, ve Bahrisefid'de ki hegemonyanın tamamiyle İngiltere'nin eline geçmesinden kartarmak, ister-istemez İngiltere'nin ardınca "arkasından" gider, Osmanlı ~~mirâsının~~ mirâsının bölünmesine yalnız, bu memleketi, İngiltere'nin tamâmiyle eline geçirmesi ~~İngiltere'nin~~ mani' olmaktadır. Ötürü iştirak ediyorlar.

Fransa ve İtalya matbuâtında meydana çıkan bir sıra makaleler ve bu iki memlekette ki mes'ul devlet adamları tarafından verilen beyânat ~~Fransa~~ Fransa ve İtalya devletlerini idâre eden muhitlerin Osmanlı imparatorluğunun taksim edilmesi perspektifine şüphe ve korku ile baktıkları ve Türkiye'nin tamamiyle bulunması neticesinde İngiltere'nin fevkalâde kuvvetlenmesinden korktukları hakkında şüphe bırakmaz.

Türkiye hükûmetiyle sultanın İstanbul'dan kovulması ~~mefkû~~ mefkûresini bilhassa İngiliz emperyalistleri ileri sürdüğü hal-

de İngiltere'nin müttefikleri olan Fransa ve İtalya, bu lâyhaya şiddetle karşı durdular. İngiliz emperyalistleri, Türkiye hükümetini Asya'ya tard ettikten sonra, İstanbul'un bütünlüğüyle Büyük Britanya eline düşeceğini hesap ediyorlardı. Lâkin bu mesele de İngiliz emperyalizmi, öz menfaatine tevâfuk etmeyen Fransa ve İtalya emperyalistleri ile karşılaştı.

48

Fransa hükümeti nâşiri efkârı olan "Tan" gazetesi, özünün 1920 inci yılı "yanvar 29" numarasında, İngiliz'lerin, Türkler'i İstanbul'dan kovmak lâyhasını böyle tenkid ediyordu:

"Eğer Sultan ve Türk hükümeti İstanbul'dan kovulacak olursa, lüzüm görüldüğü takdirde Boğazları müdâfaa edecek vahid "tek" yerli askerî kuvvet mahvedilmiş olur. Görülüyor ki, İstanbul'un deniz tarafında ki müdâfaasını, müttefikler kendi boyunlarına alıyolar. Lâkin, bütün müttefik hükümetlerin deniz kuvveti bir degildir. Mütakabil münâsebâtın kaanunî olmasına ve doğruluğuna bakmayarak, yine de, kuvvet cihetinde olan müsâvatsızlık temellük cihetinden de müsâvatsızlığı dâvet edemez mi?"

Başka gazeteler ise, Türk hükümetinin İstanbul'dan kovulması, bu şehri İngiltere eline vereceği ve Türkiye'nin Avrupa hissesi ile Küçük Asya'da Büyük Britanya hegemonyasını temin edeceği ve bundan da Fransa ile İtalya'nın zarar göreceği hakkında daha açık bir sûrette yazıyordu. "Yumanitee" gazetesi ise şöyle yazıyordu : "Türkler'in İstanbul'dan kovulması, Çanakkale'de Büyük Britanya'nın muhkemlenmesine sebep olabileceği gibi, İngiliz siyâsilerinin en yüksek muvaffakiyet noktası da olurdu. "

Bununla beraber, Fransız matbuâtı tarafından isbat olunduğu gibi İngiliz siyâsiileri, Türkiye'nin Avrupa ve Asya hisselerinde artık, yüz yıldan beri Fransa'nın faydalanmakta olduğu iktisâdî ve malî menfaatlarını mahvedebilirdi. Buna mukaabil, Fransa'nın bütün istedikleri İngiltere'nini eline geçti. İngiliz emperyalistleri de bilhassa bu cihetten kazanmaya çalıştılar.

Ne olursa olsun, 1920 inci yılın 10 ağustosunda, Küçük Asya'nın müttefikler arasında bulunması hususunda İngiltere, Fransa ve İtalya'dan ibâret olan İtilâf müselles devletleri Sevr mukavelesini imza ettiler. Bu mukaveleye göre, Fransa yalnız Suriye'yi değil, aynı zamanda zengin pamuk tarlalarına mâlik olan adamı da eline geçirirdi.

49

İtalya'nın nüfûz mıntıkası dâhiline Bahrişefid sâhilinde ki koprakları ihata eden Antalya vilâyeti dâhil oldu . Bundan başka İtalya hükümeti Ereğli'de ki meşhur zengin kömür mâdenleri havzasını İstismar imtiyazını ve bu imtiyaza (komsesyeye) ait gemicilik nakliyat vesâitini özü için tamına muvaffak olmuştur.

İngiliz-Fransız ve İtalya nüfûz mıntıkaları, mukaavele yapan memleketlerin, yalnız, ticaret ve sanayi' menfaatleri için hiz-

met edecek bir muhit mevkiinde kalmayacak, aynı zamanda, her mükû-
mâtin öz nüfuz mintikası olan onun bilhassa siyasi tesiri muhiti
de olacaktır. Siyasi tesir demek, yerli idarelerin işlerine karış-
mak demektir. Açıkça söylemek lâzım gelirse, bütün bu nüfuz min-
tikası dâhiline alınan toprakların İngiliz-Fransız ve İtalyan müs-
temlekesi rolünü oynaması lâzımdır.

Tabidir ki, bu mandatları hayata geçirmek için, müttefik-
lere, öz nüfuz mintikalarına büyük askerî kuvvetler cem' etmek
lâzım gelmiştir. (Goro) kumandasında ki Fransız ordusu 80000
adamdan ibâretti. 1920 inci yılın bazı buhranlı zamanlarında,
Irak'ta ki İngiliz işgal ordusu yüzbine kadar yükselmiştir. Nor-
mal halde Irak'ta 50-60 bin İngiliz ve Hintli asker bulunur. İstan-
bul'da ki İngiliz ordusunun miktarı, 11000 İngiliz ve 9000 Hintli
olmak üzere 20000 kişiye ulaşmıştır. Biz yukarıda dedik ki, demiri
kızgın iken döğmeye ve Osmanlı imparatorluğunun büyük kısmını kat'i
sûrette boğmağa karar veren İngiltere, antanta devletleri arasında
Türkiye'nin en barışmaz ve en mühim düşmanıdır. Cihan siyâseti mu-
kadderâtının başında duran İngiltere'nin hemen " ameliyatçı ayık "
hükûmet adamları Türkiye'nin müstakil bir devlet gibi, ortadan gö-
türülmesinin avat^hür plânını ileri sürmüştür. 1920 ~~inci~~ inci yıl
eylülün sonunda Avamlar Kamarasında özünün aşağıda ki cümleleri i-
le (Loyd Corc), Türk meselesinde ki İngiliz noktai nazarını böyle
formüle ediyordu : " Türkiye kat'i sûrette bölünmüştür. Biz, buna
acınacak hiç bir esasa mâlik değiliz, bizim kabağımızda Türkiye'
nin yerine kimin geçmesi meselesi durur. Bizim noktai nazarımıza gö-
re bu vazifeyi başaracak yegâne Avrupa hükûmetleri : " Büyük Britan-
ya, İtalya ve Fransa'dir " .

Bu plânın ilmi ciheti, İtalya başveziri (Nitni) tarafından
bu "seyak ?" karakterlendirilmiştir :

" Türkiye'nin mukaddes şehri olan Edirne onun elinden alınmış,
Türkiye'nin Pâyitaht'ı "Başkent" İstanbul Avrupalı ordular tarafın-
dan zaptedilmiş, bütün Türk iskeleleri ve Türk toprağının büyük bir
kısmı ecnebi ordular tarafından işgal edilmiştir. Türkiye'nin bu tar-
tarzda parçalanması hakkında ki Avrupalıların mülâhazasını müsaade
etmeye Türk halkları hiç bir vakit râzı olmaz. İtalya, bu gibi
avantüryaya yardım etemeye bir nefer asker kurban veremeyeceği gibi
bir lira pul "para" da sarf edemeyecektir. "

İtalya bu avantüryaya iştirâk etmekten kaçındı. Türkiye'yi par-
çalamak plânına resmen yardım etmekle ve taraftar görünmekle beraber
hakikatte ise, İtalya, Anadolu'nun antanta elinde satlanması hususun-
da İngiltere ve Fransa'ya yardım bâresinde hiç bir şey yapmadı.

İtalya hükûmeti Küçük Asya avantüryasına yardım etmeye özünde
kuvvet görmeyerek ikinci taraftan Fransa'nın kuvvetlenmesine yar-
dım etmek istemiyerek ve bilhassa Büyük Britanya faydasına olarak
Bahrisefid'de ki muvâzeneyi bozabilecek İngiltere'nin güçlenmesine

muaveneati arzu etmeyerek öz askerlerini Anadolu'dan geri aldı. Vg yardıma Yunanistanlı (Venizilos) davet edildi. Yunanistan'a mü-kâfat olarak, Türkiye'nin büyüklük cihetinden ikinci derecede ola n İzmir şehriyle beraber, Anadolu'nun garp sâhilleri vaadedilmiş-tir.

Yunanistan bütün kuvvetini sarf ederek oldukça büyük bir or-duyu seferberlik haline koyup o orduyu Küçük Asya sahillerine çı-kardı.

50

Yunanlılar İzmir'i zaptederak burada Türkler'e karşı müthiş katliam yaptılar.

Yunan ordusunun ve Ermeni Taşnakları tarafından teşkil edilen bölüklerin İzmir ve Adana mintikalarında ki hırsızlık ve yağmacı-lık faaliyeti, Küçük Asya'da ki umum müslüman ahâlisi arasında kuvvetli bir heyecan meydana gelmesine sebep oldu. İşgal ordusu-ile mübâreze için her yerde isyancı kıt'aları teşkil olunmaya baş-laıldı. Anadolu'da temerküz eden Türk ordusunun kalmış parçaları da-bu isyancı kıt'alar ile birleşti. Böylelikle Anadolu'da Antanta'ya karşı harbe başlayan Anadolu millî ordusunun nüvesi (yadrosu) ya-ratıldı.

Osmanlı imparatorluğunda ki bütün Türk ahâlisi, Antanta'ya karşı yapılan bu muhârebeye son derece taraftar bir hamde bulunu-yordu. Bütün Türkiye, Sevr mukaavelesinde, Osmanlı imparatorluğunu kat'î sûrette bölüşmek ve Türkiye'nin yalnız Avrupa kısmında ki değil, hattâ Asya kısmında ki Türk milletini de tamamıyla kul ha-line getirmek için emperyalist devletlerinin kat'î adımlarını gör-dü. Boğrudan Sevr mukaavelesi, Osmanlı imparatorluğunun muhtelif kısımları vaziyetini böyle nizama koyuyordu :

Boğazlar, Sevr mukaavelesine göre Çanakkale, İstanbul Boğazı (Bosfor) ve Marmara denizi de dâhil olmak üzere hususî "Boğazlar komisiyesi" teftişi altına verilecekti. Bu komisiye ise, öz bayra-ğı altında yerli idareye karşı tamâmiyle müstakil olarak faaliyet göstermek, özüne mahsus bütçeye mâlik olmak ve özünün hususî teşki-lâtı bulunmak hakkına mâlikti. (Sevr makaalesinin 3 üncü hissesi-ne bak).

Her hengi bir anlaşmazlık karşısında kaldığı taktirde "Bo-ğazlar komisiyesi": İstanbul'da ki Büyük Britanya, Fransa ve İtal-ya mümessiklerine mürâcaat edecek, onlar ise mukaavelenin harbî maddelerine muvafık Boğaz mintikalarını zapt etmekten ötürü kıta-lar gönderecektir. Komisiye : toprak ve (zavudlara "?") mâlik olma-ya borç (istikraz) bırakmağa Boğazlar'da ki seyr etmekten vergi toplamağa hak kazanır böylece Boğazlar idaresi hakikî sûrette Tür-kiye'nin elinden çıkararak komisiyenin eline geçer. Komisiye ise An-tanta'ya, yâni her şeyden avvel İngiltere'ye tâbi olacaktır.

52

Sevr mukaavelesinin hususî bir maddesi de " Boğazların abluka-

ya alınamıyacağı'nı gösterir, onlarda hiç bir harbi ve düşmanlık tedbirleri götürülemez, eger böyle bir şey olacak olursa yalnız Cemiyeti Akvam Şûrâ'sının, yâni, aynı Antanta'nın kararıyla olabilir. Böylelikle, eğer Cemiyeti Akvam Şûrâsı isterse Antanta Sevr mukaavelesine göre Boğazlar'da harbî faaliyete başlamaya imkân elde eder ve her hangi bir düşmana karşı Bosfor ve Çanakkale Boğazını özünün üssü harbîsi haline getirebilir. Biz çok iyi biliriz ki, Rusya Sosyalist Şûrâ Cumhuriyet'le Türkiye Anadolusunun Karadeniz sâhilini abluka altına alan ve Kırım'da, dün de Kafkasya'da faaliyet gösteren (Verankil) ve başka bütün aks inkilâbçı generallare yardım eden, Sivastopol, Odesa, Batum ve sâireye müttefik İngiliz-Fransız Yunan kıt'aları çıkaran müttefik donanmasına Boğazlar üssü bahrî vazifesini görmüştür. Nihayet Kırım'da ki ağlar dağıldıktan ve (Verankil) ordusu da Rusya sosyalist koşma Şûrâ cumhuriyetinden kaçtıktan sonra Boğazlar'da (Verankil) donanması özüne muvakkat kaçacak bir yer bulmuştur,

Eğer biz, müttefiklerin Boğazlar'da ve İstanbul'da büyük bir miktarda harbî kuvvete mâlik olduklarını ilâve edecek olursak, Bosfor ve Çanakkalenin tamâmiyle Türkiye teftişi hâricinde kaldığı ve Sultan hükûmetinin Antanta elinde gülünç bir oyuncak rolünü oynadığı açık sûrette meydana çıkar,

Marmara deniziyle Boğazlar'da küçük harp gemilerini hesaba katmadan bile, Antanta'nın 30 adet harp gemisi vardır. İstanbul Boğazı'nda ise 4 adet İngiliz, 1 adet Fransız ve 1 adet Yunan olmak üzere 6 tane Drednot vardır.

İstanbul ve onun civârında : iki Yunan askerî alâyı, bir Fransız fırkası, (diviziye) ve üç İngiliz fırkası olmak üzere, müttefikler ordularını yerleştirmiştir. Amerika ve İtalya kıt'alarıyla birlikte İstanbul'da ki müttefikler ordusunun miktarı 600000 kişiye bâliğ olur.

Sevr mukaavelesi ve müttefik harbî kuvvetlerinin Boğazlar ile İstanbul'a toplanması netâcesinde meydana çıkan vaziyeti karaktriklendirirken Fransa'da kâş meşhur burjuvazi gazetesi olan (Journal) böyle yazıyordu: " Türkiye, Boğazlar'da ki ve Karadeniz medhâlinde ki her cur "tür" kontrolünü kaybeder. Lâkin Boğazlar'ın 4 açarı bir ceyb ' yaka, iki yaka arası " yalnız başka bir ceybe getirir. " O açar artık denizler hâkimi eline geçer."

Böylece, Fransız burjuvazi gazetesinin bu tasdikinden açık bir sûrette anlaşılır ki, bu günkü günde Boğazlar'da ki hegemonya İngiltere'ye mahsusudur.

Bilfiil Antanta elinde bulunan İstanbul'dan sarf-ı-nazar edilecek olursa, şarkî Trakya ve Gelibolu yarımadası dâhil olmak

üzere Türkiye'nin elinden alınan bütün Avrupa tarafında ki Türk arâzisi Yunanistan'ın eline geçmiştir. Edirne ve Kırkkilise mıntıklarının Bulgaristan'a verilmesi hususunda ki (Vilson) teklifini Antanta reddetmiştir. Yunanlılar, Trakya'yi öz ellerinde saklamalarından ötürü buraya oldukça büyük kuvvet toplamışlardır. Dört fırka Yunanlılar'ın ordusuna karşı Tayyar paşa kumandasında ki Türk ordusu faaliyet gösteriyordu.

Sevr mukaavelesi neticesinde Türkiye'nin Avrupa kısmında meydana getirilen vaziyeti hülâsa ederken biz Türk hükûmetine yalnız İstanbul'da olmak üzere ve yalnız cüz'î ve icraî işlerin bırakıldığı görüyoruz.

54

Türkiye sivil hükûmeti, bilfiil bütün idaneyi öz elinde bulduran İngilizler'in bütün emir ve bütün kararlarını öz istiklâline mâlik olmayan hükûmet gibi yerine getirir, İstanbul Boğazı, Çanakkale Boğazı, Marmara denizi tamâmiyle İngiltere'ye tâbî edilmiştir.

Fransız'ların nüfûz mıntıkası, en ziyâde, Türkiye'nin Avrupa kısmından geçen yâni, yalnız resmî cihetten Türkiye toprağı hesab edilen memleketlerden geçen demir yolunu içerisine alır.

Yunan nüfûz mıntıkası ise, Trakya'da ki harbî faaliyet sâhasıyla Edirne'yi ihâta eder.

Böylece, Sevr mukaavelesi neticesinde Türkiye'nin Birinci ve İkinci Baâkan harbinden sonra Osmanlı İmparatorluğu elinde kalan Avrupa tarafında ki toprakları da Antanta ve Yunan orduları tarafından işgal edilerek bilfiil Türkiye'den ayrıldı.

Şimdi de Asya'da ki Türkiye'ye bakalım

İzmir. Sevr mukaavelenâmesine göre Türkiye, İzmir mıntıkasını Yunan hükûmetine vermeye mecburdur. Bu mıntika idaresi mes'uliyeti Yunan hükûmeti uhdesine düşer. Orada ki intizâmı saklamak için, Yunan hükûmetine, orada, ordu buldurmak ve bu mıntıkada Yunangümrük uşulünü tatbik etmek hakkı verilir. Bu dairede Türk hâkimiyetini göstermek için Antanta gülünç bir sûrette, İzmir'in hâricinde ki her hangi bir tabyada Türk bayrağını çekmeye Türkiye'ye müsaade eder.

Sevr mukaavelesi tarafından Yunanistan'a verilen bu hukukî hayata geçirmek için Yunanistan hükûmeti İzmir sâhiline büyük bir ordu çıkardı. (dört düzine), sonradan, Türk millî ordularına karşı muvaffakiyetli mübâreze edebilmekten ötürü 110000 kişi kadar çoğaltmaya lüzum görülmüştür. Suriye ve Irak. Cemiyeti Akvam mukaavelesinin 22 inci maddesine göre: Türkiye, Suriye ile Irak'ı muvakkatî olarak müstakil eyâlet gibi tanımaya mecbur edilir.

55

Bunun la beraber yine de aynı Sevr mukaavelenâmesine göre,

bir vakitler, yine de İngiltere tarafından muvakkat işgâl altına alınan Mısır, Sûdan ve Kıbrıs'da ki bütün öz hak ve imtiyazlarından Türkiye vaz geçmeye mecbur edildi, Burada da "muvakkat" kelimesinin "ebedî" mânâsında kabul edilmesi lâzım geldiği açık sûrette anlaşılır. Sonra, öz özüne "kendâ kendine" anlaşılır ki, burada ki diplomasi ifâde edilen "müstakil" kelimesinden Şuriye mandasını elinde bulunduran Fransa'ya bu memleketin ve Irak mandasını öz pençesine geçiren İngiltere'ye bu memleketin "tam tâbiyetini" anlamak lâzımdır.

Suriye ahâlisini bu "istiklâl" ile rızalaşmaya "râzı olmaya" mecbur edebilmek için, Fransa-ya bu sâhâya 80000 asker cem' etmek "toplamak" lâzım gelmiştir. Bu Fransız ondusu burada itâatsız kent ve şehirleri yandırmak "yakmak", çete "partizan" kıt'alarıyla tam bir mahârebe aparmak işi ile meşgul olmaya başlamıştır. Öz sırasında İngiltere'ye, aynı "istiklâl" menfaatini müdâfaa etmekten ötürü Irak'ta bâzân miktarı 1000000 askere kadar yükselir. Büyük bir ordu ise, bu gibi "istiklâlin" güzelliklerini bir nevi anlamak istemiyen Arablar ile mübâreze etmekten ötürü salkarlar.

Filistin, Sevr mukavelenâmesi, Filistin'de ki millî Yahudi ocaklarının menfaatine olarak 1917 inci yılın novamr "aralık" ayında verilmiş Büyük Britanya hükûmeti beyannâmesinin tasdik etti. Filistin'in bilfiil idâresi İngiltere'nin eline geçti. Böylelikle geçmiş Osmanlı İmpratorluğu'nun en mühim parçası olarak, Büyük Britanya cihangirlik plânlarını hayata geçirmek için cihan yırtıcısı olan İngiltere'nin elinde acınacak âlet hizmetini görmekten ibâret olan alçak rol, Sovyetler'in (Yahudi milletperestlerinin) payına düşmüştür.

Hicaz. Bütün cihan müslümanları nazarında mukaddes tanınan Mekke ve Medîne şehirlerinin bulunduğu Hicaz'ı âzâd ve müstakil hükûmet tanımaya Türkiye mecbur edilir. Bilfiil bu "istiklâl" Hicaz'ın İngiltere müstemlekesi haline gelmesinin bildirir.

Ermenistan . Türkiye, Ermenistan'ı âzâd ve müstakil hükûmet olarak tanıdığı gibi, ona denize çıkmak imkânı da verir.

Türkiye'de yaratılan bütün bu "nüfûz" mıntıkaları ve "müstakil" devletler ile kanâat etmiyerek, Antanta, Sevr mukaavelesi vâsıtasıyla Türkiye'nin boğazına aşağıda ki şartları bağladı :

Dâhilî intizâmı saklamaktan ötürü, Türkiye'nin 35000 kişilik Jandarma Teşkilâtı meydana getirmeye hakkı vardır. Bu Jandarma Teşkilâtı Tophâne'ye, kazmacılar kısmına mâlik olmayacak, aynı zamanda, müttefik ve bîtaraf hükûmet zâbitleri kumandası altında bulunacaktır. Sultan'ın Muhâfaza Kıt'ası da 700 kişiden artık "az" olmayacaktır.

~~Silâh imâl etmek ve yahut ecnebi memleketler için harp vâsı-~~

Silâh imâl etmek ve yahut ecnebî memleketler için harp vâsıtaları yapmak, başka hükûmetten ecnebî bir hükûmet için bu şeyleri idhâl etmek Türkiye'ye men' edilir, Her türlü harbî materyallerin istihsâli müttefikler kontrolü altında bulunur.

Kal'alar yıkılacak Yönkül topları taşımaktan ötürü meydana getirilen yollar ve demir yolları, İtalya, Fransa ve Büyük Britanya göstermesiyle mahvedilecektir,

Türkiye'nin bütün ticâret ve harp gemileri müttefiklere verilir. Türkiye : deniz ve hava harp donanması bulundurmaktan mahrum edilir. Bilakis, müttefiklerin bütün hava donanması Türkiye toprağı üzerinde her bir sûrette uçmak ve o toprağı âzâd etmek hakkına mâlik bulunur.

Türkiye müttefiklere karşı tehâcümü (saldırcı) harbe iştirak etmekle onlara ziyan verdiğinden onun, o zararı tamamiyle ödemesi lâzım geldiğini Türkiye kabul eder. Müttefiklerin işgâl ordusunun idâre olunması için yapılan masrafı öz boynuna almaya Türkiye mecburdur.

57

Sevr mukaavelenâmesi neticesinde : Türkiye'nin bütün ticâreti, mâliyesi, iskeleleri, su yolları, demir yolları, telefon ve telgraf hatları Antanta kontrolü altına geçer.

Türkiye'nin Avrupa tarafıs tamamiyle ve Küçük Asya'nın ehemmiyetli bir kısmı Antanta müstemlekesi haline getirilir. Lâkin bu topraklarda ki yalnız Türk ahâlisi değil, aynı zamanda nüfuz mıntikasının hâricinde hesap edilen muvakkatî olarak Türk halkına verilen Küçük Asya'nın diğer kısmı da : sulhperver Antanta'ya karşı Almanya, Avusturya ve Bulgarya ile müttefikten Türkiye tarafından başlanan tehâcümü (saldırcı) ve gazapkârlık harbi sâyesinde Antanta'ya vurulan zarar ve ziyanları ödemeye celb edilir.

Sevr mukaavelesine nisbeten meşhur Brest ve hattâ Versay muâhedesi bile, öz muhteviyâtını kaybeder, (ehemmiyetini yitirir). Bu mukaavelenin, Türkiye'yi tamamiyle parçalamak ve onu Avrupa canavarlarının parçalanmış müstemlekeleri haline getirmek için atılan kat'î adımlar olduğu Türkiye'nin müşmanlarına da dostlarına da mâlum idi.

Büyük soyguncular ile beraber, küçük hırsızlar da Küçük Asya sahnesine atıldılar. Yunan kıt'alarıyla elele vererek Ermeni kıt'aları da meydana çıktı. Bu ermeni kıt'aları, "Büyük Ermenistan" yaratmak hayâliyle Taşnaklar tarafından teşkil edilmişti. "Büyük Ermenistan" geçmiş Rusya toprağında ki Ermenistan'dan başka Erzurum, Trabzon, Bitlis vilâyetlerini de ihâta ederek, İskenderun'a, Bahrişefid'e, ve Trabzon'dan da Karadeniz'e çıkacaktı.

Bu zamana kadar bir çok eziyetler ve felâketler gören Ermeni halk kitlesine, Taşnaklar'ın cinâyetleri ve emperyalist plânları

büyük bahaya mâl olmuştur. Bu gibi tesâdüflerde her zaman böyle olduğu gibi, şimdi de, cihan emperyalistlerine karşı öz vatanlarını müdâfaa eden Türk köylüleri, askerleri ve umum Türk ahâlisi: Yunanlılar ve Ermeniler üzerine yolladıkları kadar kuvveti, Türkiye'yi parçalamakta en mühim muhassırlar olan İngiltere ve Fransa üzerine yollamamışlardır.

58

Türk, gönüllü ve askerleri esir ettikleri İngiliz ve Fransız zâbitlerini çok kere âzâd ettikleri halde Yunan ve bilhassa Ermeniler, "vatan hâini" oldukları için acımadan öldürdüler. Filistin'de aynı hâdiseler tekrar edilmiştir. Filistin'de de İngiliz zulmüne karşı isyan eden Arablar, Siyonizm'den ve İngiliz menfaatine hizmet etmekte şüphe edilen Yahudiler'e karşı mahsûsen şiddetli nefret ve adâvet gösterirlerdi. Ermeniler'e karşı olan heyecan, Karabekir kumandasında ki Türk ordusunun Kafkasya Ermenistan'ına hücumu zamanında müesser ve kederli kederli neticelerini meydana çıkarmıştır. Muzaffer Türk ordusu, çok yerlerde Taşnaklar'ın cinâyetinden dolayı daha az mes'ul olan emekçi Ermeni ahâlisine karşı yol verilmeyecek muameleler göstermiştir. Halbuki, Taşnaklar, Türk askerlerinin birinci defa görünmesiyle kaçıp gizlenmeye muvaffak olmuşlardı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması işlerine Yunan ordusuyla Ermeni gönüllülerinin karışması, yalnız millî hissiyatı ve millî heyecanı alevlendirip Antanta'nın Türkiye'de ki bütün müslüman ahâlisini kul haline getirmek ve Türkiye'yi parçalamak teşebbüslerine karşı olan halk nefretinin ateşine yağ dökmüştür. Türkiye'nin bütün Asya hissesi, Ermeni ve Yunanlılar'a karşı hayat değil memet "ölüm" harbi ilân eden ve İngiliz-Fransız müttefik işgal kuvvetlerinin Osmanlı İmparatorluğu hududu hâricine def' olmasını talep eden ~~ordu "tarafına geçti."~~ "Millî Ordu" tarafına geçti. "Türkiye Türkler içindir." şîârı Anadolu'nun bütün ahâlisini birleştirerek, Avrupa canavarları ~~eline~~ ile mübâreze etmek için bütün şehirli ve kentli kitlesini harekete getirdi, Böylece, her cihetçe çok muktedir olan Antanta'ya karşı aç ve câhil Türk halkının müstesnâ harbi başladı. Antanta, bir vakitler korkunç bir şekil alan Almanya ve Avusturya-Macaristanı da özünün korkunç pençesi altına geçirmiş Antanta idi, Lâkin artık Almanya ile Avusturya-Macaristan'ın Türkiye'ye benzememesini, özünün, gâliblerin çamurlu çizmeleriyle çignenen "Millî haysiyet" ve "Millî nâmus" unu müdâfaa için silâha sarılmaya cesâret bulamadan, Fransa ve İngiltere'nin son derece kabalıklarına karşı sözsüz tâbiyyet etmesindedir.

59

2. Anadolu'da ki millî hareket ve millî kongreler. Müttefik orduları ile müsellâh mübâreze. İstanbul Meclis-i-meb'ûsânı ve onun İngiliz ordusu tarafından dağıtılması. Millî muâhede.

Anadolu'da Antanta'ya karşı yapılan millî harp, İstanbul'da

ki müslüman ahâlisi arasında kızgın aksisâdâ buldu. TürkiyelPâ-yitahtına karşı öz silâhlarını çevirip tamâmiyle harp zamanında ki gibi silâhlanmış Antanta donanmasının Bogarlar'da durması, şehirde ki bütün sevkülceyş noktalarını işgâl ederek gerek hükümet ve gerekse husûsî binâlardan en büyüklerini öz Erkân-ı harbî ve kışlaları dlmak üzere ellerine geçiren büyük bir miktar da Müttefik ordusunun şehrin içerisinde bulunması sâyesinde asıl İstanbul'un dâhilinde Antanta harbî kuvvetlerine karşı müsellâh mübâreze aparmak çok korkunç bir hale getirir ve ~~hatâ~~ { hatâ } neticesinin tamâmiyle mavaffakiyetsizliğe ugratılması temin edilirdi. Buna göre de Antanta'dan râzı olmayan Müslüman ahâlisinin bir çok aktif unsurları, öz faaliyetlerini Küçük Asya'ya geçirmeye karar verdiler. Bir çok ~~Ali~~ ^{Ali} mektep talebeleri Terekiperverler nümâyendeleri (göstericiler), işçiler, bilhassa zâbitler, İstanbul'u bırakarak Anadolu'ya gitmeye başladılar. Bunlar Anadolu'da ise, kısmen isyan eden ordu sıralarına dâhil olarak ve kısmen de muhtelif teşkilâtlar ile birleşerek Antanta'ya karşı mübâreze eden Anadolu Millî ordusuna yardım etmeye başladılar.

İstanbul'dan Anadolu'ya gelen zâbitler arasında, Çanakkale müdâfaasıyla Türkiye'de şöhret kazanan General Mustafa Kemal bilhassa görkemli bir yer tuttu. O, birdenbire Anadolu Millî hareketinin başına geçerek Anadolu'da ki umum Türk ordularının Baş Kumandanlığı vazifesinin kabul etti. "İttihad ve Terekkî" uzvu olan Kemal paşa, aynı fırkanın başka uzuvlarından biri olan ~~Rauf~~ Rauf ^{bey} ve nice zâbitler ile birlikte, Türk hükümetinden Anadolu'da balunan orduların teftişi için resmen emir alarak Küçük Asya'ya gitti. Mustafa Kemal, Anadolu'ya vâsıl olduktan sonra, Erzurum'da bir Millî Kongre topladı. Kongre'de Anadolu nümâyendelerinden başka, Küçük Asya'nın, Müttefikler işgâl ordusu tarafından zaptedilen başka dâirelerinden de nümâyendeler vardı.

Anadolu Millî hareketinin bâzı tarihçilerin yanlış hesab ettikleri gibi Erzurum kongresi, Anadolu Millî hareketinde birinci kongre değildir.

Birinci kongre Aydın vilâyetinde "İzmir'in Türkler tarafından işgâli" şîârı altında toplanmıştır.

Yunanlılar tarafından İzmir'de icrâ edilen müthiş katliam, memlekette umumî heyecana sebep oldu. (Loyd Corc), (Kleman-su), bilhassa (Wilson) un parlak cümlelerine aldanan safdil kişiler, Türkiye için ne satılmış matbûat tarafından insâniyetperver adâlet müdâfii şeklinde tasvir edilen Avrupa emperyalizmi nümâyendelerinden ve ne de özlerinin zavallı (gömezsiz "?") ve Antanta'ya satılmış hükümetlerinden hiç bir lardım gelmeyeceğini gördüler. Türkiye'yi kurtarmak işi, Türk halk kitlesinin

asıl öz işi olması lâzım geleneği açık bir sûrette anlaşıldı. "Yunanlılar'a ölüm" diyen korkunç ses ile beraber, umum Anadolu'da "Yaşasın halk isyânı, kahrolsun Fransız ve İngilizler, Türkiye Türkler içindir." bağrışları yükseldi.

"Trabzon hukukunu müdâfaa" kongresi olarak adlandırılan 2 inci kongre Trabzon'da toplandı. Nihâyet, Türk Millî hareketi târihinde, bilhassa, mühim rol oynayan Üçüncü tarihî kongre, "Şarkî Anadolu Millî hukukunu müdâfaa" şîârı altında Erzurum'da toplanmıştır.

61 İzmir'de Yunanlılar'ın icrâ ettiği canavarlıklar tesiri ile Birinci Kongre Aydın'da toplanarak "İzmir'in Türk işgâli" şîârı altında geçtiği gibi, Üçüncü Kongre de, Taşnak ~~ve~~ Ermenistan'ı ile mübâreze bayrağı altında Erzurum'da toplanmıştır. Taşnak Ermenistan'ı şarkî Anadolu vilâyetlerini kendi eline almak iddiâsında bulunuyordu. Böylece, mevcûd vaziyet, Ermengler'e karşı Türkiye halk kitlesini heyecana getirmek için Türk milliyetçâlerinin eline en güzel bir silâh vermiştir.

Taşnaksakan matbûâtı Türkiye'nin ilerinde bölünmesi hakkında açıktan açığa yazdığı halde Ermenistan hükûmeti de, Abdülhamit ve yahut (İkinci Nikolay) ın gıpta edebileceği kadar mâhir bir sûrette katliamlar teşkil ederek, müslüman ahâliyi canavarca tâkib ediyor ve eziyordu. Fransız ordusu hey'etinde olarak Adana mıntikasında faaliyet gösteren Ermeni gönüllüleri bu dâirede ki müslümanları ezmek vazifesiyle meşgûl oluyordu. Fransa'ya karşı Türk kitlesinin nefretini keskinleştirmek için Fransız kumandanlığı, Adana'da ki her türlü tazyikî tedbirlerin icrâ edilmesini düşünerek Ermeni gönüllülerine havâle ediyordu. Bir çok yerlerde öyle tesâdüfler olmuştur ki, Birinci ve en müşkül müsâdeme esnâsında Fransız kıt'aları harpten kellesini kurtararak, Ermeni gönüllülerini yalnız başına bırakırlardı, böylece, binlerce Ermeni gönüllüleri gayri müsâvi mübârezelerde telef olmuş, kızdırılan ve heyecana getirilen Türk asker ve gönüllüleri tarafından tûmâmiyle mahvedilmişlerdir.

Yukarıda dediğimiz gibi 1919 uncu yılın eylül ve ağustos aylarında Erzurum'da toplanan kongrede Mustafa Kemal paşa, nümayendeler ve umum halk karşısında generalliğinden vaz geçerek, vatani kurtarmak için halkla beraber ve onlardan bir kişi gibi çalışacağına yemin etmiştir. Rauf bey de onunla birleşmişti.

62 Erzurum kongresine, başlıca Van, Bitliş, Harput, Sivas, Erzurum, Diyarbakır ve Trabzon olmak üzere, yedi vilâyetin nümayendeleri iştirâk etmiştir. Kongrenin başkanlığına Mustafa Kemal paşa seçilmiştir.

Enver bey tarafından rehberlik edilerek Türkiye tâlimi tâli-
 ini Almanya emperyalizmiyle bağlayan "İttihad ve Terekkî" fır-
 kası, Osmanlı İmpratorluğu'nun başında duran Genç Türkler'in fır-
 kası olduğu halde Cihan harbinin sonlarına doğru ve bilhassa ta-
 mâmiyle mağlûb olduktan sonra artık, bir taraftan müttefiklerin
 gütmesinden, diğer taraftan da bu firkaya karşı efkâr-ı-umumiye-
 nin soğumasından dolâyı mevcut bulunuyordu. Genç Türk "İttihad ve
 Terekkî" fırkası, hükûmeti elinde bulunduran bir fırka olmak üze-
 re halk nazarında tamamiyle iflâs etti. Bu fırka Türkiye'yi öldü-
 rücü Cihan harbine sevk etti. Türkiye ve onun müttefikleri bu harp-
 te mağlûb olduğundan bu fırka da özünün ferâsetsizliğini ve dur-
 bîn olmamasını (uzaktan görmemesini) isbat etmiş oldu. Büyük dev-
 lette mevkîler işgâl ettiği halde, özünün rüşvethorluğu ile meş-
 hur olmaya başlayan bir çok Genç Türk hâdımlarının satılmışlığı,
 bir çok yerlerde mal hazırlamak, ihtikâr yapmak (pudrat "?") al-
 mak ve sâir işlerine iştirâk etmeleri halk nazarında firkayı al-
 çaltamaya yardım etmiştir. Millî Kurtuluş hareketinin ve Türkiye'
 yi bölüşmek isteyen devletler ile mübâreze rehberliğinin artık,
 yeni fırka ve yeni kişilere geçmesi lâzımdır. Bir az evvel Genç
 Türk fırkasına yardım ederek o fırka liderleri karşısında diz çö-
 ken küçük ve orta burjuvazilerden ibâret içtimaî unsurların aynı
 liderleri vatanın uğradığı felâkette en ziyâde mes'ul olduklarını
 hesâb ederek onlardan ve firkadan ayrılmış ve yüz çevirmişlerdir.

1919 uncu yılın eylül ayında, yâni, Erzurum kongresi kapandı-
 ktan sonra, Sivas kongresi açıldı. Sivas kongresine umum Türkiye'
 nin nümâyendeleri, garbî Anadolu, İstanbul ve Trakya nümâyendele-
 ri iştirâk etmiştir. Sivas kongresi resmen, "Anadolu ve Türkiye
 Avrupası müdâfaa-i-hukuk" kongresi adıyla toplandı.

63 (Habile "?") Trakya'da da, General Câfer Tayyar riyâseti al-
 tında, Anadolu ve Türkiye müdâfaa-i-hukuk komitesi teşkil edildi.
 Bir çok Bulgar ve Makedonyalı inkilâbçılar da General Tayyar'ın
 etrafına toplanıp birleştiler. Bunlar Avrupalılar'a ve bilhassa
 gazabkâr Yunanlılar'a karşı Türkler ile beraber mübâreze etmeye
 karar verdiler.

Sivas kongresinde, bir proğram meydana getirildi. Bu proğram-
 da, hareketin esas prensibi ve maksadı olarak, Türk halkının et-
 noğrafik hududu içerisinde bulunan Türk halklarının istiklâl ve
 birliğini vikaaye etmek (saklamak) kabul edilmiştir. Sivas kongre-
 sinde "Hukuk-u-millîye" (Müdâfaa-i-hukuk komiteleri) teşkilâtı ö-
 zünün son şeklini almıştır. Bu teşkilât, "Türk milliyeti hukukunu
 müdâfaa" vazifesini öz uhdesine almıştır. Bu kongrede, bu teşkilâ-
 tın merkezi icrâiyye komitesi ve bunun sadrlığıne "Başkanlığına"
 hemen Mustafa Kemal paşa seçilmiştir.

Öz memurlarına karşı protesto seciyesini alan ve aynı zamanda, Genç Türk fırkasındakilerin (İttihadçuların) "çinovnikliğine" karşı protesto ile başlayan Anadolu'da ki halk hareketi, öz keskinliğini ilk evvel Ermeni ve Yunanlılar'a çevirmiştir. Bununla beraber, geniş millî hareket karakterini alan bu hareket, Türkiye yi parçalamak istiyen bütün emperyalist Avrupa'ya karşı çevrilmiştir.

Erzurum kongresi tarafından teklif edilen prensipler, yalnız bâzı tashihler ile kongrede aynen kabul edilmiştir. O prensipler aşağıda ki maddelerden ibârettir :

- 1- Türkiye'nin mutlak müstakil, dahilî ve haricî işlerde memleket in tam hâkimiyet hukukuna mâlik olması.
- 2- Mütâreke imza edilirken Türkiye idaresi altında bulunan hudud dâhilinde ki toprağının mütârekeden sonra İngilizler tarafından işgal edilen Musul şehri de dâhil olmak üzere, eskisi gibi bırakılması. Buradan, yalnız Arablar ile meskûn bulunan ve öz mukadderatlarını özleri halletmek azâdlığı verilen yerler çıkarılmalıdır.
- 3- Geciktirmeden meb'uslar seçilerek Meclis-i-meb'usân'ın açılması.
- 4- Memleket nümâyendelerinin râzılığı olmadan (rızası alınmadan) sulh muâhedesini hükûmetin imzâ etmemesi.
- 5- Kongrede öz nümâyendeleri vâsıtasıyla Yeni Türkiye'nin öz tabii hududu dâhilinde vâhid ve bölünmez olduğunu ilân eden muhtelif milletlerin mıntika iddialarına hürmet etmek.
- 6- En liberal halkalar ve bunlar arasında yaşayan ekalliyetler tarafından kabul olunan millî ekalliyet hukukunun tanınması.
- 7- Halkın hâkimiyet hukukunu daimî olarak te'yid ve onun irâdesini yegâne kanun-u-hükûmet saymak.

Lâkin en mühim madde aşağıda ki maddedir :

- 8- Memleketin tam kurtuluşuna kadar düşmanların çirkin ve namussuz gazabkârlığına karşı umum cebhelerde ki mübârezeyi devam ettirmek.

Sivas kongresinde, o zaman hükûmetin başında olan ve Antanta'ya tam bir tâbiyyet siyâseti yapmakta ~~olan~~ bulunan Sadrâzam Damat-Ferit paşa kabinesinin isti'fasının Sultan'dan talep etmeye karar verilmiştir. Bununla beraber, Sivas kongresi tarafından kabul edilen sekiz maddayı Sultan hükûmetine takdim ve devletlerin İstanbul'da bulunan mümessillerine bildirmeye karar verilmiştir.

Bu talepleri kuvvetlendirmekten ötürü Küçük Asya'da öz ordusunun teşkil edilmesine karar verilmiştir. Harbî teşkilâtın başına yine de Mustafa Kemal paşa geçtiği gibi onan etrafına umum Türk zâbitleri toplanmıştır.

Ferid hükûmetinin bütün memurları (kullukçuları) ya habsedil-

diler ve yahut Anadolu'dan kovuldular. Onların yerine ise "Müdâfaa-i-hukuk komitesi" nümâyendelerini yerleştirdiler.

Bu dakikadan itibaren, Ferid paşa hükûmeti ile Kemal fırkası arasında açıktan-açığa harp ilân edilmiş oldu.

Ferid hükûmeti, askerî kuvvetle milletçileri ortadan kaldırmak için bir nice defa tecrübede bulundu. Lâkin Küçük Asya'ya gönderilen bütün askerî kuvvetler gecikmeden milletçiler tarafına geçiyordu. (milletçiler-milliyetçiler) Anadolu da ki Türk hükûmeti askerî kuvvetlerini mağlûb eden Kemal ordusu işgalci Fransız kıt'aları üzerine yürüyüşe geçti. Ve bir sıra noktalar-dan müttefikler ordularını ric'at etmeye mecbûr eylediler. Mübâreze o kadar ehemmiyetli bir şekil almıştır ki, İtalya hükûmeti bu mâceraya sokulmak istemiyerek, İtalya nufuz mıntıkasında ki en mühim noktalardan öz askerlerini çekmiştir.

"Millî" ordunun muzafferiyetli hücumları ve hükûmet ordularının Mustafa Kemal tarafına geçmeleri tesiri altında Sultan teslimine mecbur olmuştur. Ferid paşaya isti'fasını verdirerek, özünü "bîtaraf" ilân edip fırka hâricinde duran Ali Rıza paşayı sadrâzamliğa dâvet etmiştir.

İstanbul'un özünde toplanması lâzım gelen "Millet Meclisi" ne seçki icrâsı vazifesi Ali Rıza paşa hükûmetine havâle edilmiştir.

İstanbul Meclis-i-meb'usânı, Milli Meclis meb'usânını İstanbul'da açılması hakkında ki mesele Anadolu'da halledilmiş ve "Hukuk müdâfaası komiteleri" uzuvları arasında, kuvvetli ihtilâfa sebep olmuştur. Onların bir kısmı, Müttefikler donanmasının topları ve gâyyâ harp ederek alınmış bir memlekette imişler gibi İstanbul'a hareket eden müttefik askerlerinin tüfenk sesleri altında, Meclis-i-meb'usânın İstanbul'da toplanmasını gülünç olarak hesablıyordu. Meclis-i-meb'usânın İstanbul'da açılması fikrini müdâfaa eden cereyan gâlib geldi. O cereyan, Antanta ile kat'î sûrette alâkasını kesmeye vakit bulamadığını ileri sürüyordu. Uzuvların "azâların" çoğu İstanbul'a gittiler.

Meclis'i meb'ûsana meb'us seçilen Mustafa Kemal, vukuâtın cereyanını seyr etmek için doğru muhâkeme ederek Sivas'ta kaldı.

Bilfiil İstanbul'u öz ellerinde tutan müttefikler, Meclis-i-meb'ûsan seçkilerine ve meb'usların toplanmalarına mani olmak istemediler. Bir taraftan Müttefikler, seçki zamanında "Hürriyet ve İtilâf" fırkasının gâlib geleceğini, imkân dâhilinde hesap ettiler. "Hürriyet ve İtilâf" fırkası, Müttefiklere temâyül gösteren Millî burjuvazyaya olan büyük Türk ticâret burjuvazyası menfaatini himâye eden, b en ziyâde Harbiyumumî zamanında (Cihangirlik harbi zamanında) (puçratçılığın "?")

(birja ihtikârı "?") zemininde yükselmiş ve Antanta tarafını iltizam eden "tutan" bir fırkadır.

İkinci taraftan, Meclis-i-meb'usânın İstanbul'da açılması, lüzûm görüldüğü takdirde, Antanta'nın bütün düşmanlarını yakalamak ve Türkiye millî hareketini başsız bırakmak imkânını müttefiklere veriyordu. Lâken, Türk millî hareketi nâmâyendelerinin büyük bir ekseriyeti, bu gibi bir provakasyon ihtimâlini düşünmek bile istemiyordu.

1920 inci yılın 12 (yanvarında "?") , Meclis-i-meb'ûsan, Sadrâzam Ali Rıza paşa tarafından resmen açıldı. Meclis-i-meb'ûsanın açılması âdet olduğu gibi Sultan tarafından yapıldığı halde, bu defa, Meclis-i-meb'ûsanın açılması günü ve saati ilân edildikten sonra birdenbire, Sultan'ın hoşnutsuzluğu buna imkân vermemiştir. Bu diplomasi hastalığı, Meclis-i-meb'ûsan mukadderâtının ciddî tehlike altında bulunduğunu hissettiriyordu.

İşin esası şudur ki, Antanta tarafını iltizam eden "Hürriyet ve İtilâf" fırkasının gâlibiyeti imkânı bâresinde ki müttefiklerin ümidi boşa çıkmıştır. İstanbul'a gelen 130 meb'usdan 127 kişisi (felâh-ı-vatan) (Vatanın kurtuluşu) blokunu (ittifâkını) teşkil etmiştir ki, bu blok "Hukuk komiteleri" siyâsetini devam ettiriyordu. Meclis-i-meb'ûsana yalnız bir meb'us, yukarıda mezkûr Antanta tarafını iltizam etmiş büyük burjuvazi fırkası olan "Hürriyet ve İtilâf" fırkasına geçmiştir.

"Millî Ahrar", "Millî Türk" ve bitaraf grubların dâhil olduğu "Felâh-ı-Vatan" bloku müdâfaa hukuk merkezi komitesi ve onun sadri Mustafa Kemal ile tam bir ittihaat dahilinde çalıştı. Bu blok millî muahedenin Misâk-ı-millî (minimum) programını müttefiklere takdim etti. Bu programa istinâden milliyetçiler, Antanta ile müsâlâha yapmaya râzı oldu,

Bu program şöyle bildiriyor :

1336 inci (1920 inci) yılın (yanvarında "?") millî muâhede (Misâk-ı-millî) beyannâmesinin metninde büyük ve kat'î mübârezenin Anadolu'yu mecbur eden sebebler arasında gösterilmiş ve bizim memleketin mukaddes maksatlarına esas olarak, prensibler aynen kabul edilmiştir.

Misâ-ı-millî beyannâməsi

Osmanlı Meclis-i-meb'usânı'nın , aşağıda imza eden meb'usların, memleketin istiklâli ve milletin istikbâli için (maksimum) fedakârlık istiyen aşağıdaki prensiplere hürmet etmeyi temin etmek lüzûmunu tasdik eder.

Aşağıda zikredilen vaziyet hâricinde Osmanlı İmparatorluğu mevcûdiyetini devam ettirmek imkânının mahvedildiğini nazara alarak, adâletli ve muhkem bir sulha nâil olmak maksadıyla onlar, bu şartâara râzı olduklarını bildirirler :

I__ Tek Arab ahâlisi tarafından meskûn bulunup ta 1917 inci yılın 20 ekiminde ki mütâreke imzalanırken düşman orduları tarafından işgâl edilmiş olan toprakların mukadderâtı zikredilen arâziye hattın hem o tarafında hem de bu tarafında kalan yerlerde ilâve edilerek ahâlinin âzâd bir sünette verdikleri reylerine göre tâyin etmek zarurîdir. Osmanlı müslüman halkının büyük bir ekseriyet teşkil ettiği, kan ve din cihetinden birbiriyle merbut "bağla" bulunduğu, biribirine karşı aynı ruhla ruhlanan ve aynı fedakârlığa katılan ahâli tarafından işgal edilen ve millî içtimaî cihetten yeknasak ahâliye ve mahallî şartlara göre mukaddes olan topraklar, vâhid bir kitle olup bu milletlerde vâhid biribirinden ayrılmaz bir kitle teşkil eder, ne gibi kuvvetli sebebler olursa olsun bunların hem hukukî hem de fiilî cihetten ayrılması mümkün değildir.

68

2- Onlar, lüzûm görüldüğü taktirde, üç Sancak da (Kars, Ardahan, ve Batum) yeniden rey-i-âma mürâcaat etmeye (oralarda ki halkın sesine kulak vermeye) râzıdır. Bu Sancaklar, umumî sese uymak yoluyla Anavatan'la birleşmek için öz âzadlıklarının birinci fırsatından istifâde etmişlerdir.

3- Türkiye ile râbitada bulunan garbî ~~Türkiye~~ Trakya'nın hukukî vaziyeti aynen böylece, yerli halkın umumî sesine göre halledilmelidir.

4- Halife'nin makarrı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Pây-ı-tahtı İstanbul ve Marmara denizi, her cur tecâvüden masun kalmalıdır. Bu prensiye riâyet edildiği zaman beynelhalk ticâret ve transit için İstanbul ve Çanakkale boğazının açılması hakkında ki karar, bizimle alâkadar devletler arasında mütekaabil râzılık yoluyla halledilecektir.

5- İtilâf devletlerinin ve onların düşmanlarının ve başka alâkadar hükûmetlerin arasında özleşme çerçâvesi içerisinde ekalilyette kalanlıran kabul edilmiş olan hukuku bizim tarafımızdan temin edileceği gibi, komşu hükûmetlerde ki müslüman halka da aynı hukuku vereceğini ümit ediyoruz.

6- Öz dâhilimizde asra daha ziyâde tefâvuk eden doğru idareyi tesis etmekten ötürü öz millî ve iktisâdî terekkimiz imkânını açmak maksadıyla : başka devletler gibi, öz terakkimiz ve tam âzâdelik istiklâlimizden ötürü kabul edilen tedbirlerden bizim de faydalanmak hakkımız, bizim de hayat ve mevcûdiyetimiz için ilelebed bir şart olduğunu itirâf ediyoruz. Buna göre de, bizim siyasî, hukukî, malî v.s. terakkimize mânicilik türetecek (mâni olacak) kararlarınalıyhindeyiz. Bizim malî borçlarımıza temas eden kararların, yukarıda gösterilen prensiblere zid olmaması

69

lâzımdır.

Meclis-i-meb'usânın iş proğnamı, onun kaanun ve nizamları müttefikler tarafında büyük nefretlere sebep oldu. Müttefikler umum matbuâtı, İstanbul'da ki umum Fransız ve Yunan matbuâtı Damat Ferit fırkasına satılmış olup ta, "Hürriyet ve İtimâf" menfaatini güden İstanbul Türk makbuâtı, bir sesle şikâyete başladılar ki, Meclis-i-meb'usânın bir kısmı, memleketi Almanlara satmış Genç Türkler'in "İttihad ve Terakkî" fırka uzuvlarından, bir kısmı da (Lenin) acentesi olan Bolşevikler'den ibârettir. Ve bu Meclis-i-meb'usânı düzgün halk nümâyendeliği hesab etmek mümkün değil, çünkü Küçük Asya'da ki (Anadolu'da ki) seçkinin "Müdâfaa-i-hukuk komiteleri" ve Mustafa Kemal'in müsellağ koldurları (aşkiyalari) tazyiki altında aparıldığını iddia ediyorlardı.

Lâkin, Antanta ve onun acentaları Meclis-i-meb'usâna karşı yapılan bu matbuât hücumu ve çoğulu ile kifâyetlenmediler. Meclis-i-meb'usâna karşı halk heyecanını göstermek tecrübesi yapılmış ise de, bu, muvaffakiyet gösterememiştir. Antanta acentaları, Pâyitaht'ta bu zamana kadar görülmemiş katli-âm ve umum hristiyanları kesmeye hazırlanan müslüman kitlesinin isyan hazırlığı gördüğü bâresinde dedikoduları İstanbul'da ki hristiyan ahâlisi arasında yayıyorlardı, Hülâsa, Meclis-i-meb'usân etrafında en ağır ve heyecanlı bir muhit yaratabilmekden ten ötürü bütün vasıtaları işletiyorlardı. İngiliz donanması yeni harbî vâhitleri ile kuvvetlendirilmiş, işgal ordusu da daha ziyade arttırılmış idi. Antanta'nın müsellağ kıt'aları, gece ve gündüz şehir sokaklarında dolaşiyor ve umum müslüman mahallelerinde tam mânâsıyla nümâyiş yapıyorlardı.

Meclis-i-meb'usân azâsının şerefine olarak, bütün bu tedbirlerin onları korkutamadığını söylemek lâzımdır. Meclis-i-meb'usân azâsının-şerefine-olarak, bütün Meclis-i-meb'usân, Ferit paşa kabinesinin mütâreke yapması ve mütâreke şartlarına riâyet etmemesi için mahkemeye verilmesine karar vermiştir. Ondandır Ali Rıza paşa kabinesinin istifa etmesine sebep olduğu gibi onun yerine de Sâlih paşa kabinesini yerleştirdi.

Daha artık İngiliz toplarından ziyâdesiyle korkan Sultan'ın Antanta tesiri altında kaldığını nazara alarak, 6 ıncı Mehmet'i tahtından düşünmeye karar verilmiştir. Onun yerine ise onun vârislerinden biri geçirilecek ve bu yeni Sultan'ın millî ordunun himâyesi altında Anadolu'ya geçmesi lâzım gelecekti.

~~Bütün~~ Bütün bu plânlar, umum Türkiye'nin öz müstemlekesi haline çevirmek isteyen Antanta tarafından kabul edilemezdi.

Müttefikler, İstanbul'un üzerinde ve Çanakkale İstanbul boğazları sâhilllerinde Antanta'yı tethiş etmeye başlayan Millî hare-

keti ortadan kaldırmak için en ciddi tedbirlere mürâcaat etmeye karar verdiler.

İstanbul'a yeni takviye kıt'aları çıkardığı gibi İstanbul'un işgâlini de resmen ilân edildi.

İstanbul'un işgâli hakkında ki İngiliz hükûmeti ilânında deniliyordu ki : " İşgal, Hukuku Milliye fırkası ve Meclis-i-meb'ûsanda ki Felâh-ı-vatan bloku sıfatında ki Türk milletperetlerinin şaşkın siyâsetleri ile mübâreze tedbirlerinden ibârettir. Antanta, bu fırka ile amansız mübârezeye başlıyor ve Türk halkına ilân ediyor ki Türkiye'yi felâket uçurumuna sürükleyen bu avantüristleri kökünden temizlemek için lâzım gelen bütün tedbirleri görecektir. Bu bir avuç avantüristler ile alâsı olamayan Türk halkının menfaatini ise, Antanta tamamıyla garanti etmektedir.

İngiliz hükûmeti, bu ilândan sonra, gecikmeden, öz tedhişini icrâ etmeye başlamıştır.

1920 inci yılın 16 martında, seher tezdin "sabah erkenden" emperyalizm ve İngiliz düşmanlığıyla şüpheli görünen Türk Türk Meclis-i-âyân ve Meclis-i-meb'usan âzâsına, senatörlere, muharrirlere, generallere, v.s. mahsus olan bir çok (eyuler "?") ve menziller askerleri tarafından ihâta edilmiş ve aktarış yapılmıştır. Bu aktarış esnâsında, 70 nefer "kişi" meb'us, yâni Meclis-i-meb'usan uzuvlarının yarısından artığı "fazlası" Sadrâzam Sâlih paşa, Felâh-ı-vatan bloku rehberlerinden Rauf bey ve bütün nâzırlar tutsak edildi ve onların çoğu (çayparlarından "?") alınarak câniler gibi bağlanarak kabacasın İngiliz Kruvazörlerinin ambarlarına atıldılar. Bu aktarış zamanında, İngiliz centlmenleri, tabii kadın ve çocuklara karşı amansızca hareket etmiş, onların çoğunu döğdükleri gibi bir çokunun da varını çoğunu ellerinden aldılar.

Sabahliyin, İngiliz kıt'aları Türk nöbetçilerinin silâhlarını alarak Harbiye ve Bahriye nezâretlerini işgâl ettiler. Öğle üzeri Meclis-i-meb'ûsana dâhil olarak, orada da, meb'usların gözü önünde, bir kaç meb'usu hapsettiler. Görkemli Türk devlet adamlarından ve Meclis-i-meb'usan uzuvlarından başka bâzı işçi sendikası uzuvları da tutsak edilmiştir. Müslüman ahşli üzerinde müthiş bir tesir bırakabilmek için tutsakların çoğunu yalnız gece kıyâfetirde olarak sokağa çıkarılmış ve tüfenk dipçigi darbeleri altında İngiliz gemilerinin anbarlarına atılmışlardır.

Bunun neticesinde bütün tutsak edilenler İngiliz hapishânecilerinin nezâreti altında Malta adasına gönderilmişlerdir.

Antanta siyâsetine muhâlefet etmeye cesâret eden İstanbul Millî Meclis meb'usânı efsânesi, böylelikle 1920 inci yılın martında kurtuldu. Türk muhafız askerlerinin silâhsızlandırılması, İstanbul'un resmen işgal edilmesi, Sultan'ın bilfiil esir haline koyulması, Meclis-i-meb'usan'ın kaba bir sûrette dağıtılması ve

Türkiye'yi öz müstemlekesi haline koymak istiyen Antanta plânı ile razılaşımayan "anlaşmayan" görkemli Türk hükûmet adamlarının hepsinin Malta adasına sürgün edilmesi, İngiliz silâhları ve tüfenklerinin tethişi altında parlamentarizm yolu ile Avrupa emperyalizmi zulmü altında Türkiye'yi kurtarmak için yapılan sâde dil tecrübelerin bütün bu şiddetli neticeleri, Türkiye'yi kurtarmak için Antanta ile müsellâh hayat memat mübârezesi zârûreti hakkında ki bütün fikirlere özlerini kaptırmayan ve vatan tâliini parlament "boş boğazlığı" ile yakıştırmayı ümit eden umum Türk "vatanperverlerinin" ham hayâlini (illuziya) parçalamıştır. İstanbul Meclis-i-meb'usan'ının neticesi Türk Millî hareketinin inkişâfında yeni bir devir açtı.

3. Ankara Millet Meclisi. Onun içtimaî heyeti ve kaanun verici faaliyeti. Kemal paşa. Millî hükûmetin harbî kuvvetleri Ankara ve Antanta ve Şurâlar Rusyası. Londra konferansı. Türkiye ile Rusya arasında ki mukaaavele.

İstanbul Meclisi-i-meb'usan'ının dağılmasıyla beraber icrâ edilmiş edilen bütün kaanunsuzluklar, tazyikler, nümâyendelerin hapsedilmesi, Türk muhafız askerlerinin silâsızlandırılması ve bunlar icrâ edilirken, bir çok Türk asker ve zâbitlerinin öldürülmesi, nihâyet, Pâyitaht'ın resmen işgal edilmesi, Anadolu'da ki Millî harekete yeni bir kuvvet vermiştir. Bundan sonra, Antanta ile barışmak imkânı hakkında ki bütün ham hayâller ortadan kalkmıştır.

Bu vakitten itibâren, Şurâlar Rusya'sına yakınlaşmak hususunda, Türkiye efkârı umumiyesinde kuvvetli dönüş devri başlar. Bolşevikler'e karşı olan rağbet umumen o dereceye çatmıştı ki, hattâ varlıklılar sınıfı nümâyendeleri bile, Rus Bolşevikleri hareketini açıktan açığa alkışlamaktan çekinmediler. Antanta agentalarının te'kid ederek gösterdiklerine ve Avrupa gazete muhâbirlerinin yazdıklarına göre, bütün Türkler, yoksullarından başlayarak devletlilerine kadar ve cahillerinden profesörlerine kadar yalnız Bolşevikler'in gelmesinin düşündüler. " Bolşevikler'in gelmesinden en ziyâde zarar göreceksiniz" diye anlatmaya başlangığında, hattâ tâcir ve dükkanlılar "esnaf" bile inanmayarak " Türkiye için de, Hindistan için de bu günkü gündün kötü gün olmaz. Biz bundan fazlasını kaybetmeyiz. İngiltere karşısında yalnız Bolşevikler bükülmez, onlar bizim son dayanağımızdır" diye cevap verdiler.

Bolşevik hareket usulü olan Antanta ile barışılmaz ve gâlibiyet mübârezesi, umum Türkler'i, Antanta ile kahramanca mübâreze neticesinde öz memleketlerinin istiklâlini kazanmak imkânına inandırır ve yakîn ettirirdi.

İstanbul hâdiseleri hakkında ki bütün malûmat Anadolu'da

alındığı vakit, Anadolu'nun ve Türkiye Avrupa'sının millî hukukunun müdâfaası merkezî komitesi, İstanbul'un müttefikler tarafından işgal olunmasını, Meclis-i-meb'usâ'nın dağıtılarak Sultan'ın âsir edilmesini nazara alarak Ankara'da muvakkat bir hükümet teşkil edileceğini ve yeni meclisin açılacağını ilân etti.

Türkiye'nin yeni parlamentosu ve yahut Büyük Millet Meclisi, 1920 inci yılın 24 nisanında Ankara da açıldı. Nümâyendeler cümlesine İstanbul Meclis-i-meb'usânı uzuvlarından gerek Anadolu'da kalanlar ve gerekse İstanbul'dan kaçanlar dâhil oldu. Antanta acenteleri pençesinden kaçarak Malta adasına sürülmekten kurtulan kırk kadar meb'us öz hayatlarına tehlikede bırakmak sûretiyle ekseriyâyayan olarak Ankara'ya dâhil olmuşlardır. İngiliz uyanıklağını aldatmaya muvaffak olan bir çok Türk zâbitleri de Oraya gelmiştir. Ankara matbuâtı muharrire Halide Edip hanımın kahramânâne hareketleri hakkında çok yazmıştır. İngilizler onu Malta'ya nefyetmek "sülemek" istiyordu. Lâkin o, yolun büyük bir kısmını modaya muvâfık ayakkabı ve ipek çorablarla, yağış ve kar altında piyâde yürüyerek yirmi gün seyahatten sonra Ankara'ya dâhil olmuştur.

Bu defa Türkiye'nin Yeni Meclisi İngiliz toplanından uzakta ve millî ordunun himâyesinde İngiltere ile mübâreze bayrağı altında toplandı.

74

Büyük Millet Meclisi'ne seçki sâstemi, oldukça karışık bir halde dir. Bir çok meb'uslar ikinci dereceli seçki sistemi ile seçilmiştir. 2000 den 5000 e kadar senzli "?" seçiciler bir seçici seçmiştir ki, bunlardan özleri arasından Meclise nümâyende ayırmışlardır. Takriben 500000 Senzliler'e bir meb'us düşer. Seçiciye eyâlet ve şehir müşâvere meclisleri, Anadolu ve Avrupa Türkiye'sinin Müdâfaa-i-hukuk komiteleri uzuvları celb edilmişlerdir. Umuman her Sancak'tan beş kişi seçilmiştir.

Böylelikle, Büyük Millet Meclisi'ne tâcirler, orta sınıf burjuvaziler, ruhâniler, liberal sanat sahibleri v.s. gibi yalnız Senzli unsurların nümâyendeleri girebilmiştir. Umuman 300 meb'us seçilmiş ve Meclis heyeti, sanatlarına göre şu şekildedir :

Tâcirler - ekseriyette,

Mollalar - 50

Avukatlar - 15 - 10

Yüksek vazîgeli zâbitler - 12 - 15

Yarım proleterya kitle nümâyerdeleri - 2- 3.

Meb'uslar, Ankara'ya toplandıktan sonra, kaanun meydana getiren ve icrâ eden hükümet kuvvetlerini özünde cem' etmiş ve birleştiren Büyük Millet Meclisi adıyla Meclis tantanalı bir sûrette açılmıştır. Mustafa Kemalpaşa Meclis'in başkanlığına ve icrâiyye hükümetinin de başkanlığına umumî tasvible seçildiği gibi geçmiş. Meclis-i-meb'usân'ın başı olupta İngilizler tarafından İstanbul'dan tard e-

dilen Celâleddin Ârif sadr (baş) uzuvluğuna seçilmiştir.

Türk Millet Meclisi kaanunu bir şekil alır almaz ecnebî hükümetlerine beyannâme ile mürâcaat eder ve orada da Türk halkı adından böyle söz edilirdi.

1- İstanbul'un adâletsiz olarak işgal edilmesini, parlamento masunluğuna suikast edilmesine ve bunları tâkib eden nefilere ve sürgünlere karşı şiddetli sûrette protesto eder.

2- İstanbul hükûmetini tanımadığı gibi Sultan'ı da İngilizler'in elinde esir kabul eder.

3- Bu günden itibâren Türkiye hükûmeti Büyük Millet Meclisi eline geçer ve o, Türk halkının yegâne kaanunu nümâyendesidir. (mümessilidir).

4- İstanbul hükûmetinin Ecnebî devletler ile bağladığı bütün mukavele ve muâhedeler lağvolunur.

5- İngilizlerin elinde esir bir halde saklanan Sultan'dan sâdir olan bütün emir ve fermanlar lağvolunur.

Antanta, Büyük Millet Meclisi ile mübâreze için, müsellâh kıt'alar sevk etmekten başka, Şûralar Rusya'sında da özünün kabul ettiği usullerin aynını tatbik etmiştir. Antanta acenteleri, Anadolu'nun bir çok yerlerinde inkilâbçı olmayan isyanlar çıkarmaya çalışmışlardır.

Inkilâbçılara karşı olanların başına, geçmiş kolordulardan olup ta paşalıkla mükâfatlandırılmış Çerkes (Anzavur) geçmiştir. İnatlı mübârezeden sonra, Millî ordu, inkilâbçılara karşı olan desteleri ezmeğe muvaffak oldu. (Anzavur) ise İngiliz harp gemisine sığındı.

Büyük Millet Meclisi Anadolu Millî hareketinin başına geçerek, bu hareketin daha ziyâde kuvvetlenmesi ve Türkiye'yi kat'î sûrette kul haline indirmeye çalışan Avrupa emperyalizmiyle mübârezenin daha ziyâde keskinleşmesi için çok yardım etmiştir.

Dahilî islâhat sâhasında, Büyük Millet Meclisi, Yunan müdâhalesinin nihâyetine kadar (1922 inci yıl) çok az iş görmüştür. En ziyâde vergi ve gümrük vergilerinin toplanması hususunda bir çok malî kaanunlar neşredilmiştir.

Kaanunu Esâsiyi değiştirecek, halk kitlesinin mazlûm ve kederli vaziyetini iyileştirmek maksadıyla memleket iktisat hayatının yeniden teşkil olabileceği hiç bir kaanun neşr olunmamıştır.

Toprak islâhâtı sâhasında hiç birşey yapılmamıştır. Ehemmiyet verilecek yegâne kaanun bundan ibâret olmuştur : 1-Senzli olmayan unsurların da seçme hukukunu genişleten, şehir idarelerinin genişletilmesini isteyen kaanunu. 2- Her türlü ispirotolu içkinin istihâli, idhâli, satılması ve istihlâkını yasaklayan kaanun. 3- Askerlerin ihtiyaçlarının arttırılması bâbında ki kaanun. Anadolu'da ki hakiki idare Kemal paşa hükûmetinin eline geçti. Millî ha-

reketin başçısı vazifesini gören Kemal paşa Selânik'te doğmuştur. 42 yaşındadır. Enkân-ı-harp zâbiti olup, 1908 inci yılda ki inkilâb rehberlerinden biridir. Kemal paşa, Abdülhamid zamanında, Selânik'te, "Hürriyet Cemiyeti" teşkil ettiği vakit bu şehrin çok gençleri ona dâhil olmuştur. Hükûmet alaytarlığı faaliyetinde bulunduğundan Mustafa Kemal hapsedilerek, İstanbul'a gönderilmiştir ki, bir müddet orada, nezâret altında kalmıştır. Sonra Bağdad'a gönderilmiş ve orada da Beşinci Kolordu'da hizmet etmiştir. Bağdad dan Selânik'e gelerek Genç Türkler ile birleşmiştir. 1908 inci yıl eylül çevrilişinden sonra Mustafa Kemal muvakkat olarak siyâset sahnesinden çekilir. 1914 üncü yılın muhârebesi arifesinde Sofya'da Askerî Ataşelik (askerî nümâyendelik) vazifesinde idi. Muhârebenin ibtidâsında Çanakkale Boğazi müdâfaasının rehberliğinde idi. Bu vazigede iken o, özünün hakikaten mâhir ve cesser askerî rehber olduğunu isbat etmiştir. Büyük bir gayret, askerî dirâyet ve teşkilâtçılık kaabiliyetlerine mâlik olduğunu meydana koymuştur. Mustafa Kemal, Anadolu ordusunun mübârezecilik iktidârını yükseltmek için çok işler görmüştür. Millî Ordu'ya rehberlik ederken, Mustafa Kemal'e en çok Kâzım Karabekir, Ali Fuat paşa ve başkaları yardım etmişlerdir.

Millî Ordu. Anadolu ordusunun teşkilât ve kumanda heyetine gelececek olursak o ilk teşkili emnâsında, başlıca olarak çeteler (partizan kıt'aları) halinde idi. Türkiye'de ki çeteler, başlarında her hangi bir beğin durduğu müsellâh kolordular halinde çok eski zamandan beri mevcuttur.

Mustafa Kemal, Anadolu askerî kuvvetlerinin başına geçerek eski muntazam ordunun dağılmış ve parçalanmış kalıntılarını toplama-ya başlamış ve böylelikle, öz kumandası altında 50,000 e yakın muntazam orduyu birleştirmiştir. Ondan sonra bu ordu ehemmiyetli ehemmiyetli derecede artmış ve bu halde on yüz bin kişiye bâliğ olmuştur. Muntazam ordu 6 kolordu, fırka, livâ, bölük ve taburlara ayrılır. Her bir kolorduda üç fırka vardır. Tam bir kolordu on bin süngülü olarak hesâb edilirse, de, lâkin indiği kolordu bilfiil altı bin süngülüden ibârettir. 1920 ince yılın sonunda Kemal ordusu: On ikince, on dördüncü ve yirmince kolordulardan ibâret olup Ali Fuat paşanın kumandası altındadır. Şark ordusu da üç kolordudan yâni 13 üncü ve daha bir tanesinin numarası bize malûm olmayan kolordulardan ibârettir ki, bunlar Kâzım Karabekir kumandası altında bulunur. Bundan başka, bir kolordu cenub cephesinde, üçüncü kolordu ise Anakar ve Sivas mntikasına yerleştirilmiştir. O zaman üçüncü fırka da Trabzon mntikasında bulunuyordu.

Bu muntazam ordudan başka, Kemal paşanın umumî kumandası altında çete kıt'aları da vardır ki, Mustafa Kemal ordusunun ehemmiyetli

kuvvetlerini teşkil ederler. Böylece Ermeni cephesine hücum zamanında, Taşnak hükümeti tarafından teşkil edilip müslümanlara karşı icrâ edilen katliâmlardan kaçan ve Türkiye'ye firar ederek kurtularlardan meydana gelen kıt'alar Karabekir'in muntazam ordusuna ehemmiyetli yardımlar yapmışlardır. Ermenistan'ın müslüman mntıklarındaki 200 den fazla müslüman ⁱⁿ kendilerinin Taşnaklar tarafından yak-kıldığı malumdur. İngiliz, Fransız, Ermeni ve Yunan emperyalistlerinin faaliyeti zamanında, eline silâh alıp da Türkiye'nin düşmanlarına karşı mübârezeye girecek kişilerin Mustafa Kemal tarafından azımsandığını zannetmek olamaz.

Çete kıt'alarının sa'yi buyana ve ya başka tarafa temâyül gösteren gayri sâbit bir kemmiyettir. Lâkin çete kıt'alarının umumi miktârı : ister şarkta ve isterse İzmir ve cenub cebhelerinde takriben 10,000 kişiden ibârettir.

Kemal paşa ordusu, iyi hazırlanmış, zâbit heyeti cihetinden zengindir. ve sağlam kadronun mevcûdiyeti sâyesinde sayı ehemmiyetli derecede arttırılabilir. Başlıca harp vesâiti anbarları ve silâh ambarları Afyonkarahisar ve Sivas'ta bulunur. Küçük Asya'da top ve kurşun fabrikası yoktur. Bu vaziyet millî orduyu zayıflatır ve bu ordu yalnız top cihetinden değil, hattâ tüfenk ve mitralyöz ve bunların kurşunu cihetinden de büyük ihtiyaç içersindedir.

Burada ilâve etmelidir ki, Taşnak Ermenistan'ına karşı yapılan gâlibiyetli muhârebe, Kars, Arâhan ve Gümrü'nün (şimdi Leninkan) alınması ve Ermeni ordusunun mahvedilmesi, Kâzım Karabekir ordusunun büyük miktarda harp ihtiyâtı, bir çok toplar ve mitralyözler, binlerce tüfenk ve çok miktarda mermi ve kurşunlarınle geçirilmesine imkân vermiştir. Bütün bu silâhlar, Kafkasya'da Şûrâlar Rusya'sına karşı hücum hazırladıkları Taşnak hükümetini büyük bir gayretle techiz eden müttefikler tarafından verilmiştir. O vakiflerde, ele geçirilen silâhların bir miktarını Kâzım Karabekir'in Mustafa Kemal'e gönderdiğine bakmayarak, Kâzım Karabekir ordusu, millî Türk ordusu kısımlarının tehnikî "?" cihetinden en çok temin edilmiş en iyi bir sûrette silâhlendirilmiş olduğu şüphesizdir.

Mustafa Kemal'in elinde hapsedilecek derecede harbî kuvvetin bulunması ve halkın ona yardım etmesi sâyesinde müttefik ordulara öyle bir mümânaat göstermek mümkün olmuştur ki, bundan dolayı da Antanta hükümetleri, Ankara hükümeti ile her hangi bir sözleşme meydana getirmek için ister istemez düşünmeye mecbur olmuşlardır. Antanta öz askerî kuvvetlerini muayyen hudud dâhilinde Küçük Asya'ya sevk etmiş ise de millî hareketi boğmak mümkünsüzlüğü anlaşılmıştır. İngiltere'nin Irak'ta cem' ettiği ordusu, bâzı vakit 100,000 kişiye kadar yükselemiştir. Fransa ise, Suriye ve Adana'ya (Göru) kumandasında olarak 80,000 kişilik ~~5 kolerde toplamıştır.~~

bir ordu sevketmiş, Yunanistan ise İzmir vilâyetine 110,666 kişilik 8 kolordu toplamıştır. Öyle zamanlar olmuştur ki, millî ordunun en esaslı ambarları bulunan Afyonkarahisar ve Uşak'ı ellerine geçiren Yunanlılar özlerinin hücumları vaktinde Ankara'ya yaklaşmışlarsa da, lâkin sonradan ric'at etmek mecburiyetinde kalmışlar. Umûmen sahilden uzaklaşarak Anadolu'nun derinliklerine kadar ilerliyerek, büyük bir tehlike teşkil etmişler, yolları saklamak ve esas harp noktası ile râbitayı devam ettirmek için büyük kuvvetler istiyordu. Bu işler Yunan ordularının iktidârı dâhilinde olmadığı tezâhür etmiş, Antanta'nın onlara karşı büyütülmüş ümitleri boşa çıkmıştır:

80 (Venizelos) un bütün ~~avantür~~ avantüristik plânlarını yaşatmak için Yunanistan'dan talep edilen mâlî fedakârlıklar, Trakya ve Küçük Asya cephelerinde on binlerce Yunan'ının hayatının mahv olması Yunanistan halk kitlesi içerisinde kuvvetli heyecanlar doğurdu. Antanta acentası olan (Venizelos) özünün mevkiini bırakarak (Paris)e kaçmak mecbûriyetinde kaldı. Yunan ordusunun iki zâbiti tarafından orada kendisine suikast yapıldı. Yunanistan hâdisesi, müttefikleri, ~~Ankara~~ Ankara hükûmetiyle her hangi bir özleşmenin zarûreti yolunda daha ciddî düşünmeye mecbûr etti, 1919 uncu yılın başlarında umum Türkiye İmparatorluğu, yardımsız, müdâfaasız gâliblerin ayakları altına serilmişti. 1921 inci yılın başlarında ise Mustafa Kemal, Küçük Asya'nın beş paydan dört payını bilfiil idare ediyor ve Ermenistan'ın mühim bir kısmında hükûmranlığını sürdürüyordu. Halbuki Ermenistan'ı, müttefikler, yakın bir zamanda Türkiye'ye karşı şarkî Anadolu'da ve gelecekte Kafkasya'da Şûrâlar Rusya'sına karşı mübâreze etmek için ikinci bir Yunanistan haline getirmeyi hayâl ediyorlardı. Bundan başka, bilfiil müttefikler tarafından işgal edilmiş olan Anadolu'nun sâhil mıntıkalarında ki ve Türkiye'nin Avrupa hissesinde ki ve umum müslüman halkı Mustafa Kemal tarafından bulunur, ne olarsa olsun yalnız Yunan zulmünden âzâd olmak istâyen Bulğrya ve Makedonya' da ki hiristiyen ahâlisinin bir kısmı da yalnız Türklerle değil, hattâ "şeytanın" özü ile bile hücumu hazır bir halde bulunduğundan bunların tarafını iltizâm ediyordu.

Başta Kemal paşa olamk üzere Ankara Millet Meclisi, Antanta teklifine karşı memnûniyetle cevap verdi ve (Sevr) mukaavelesini tazadan (yeniden) nazardan geçirmeyi elde etmek, Türkiye'nin etnoğrafi hududu dâhilinde bütünlüğünü, istiklâlini tanıtmak için Londra konferansına öz nümâyendelerini gönderdi.

Ankara hükûmeti ve Antanta, yakın şarkta İngiltere
ve Fransa zıddiyeti, İtalya
siyâseti

Yukarıda gösterdiğimiz gibi, İngiliz-Fransız ve Yunan ordularına karşı çok vakit gâlibiyetli bir sûrette Mustafa Kemal ordusunun inatlı muhâlefet göstermesi, sonra Şûrâlar Rusya'sı ile mübâreze Antanta'nın münhezim olması, (Kolçak) ve (Denikin) in inkilâbçı olmayan ordularının ezilmesi, (Verankel) in Federa Siyâsi Kızıl ordusu tarafından mahvedilmesi, Ermenistan ve Gürcüstan'ın Şûrâlaşması Şûrâlaşması ve sonunda da Antanta devletleri arasında ki menfaat zıddiyeti, Mustafa Kemal hükûmetine karşı özünün meydan okuyucu siyâsetini değiştirmeye ve Mustafa Kemal hükûmeti ile barışmak yolları aramaya Antant'ı mecbûr atmıştır.

Türk meselesinde müttefikler menfaati arasında ki barışmanın imkânsızlığını her şeyden evvel İtalya öz siyâsetinde meydana çıkarmıştır. İtalya Mustafa Kemal ordusuna karşı aktif harbî harekât işine karışmaktan yalnız vaz geçmekle ve Küçük Asya cebhesinde ki ordularını geri almakla kalmamış, belki daha artık(çok) Türk isyancı ordularını kaçak yol ile silâh ve harbî vesâitle teçhiz etmeye başlamıştır.

Muhârebede zayıflamış olan İtalya, Türkiye'de faaliyet gösterebilmek için İngiltere ve Fransa'nın meydana çıkarabileceği miktarında ki ordusunu seferber bir hale getiremezdi. Bu hükûmetlere jandarlık ve yahut (muzdurluk-muzurluk) vazifesini de İtalya icrâ etmeye râzı olamazdı. Türkiye taksim edildiği taktirde İtalya'ya, nisbeten küçük bir hisse düşecekti. Böylelikle, İngiltere ve Fransa'nın gayri mütenâsib bir sûrette kuvvetlenmesi ve Bahrişefid'de ki muvâzenenin keskin bir sûrette bozulması neticesinde emperyalist devlet olan İtalya bir çok şey kaybederdi.

İtalya'nın açık bıraktığı yere Yunanistan'ın dâvet edilmesi, Anadolu'da ki Fransız ve İngiliz siyâsetine karşı İtalya mü-nâsebetinin düşmanlığını daha keskin bir hale getirdiği gibi, İtalyanlar'ın Kemalciler'e karşı muhabbetini de kuvvetlendirmiştir.

Küçük Asya mâcerasına Yunanistan'ın aktif bir sûrette dâhil olmasıyla beraber Fransa ve İngiltere arasında şark meselelerinden dolayı meydana gelmiş olan anlaşılamazlığı daha derinleşmiş ve genişlemiştir. (Sanremo) konferansı neticelerinden Fransa memnun olmamıştır, çünkü o konferanstan sonra Fransız kapitalistlerine, İngiltere'nin menfaatine olarak Musul neft (benzin) menba'larından vaz geçmek icâb etmiştir. Küçük Asya'da

öz payları hakkında ki ümitlerin boşa çıkması Fransızlar ve Fransa'nı emperyalist dâirelerinde o kadar şiddetli olmuştur ki, bunun neticesinde (Klemansu) öz mevkiğini terk etmek mecbûriyetinde kalmıştır. Fransızlar'ın gaddar düşmanı olup ta Fransızlar tarafından Şam'dan sürgün edilen Arab Emîr Fayşal'a İngilizler tarafından gösterilen yardım, Fransız münâsebâtını daha keskinleştirmiştir.

İngiltere, Büyük Britanya'nın himâyesi altında Arab krallığı yaratmaya çalışır ve bu Taht'a namzed İngiltere tarafından Fayşal gösterilir. İngiliz gazetelerinin çoğu, Arablar'ı İngiltere'ye yakınlaştırmak ve onların hüsnü teveccühlerini celb etmek için Siyonistler'e karşı olan yardımdan vaz geçmek ve Filistin'i Arablar'ın millî merkezi ilân etmek hususunda ki Filistin Arablar'ının taleblerini yerine getirmek zarûretini gösterir. İngilizlerin bu lâyhalarından Fransız emperyalistleri korkarlar. Bu lâyhaların hayata geçirilmesinin Küçük Asya'da ki mütereddid vaziyetinin tamâmiyle sarsılmasına yardım edebilir.

Türkiye Millî hareketi ile mübârezeye Yunanlılar'ın aktif bir sûrette iştirâki, Fransa emperyalist dâirelerinde olan şadlık (sevinçli) ümitlerin parlamasına sebep olmuştur. Fransa emperyalist dâireleri Yunan ordusunun yardımı ve Yunanistan'ın muâveneti sâyesinde Fransa özünün Türkiye'de ki vaziyetini kuvvetlendirmeye muvaffak olacağını ümit ediyordu. Lâkin malî cihetten iflas eden (Venizelos) Yunanistan'ı, bir az evvel işgal ettiği büyük topraklarıyla yüklenmiş olduğu halde, onu hazm etmeye ne şark meselelerinde müstakil siyâset yapmaya ve ne de birbirinin zıddı menfaatlarına mâlik olan İngiliz ve Fransız emperyalistlerinden ibâret iki ağaya birden hizmet etmeye müstaid değildi. Böylece bütün Bahrişefid'de, Yunan Körfezi'nde, Çanakkale'de, İstanbul Boğazı ve asıl İstanbul'un özünde hegemonyayı öz eline geçiren İngiltere'nin böylece Cihan harbi neticesinde Avrupa mâliye hegemonyasını da öz eline geçirmesinden dolâyı tabii, Yunanistan tamamiyle İngiltere'nin eli altında muti' bir tab'ası olarak kalmış ve tamamiyle onun çalgısına göre oynamaya başlamıştır. Böylelikle şark meselesi haliline Yunanistan'ın iştirâki ~~Fransa~~ Fransız menfaatleri ziyâmna olarak yalnız İngilizlerin cebhesinin kuvvetlendirmiştir.

Bunun için de Küçük Asya işlerine iştiraktan Yunanistan'ın kenara atılmasını hazırlamak için (venizelos)un sukûtu ile hükûmetin başına (konstantin) in geri gelmesi fırsatından büyük bir derecede faydalanan Fransız matbuâtı, Yunanlılar hebâbına olarak Türkler'e çok mühim güzelştler verilmesi hususunda (Sevr) mukavelesinin yeniden nazardan geçirilmesini talep etti. İtalya matbuâtı ile birlikte Fransız matbuâtı Yunanistan'ın ordularının iz-

mir'den geri çekilmesini talep etti. Bundan başka Fransız matbuâtı yine de İtalyan matbuâtı ile birlikte, Yunan denizinde ki liman hususunda Bulgar iddiasının kabul edilmesi zârûretini gösterdi. Emperyalist Fransa, Bulgâristan'ın kuvvetlendirilmesiyle, İngiliz gazabkâr siyâsetinin bir âletinden başka bir şey olmayan Yunanistan'a karşı karşılıklı muvâzene yaratmak hayâline düştü. Bunun için de, Fransa ile İtalya, Trakya'nın, Yunanistan'ın elinde bırakılmasının aleyhindedir.

84

(Sevr) mukaavelenâmesinin yeniden nazardan geçirilmesini talep eden Fransız ve İtalyan matbuâtının ve müttefikler ordusuyla mübâreze Mustafa Kemal taraftarlarının muvaffakiyetlerinin tesiri altında olarak, 1921 inci yılın şubat-mart aylarında İngiltere (Londra) da konferans toplamaya karar vermiştir. Bu konferansa, Ankara hükûmeti nümâyendeleri de dâvet edilmiş, halbuki İngiltere bir an evvel "avanturist ve eşkiyâ çeteleri" olarak gördüğü bu hükûmetle konuşmak istemiyordu.

(Londra) konferansında müttefiklerin şark meselesinde ki noktai nazarları arasında ki fark birdenbire meydana çıktı. İngiliz nümâyendeleri, (Sevr) mukaavelenâmesinin eskisi gibi kalması lehinde bulunur, ve Mustafa Kemal taraftarlarının aleyhirde faaliyet gösteren, Antanta menfaatini müdâfaa eden ve şarkı sulh içinde yaşatacak mühim bir âmil olan Yunanistan'a yardım edilmesini ve (Sevr) mukaavelenâmesine dokunulmamasını müdafaa ediyorlardı. İtalya nümâyendeleri, bilakis, (Sevr) mukaavelenâmesinin tamamıyla yeniden nazardan geçirilmesi üzerinde ısrar ediyor ve Türkiye ve Mustafa Kemal'in tarafını iltizam ediyordu. Fransa nümâyendeleri, İtalya nümâyendeleri noktai nazarına şerik oldukları halde, beynel-halk vaziyet ve Almanya'ya x) karşı görülen tazyik tedbirlerinde Fransa için İngiltere'nin yardımına büyük bir zaruret görüldüğünden şark meselesinde ciddi sergüzeştler kabul etmeye mecbur olup (Sevr) mukaavelenâmesinde bâzı değişiklikleri talep etmeye râzı oldular.

85

Yeni Türkiye'nin emperyalist Antanta ile sağlam bir barış elde etmesinin mümkün olmadığı iyice anlaşılmıştır. Beynelhalk emperyalizm, Osmanlı imperatorluğuna nişbeten öz plânından vaz geçemez. Türk mirâsı niçin yapılan mübârezelerin mühim sebeplerinden birini Cihan muharebesi teşkil ettiğini yukarıda kaydetmiştik. Kuvvetli, müstakil ve demokratik Türkiye'nin teşkili, Antanta'ya sersemletici bir darbe vurur. Bu darbe, cihan devletlerinin öz yarım müstemlekesi olan Türkiye'yi istismar ederek topladıkları o büyük menfaatten Antanta'nın, yalnız mahrûm kalması cihetinden değil, belki aynı zamanda ve bilhassa, umum müslüman

834

x) (Londra) konferansında Türkiye ile beraber Almanya meselesi de müzâkere olunuyordu. İngiltere Fransa'nın bütün taleplerine uyararak yardım ettiğinden, neticede Almanlar'ın bütün aksi teklifleri "vicdansızlık" kabul edilmiş ve reddeilmiştir. "Müttefik İngiltere, Fransa, Belçika" askerleri ise tazyîk tedbiri olmak üzere (Dusseldorf) "?", "?") işgal ettiler,

dünyasında itibar ve haysiyeti olan Türkiye'de ki inkilâbı ve millî hareketlerin tantanası, Elcezâyir, Fas, Tunus, Trablus, ~~ve~~ Mısır, Hindistan V.S. gibi umum müslüman müstemlekelerine sâhib kapitalist devletlerin ağalık temelini de şiddetli sûrette sarsacağından daha da mühimdir.

Mustafa Kemal taraftarı Millet Meclisi, aşağıda ki minimum şartlarla sulh edebileceğini umum meb'usların imzâsıyla bir beyannâme ile ilân etti :

" Büyük Millet Meclisi", esaslı sulh, yalnız aşağıda gösterilen programa riâyat edildiği takdirde elde edebileceğini zanneder. Bu program hayata geçirilmediği takdirde tek Türkiye olamaz :

1- Osmanlı imperatorluğu toprağından Arablar'ın oturdukları yerlerin gelecek talii umumun cevap vermesi yoluyla halledilmelidir.

"2- Kars, Ardahan , batum eyâletlerinden ibâret 3 şark eyâletinin Türkiye âle birleşmesine bakmayarak, halkın umumî isteğine mürâcaat etmek. Bu kararın yeniden gözden geçirilmesine biz râzıyız. Garbî Tarkaya'nın tâlii de aynen böylece halledilmelidir.

"3- İstanbul ve Boğazlar masun ve (ecnebîlerin müdâhalesinden) âzâd olmalıdır. Bu şerâite riâyat edildiğinde, alâkadar kişiler ile muâhede yoluyla, ticaret gemileri için Boğazlar'dan serbest geçmek hakkını vermeye biz râzıyız.

"4- Antanta ve onun müttelikleri bizim hukûkumuza hürmet ettikleri takdirde azınlıkta kalan milletlerin hakkına hürmet etmeyi iltizam ederiz.

"5- Biz, Türkiye'nin iktisadî ve mâlî iktidârının terakkisi (vehâbiyle "?") hükûmet (aparâtının "?") tekâmülü Türkiye için hayatî bir mesele olduğunun, bunun için de, onun terekîsine mâni' olabâkecek siyasî, mahkeme ve mâlî sahâlarda ki umum tahdî-

dâtı şüphesiz atacağız. Halkın borcunun ödenmesi şartlarının, bu madde ile tamamiyle uygunlaştırılması lâzımdır."

Mustafa Kemal'cilerin bu taleplerinden bahseden İngiliz gazetaları, Türkler'in bütün benimsemiş olduklarını onların hiç bir veçhile kabul edilmeyecek edilmeyecek "mânâsız" taleplerde bulduklarını gösterdiler.

Antanta, yeni Türkiye taleplerinin yalnız, en asgârî bir miktârını temin edebiliriz. Bununla beraber, şüphesizdir ki, eğer Yeni Türkiye, millî siyâset sâhâsında ki Genç Türkler prensipini ortaya atacak olursa Türkiye'nin kuvveti artacak ve o Antanta'ya karşı yeni bir dil ile konuşmayı becerecektir. Genç Türkler'in millî siyâseti öz devirlerinin kanlı pençesinden ibâret olduğunu biz yukarıda göstermiştik. Genç Türkler'in lideri olan Ahmet Rıza : " Atina ve Sofya'dan gelen tebliğatçılar bize mâni olmasa

lar biz, hakiki âzâdîlik "bağımsızlık" vaz'edebileceğiz ve o vakit siz göreceksiniz ki, biz nice âsanlıkla (kolaylıkla) umum Yunan, Arnavud ve Arablar'ı hazmederek onlardan bir anadiline mâlik vâhid bir halk meydana geticeğiz." diyordu.

Türkiye'de ki bir çok halkların hepsini osmanlılaştırmaktan ibâret kaabili tatbik olmayan bir maksadı güden bu akılsızca milliyetçilik siyâseti, haricî düşmanlar ile mübâreze de Genç Türkler'in kuvvetten düşmesine birinci sebep teşkil etmiştir. Ahmed Rıza bey ve Enver bey Türkiye'sinden farklı olarak Yeni Türkiye, Arabistan, Irak, Suriye ve Trakya'da ki halk Türk hükûmetini arzu etmediği taktirde bütün Türk hükûdandan vaz geçmiştir.

Şimdiki halde ise biz, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yalnız inkilâbcı Arab, Laz, Kürtler tarafından değil, aynı zamanda, Mısırlılar, Hindistanlılar, Faslılar ve sâire tarafından bir câzibekâr merkez hesab edildiğini görüyoruz.

87

1921 inci yılan şubatında "Morning Post" Kayseri'yi gelen şeyh Sinusi'nin matbûat nümâyendelerinin dediklerini naklediyordu : " Anadolu, gerek Osmanlı İmparatorluğu'na ve gerek umum müslüman dünyasına nisbeten özünün büyük borcunu ifâ ediyor. Antanta hükûmetleri çoktan beri müslümanlığı kul halâne getirmek maksadını güdüyor ve maatteessüf onlar buna kısmen de muvaffak olmuşlardır. Lâkin şimdiki Türk hükûmeti, İslâm'ın yegâne istinatgâhı olarak, onu mani' olmaya ve Antanta plânını parçalamaya istidad gösteriyor. Muhârebenin bitmesi Antanta'nın öz plânlarını yaşatmak ümitlerini parlatmıştır. Bunun için de Antanta, fevkalâde ağır şartlardan ibâret olan sulhu Türkiye'nin boynuna asmaya çalışmıştır. Bus şartları hayata geçirmek Türkiye'nin en gaddar düşmanlarına, bilhassa Ermeniler ile Yunanlılar'a havâle edilmiştir. Anadolu'da ki hükûmet başına temiz ve geleceği (uzağı) gören (durbîn) kişileri koymuş ve umum dünyaya kat'iyen gözlenilmeyen bir muâvenet kuvvetini göstermiştir. Anadolu hareketine yardım etmek umum müslümanların borcudur, ve ben, umum müslüman dünyasının onun tarafında olacağına imân ederim"... ("Morning Post" 1921 şubat 28)

Şûrâlar Rusya-sı ile olan dostluk mukaavelesine dayanarak ve umum müslüman dünyasının hüsnü teveccühünü kendine celbeden Yeni Türkiye, her geçen gün daha fazla kuvvetleniyor. Avrupa emperyalist hükûmetleri zûlmünden tamâmiyle kurtulması için mübârezeye girişiyordu.

Ankara ve Şûrâlar Rusyası. İnkilabçı Türkiye, özünün bu mübârezesinde, Şûrâlar Rusya'sından yardım görmüş ve ona arkalanmıştır, İşçi kentli Rusya'sının hâricî siyâsetinde ki esas prensiblerine muhâlif olabilecek Türkiye ile harbî ittifak meydana getirmeksizin Rusya Sosyalist Koşma Şûrâ Cumhuriyeti Türkiye'da ki millî

inkilab hareketlerine ens ciddi yardımları göstermek için çok yollar gösterebilir ve Türki'nin emperyalist devletlerle mübârezesine yardım edebilir. Türkiye ile Rusya arasında askerî ittifak bağı, tamâmiyle yanlış ve yalan t'evillere sebep olabileceği için her iki hükûmete zarar verebilirdi.

Umum cihan karşısında Rusşa Sosyalist Şûrâlar Cümhuriyeti, Osmanlılar'ın tamâmiyle müstakil olmaları hakkına tam bir hürmet beslediği ve Türkiye topraklarına karşı hiç bir işgal plânı güdmediğini açık bir sûrette göstermiştir. Yeni Türkiye'nin hakikî bir dostu olmak üzere Şûrâlar Rusyası, Türkiye ile Antanta arasında ki sulh konuşmalarına hassas bir sûrette alâka göstermiştir. Londra konferansından birşaz evvel (1920 inci yılın 14 ekiminde) (Çiçerin) yoldaş, Haricî İşler Halk Komiseri Ahmed Muhtar' a şöyle yazmıştı :

" Antanta hükûmetleri tarafından yapılan her türlü tekliflere karşı bunun yalan olmadığına dâir azıcık ümit varsa, eğer onların mübârezeye nihâyet verebileceği ve yedi yıllık bir muhârebe tarafından açılan yaraları sarmak ve sulh hayatına dönmek için Türk halkına imkân vereceklerine azıcık ümit varsa, Türkiye hükûmeti bunu reddetmemelidir.

"Lâkin biz düşünürüz ki, Türkiye hükûmeti, her şeyden evvel, tekliflerin açık ve resmî olmasını talâb etmesi lâzımdır. zSonra biz zannediyoruz ki, umum Türkiye topraklarının her hangi ecnebî ordularından geciktirmeden temizlenilmesi ve en ziyâde İstanbul'un temizlenmesini hükûmetin talâb etmesi lâzımdır. Sulh yapılırken Türkiye topraklarında ecnebî askerlerin bulunması, mamlakatin diplomasi vaziyetinin fenalaşmasına ve daimî tedhiş altında kalmasına sebep olabilir.

"Rusya ancak öz toprakları dâhilinde ki inkilabçı olmayan ve ecnebîleri oradan sürgün ettikten sonra, beynelhalk münâsebetlerinde öz siyâsetini sağlamlaştırabilmiş, başkalarını özüylü hesablaşmaya mecbur etmiştir. Eğer Rusya'nın Pâyitaht'ı (Londra) konuşmaları zamamında ecnebîlerin işgâli altında olsaydı, bütünüyle onlar böyle bir vaziyeti elde edebilseydiler, bizim için, öz hâkimiyet, hukuk ve istiklâlimizi onlara kabul ettirmeyi elde etmek çok müşkül olurdu."

Türkiy ile Rusya arasında mukaavele, şubat ayında (Moskova) da Türkiye ile Rusya arasında muâhede akdi için konferans açılmıştır. Aynı zamanda Anadolu hükûmeti nümâyendeleri (Londra) konferansına iştirâk ettiler. Bu konferansların her ikisi arasında derin bir zıddiyet vardı. (Londra) da ki Türkiye nümâyendeleri cânîler gibi "mukassırlar "suçlular" kürsüsünde" oturur ve İngiliz nâzırları, riyâkârâne gücenmekle fena sûrette gizletilen hakaaretime ve Antanta'nın müttefikî vi hakikî növkeri "hizmetçisi" sıfatıyla değil, bilakis onların murdar ve hilekâr düşmanları tara-

fında müsellâh mücâdeleye istirâk etmeye cesâret eden Türkiye'ni taksiri olarak daha çok uzayan Cihan Harbi neticesinde Antanta'ya vurulan zarar ve ziyanla bir çok kurbanlardan dolâyı, Türk halkını mes'uliyet ağırlığı bâresinde kırbaçlamaya başladılar. Orada, Londra'da Türk nümâyendeleri, İngiltere'nin müthiş nâzırları önünde birbiriyle müsâvi bir halde oturmuyorlardı. Bilakis isyan edip te mağlûb edilen kullar gibi dünya ağasının karşısında aman diyebilir ve yahut hiç olmazsa büyük cinâyetten dolâyı cezâlarının azaltılması hakkında dilenciler mevkiine inebilirlerdi. (Londra) konferansının iclaslarında da, insan cemiyetinin kurulmasından ve insan ~~grupları~~ grupları arasında ki münûsebeti ta'yin eden yegâne kaanun hükmündeki kaba tazyikin yaratılmasından itibâren milyonlarca kuvvetlerin ve ebedî mübârezenin umum devirlerinde mukaddes prensip olan zaafklar üzerinde ki ebedî tahkirin "vah olsun mağlûpların hâline" ~~agâyîle~~ akbiendâz olurdu. Umum beşeriyet tarihinin bu mukaddes vaziyetini (Loyd Corc) bir defa daha, Anadolu hükûmeti nümâyendelerine ve umum Türkiye halkına, (Londra) konferansında hatırlamıştır.

(Moskova) konferansında ki Türk nümâyendeleri ise hukuku beraber olanlar ile karşı karşıya oturdular. Burada iki büyük halkın nümâyendeler, gâlibiyet ve ilgalcilik plânlarını müzâkere etmek ve başka halklara hücum hazırlamak, elde edilen avı bölüşmekten ötürü pazarlaşmak için toplanmamışlardı. İki hükûmet nümâyendeleri samimi ve ~~taahhüs~~ tama'sız muâhedeyi imzâ etmek için buraya toplanmışlardı. Biz muâhedenin meselâ Ermeniler gibi bu mukaavele şerâiti ile alâkadan olan umum halk ve milletlerin arzusve menfaatlarını şüphesiz temin edebilen beynelhalk bir vesîka olmadığını biliyoruz. Lâkin muâhedenin en büyük noksânı, onun açıktan açığa zayıf tarafı bu günkü Türkiye vâkıa Cihan Harbi'ne kadar olan Türkiye değilse de, helelik "şimdilik" işçi kentli hükûmeti ve içtimâî inkilab memleketi de değildir.

Türkiye' de ki yalnız eçtimâî inkilab ve yalnız umum millî meseleleri halledebilecek inkilab, bu memlekette ki millî mevhumatları "vehimleri" ve ziddiyetleri parçalayarak doğrudan yeni devrin başlangıç isaslarını vaz' edebilir. Meseleye bu taraftan yaklaşıldığında, biz, Türkiye ile yapılan muâhedenin, gerek Türkiye'ni özünde ve gerek umum müslüman şarkında ki içtimâî inkilâbın yetişmesine yardım eden büyük bir iş olduğunu görmelebiliriz. Bununla beraber, Türkiye' de ki millî ziddiyetlerin hallinde kuvvetli bârâlet olduğunu da tasdike macburuz.

Alman emperyalistleri ile (Brest) te ki meşhur muâhedeyi akte-derek Pulşa (Lehistan) ve İngiltere ile muâhede imzalıyarak, Şûrâlar Rusyası, bu türlü ittifakta ağır ve güyâ alçaltıcı sergüzeşt-lere râzı olamay ve evvelâ Alman canavarlarına ve sonra da Lehis-

tan'ın ak başlıkartalina milyonlarca ahâlisi olan bir sıra eyâletleri kurban vermeye mecbur olmuştur. Lâkin Şûrâlar Rusyası, bu güzestleri yaparken yalnız Rusya kentli ve işçi menfaatini değil, aynı zamanda, muâhede imzâladığı memleket işçi ve kentlilerin menfaati yüzünden de bu güzestlere mecbur olduğunu düşünüyordu.

91

Almanya'nın milyonlarca proletaryasını inkilâblaştırmakta bilhassa (Brest) sulhünün büyük bir tesiri olduğunu kim inkâr edebilir, Lehistan'la İngiltere mukaaveleleri de bu memleketlerin emekçi ahâlisi arasında Şûrâlar hükûmeti arasında- menfaatine en ciddî propağanda vesâiti olduğunu kim inkâr edebilir ?

Bu noktai nazardan, Türkiye ile Şûrâlar Rusyası arasında şimdi imzâ edilen mukaavelede, aynen onlar gibi, çok büyük rol oynadığını inkâr etmeye cesâret edebilecek adam bulunabilir mi ?

Rusya ile Türkiye arasında ki dostluk ve kardeşlik mukaavelesi 1921 inci yılın martında imza edildi. Bu mukaavelede, Rusya tarafından haricî işler halk komiseri (Çiçerin) ve umum merkezi işiye- icrâiye komitesi üvü (Korkmazof), Türkiye tarağında ise: Türk nümâyendeleri sadrı ve halk tasarrufatç komiseri Yusuf Kemal, halk maarif komiseri doktor Rıza Nur ve Ankara'nı Şûrâlar hükûmeti yanında ki sefiri (mümessili) Ali Fuat paşa tarafından imzalanmıştır.

Bu mukaavelede göre, her iki taraf, ikinci tarafa ait olup t ta onun tarafından kabul edilmemiş beynel halk akidleri kabul etmemeyi özünâ borç bilir.

Türkiye arazisi, 1929 inci yılın yanvarında "?" İstanbul Meclis-i-meb'usânında kabul edilen Misak-ı-mâllî'ye göre ta'yin edilir. Ve türkiye'nin şimalî şarkî hududu açık sûrette gösterilir.

Batum mahallî muhtâriyete ve mahsusî toprak usûlüne mâlik olmak şartıyla Gürcüstan'dan hebab edilir. Türkiye'ye Batum vâsıtasıyla serbest emtia transitine müsaade edilir. Nahçevan Azerbaycan himâyesi altında muhtar bir ülke kabul edilir.

Artvin, Ardahan ve Kars okruğları "?" Türkiye'den hesap edilir. Lâkin Arpa Çayı'nın Gümrü (Ameksandrapol) ve İrevan demir yoluna yaklaştığı yerde Türkiye tarafından sekiz verstlik bir mesâfede, Türkiye askeri bulundurmamak, oraları muhkemlendirmemekle muvazaf olur.

92

Her iki taraf âzâd ve müstakil bir sûrette öz devletinin kuruluşunu öz arzularına göre seçmekte şark halkalrı hukukunu kabul eder. Boğazlar vâsıtasıyla serbest ticâret transitini te'min etmek için Karadeniz ve Boğazlar'ın beynel halk nizamâmesini sâhil hükûmetlerin nümâyendeleri tertib edeceklerdir. Rusya ile Türkiye arasında ki eski muâhedeler ve Türkiye'nin Rus devletine olan borçları vehâbiyle "?" kapitülasyonlar lağv olunur.

İkinci taraf hükûmetin rolünâ ve yahut onun parçalanmasını id-

nün her memleketin millî ve âzâd terekkişi ile ve onun hükûmranlık hukukunun tamâmiyle hayata geçirilmesiyle tevâfuk etmediğini te'yid ederek, bu usul ile alâkadar olan her cur hukuk ve her nevi faaliyeti kuvvetten düşmüş hesab eder.

8 inci madde

94

" Mukaavele akdeden her iki taraf, hükûmet rolüne ve yahut onun bir kısmını iddia edecek grubların öz toprağında teşkil olunmasına ve yahut yaşamasına veâbiyle vehâbile "?" ikinci hükûmetle mübâreze maksadında bulunan grubların türemesine müsaade etmemeye söz verirler. Rusya ve Türkiye Kafkas Şûrâ Cumhuriyetler'ine nisbeten de, kardeşçe olmak şartıyla aynen bu gibi mecbûriyetleri üzerlerine kabul ederler. "

Türkiye ve Rusya arasında ki mukaavele, öz millî âzâdeliği için cihan emperyalizmi aleyhine mübâreze aparan başka memleketler ile de Şûrâ federasyonunun mabul edeceği münâsebete nümüne olabilir.

Türk milliyetçilerinden çoğu iki memleket arasında ittifak mukaavelesi akdâ hakkında ki meseleyi ortaya koymuştu. Burada diyebiliriz ki, Türk halkının en geniş kitlesi bu mefkûreye kapılmış ve Türk askerlerinin bir çoğu artık Şûrâ Rusya'sı ile Kemal Türkiye'sini çoktan beri ittifak teşkil etmiş hesab ediyordu. Bu fikir, askerleri Antanta orduları ile mübâreze canlandırmış ve Mustafa Kemal'in bir çok askerleri, gaalib Şûrâlar Rusya'sının öz hesabsız düşmanlarını kat'î sûrette ezdiği gibi özünün bütün harbî kuvvetleriyle müttelik ve dost Türkiye'nin yardımına koşacağından emin bulunuyordu.

Eğer Büyük Millet Meclisi'nin son derece inkilâbçı olmayan unsurlarına, yâni, büyük mülkdâr ve baş ruhânîler nümâyendelerine geçecek olursak inkilâbçı komşu memleketle sıkı sûrette yaklaşmayı bunlar beğenmiyorlardı. Onlar Antanta tarafından verilecek az çok ciddî güzestlere mukaabil bize karşı düşmanlık siyâsetine iştirak etmeye hazır olabiliydiler. Türkiye cemiyetinin bâzı dâirelerinde çok kuvvetli olan panislâmizm ve pan Türkizm cereyânı, Şûrâlar Rusya'sıyla en soku bir sûrette yaklaşmak zarûreti hakkında ki fikirleri benimsemeye bu dâirelere imkân vermemiştir.

95

Öyle bir vakitler olmuştur ki, İngiltere, Küçük Asya'dan şimâli şarkî vâsıtasıyla Horasan, Afganistan, Buhârâ Emîri'nin gizlendiği dağlık Buhârâ ve Rus Pamiri vâsıtasıyla isyancı Basmacı Fır-gana'ya kadar bize karşı cebhe yaratmak hayâli ile, özünün acentelerini vâsıtasıyla Türkiye'den pan Islâmizm ve pan Türkizm mefkûrelerini üfliyerek alevlendirmeye çalışmış, bunun için bilhassa Sultan'dan faydalanarak altını da esirgememiştir.

İran ve Buhârâ'dan ibâret ikân iki başka müslüman devletiyle bağ-
lanan mukaavele ile aynı zamanda imzâ edilen Türkiye mukaavelenâ-
mesi, yukarıdaki lâyihaya benzer lâyihaların esâsını kat'î sù-
rette sarsar ve her hangi bir İngiliz'i imrendiren lâyihaların
temelini titretir.

Rusya ile Türkiye arasında ki kardeşlik ve dostluk mukaave-
lesi, Tunus, Cezâir, Fas, bilhassa Hindistan Şûrâlar Rusya'sının
özünde olmak üzere umum müslüman dünyasında büyük bir ses oldu.
Böylelikle Rusya'nın : Rus Çarları'nın İsatnbul Boğazlar'a asır-
lardan beri olan iştihaletlerinden memmûniyeyle vaz geçerek İstanbul
u Türkiye'nin Pâyitahtı ilân etmek sùretiyle Türkiye'ye karşı kar-
deşlik elini uzattığını öğrenen müslüman Hindliler arasında Şûrâ-
lar Rusya'sının itibârı fevkalâde arttı. İngiliz gazetelerinin de-
diğine göre, müslüman Hindliler'in nümâyendeleri, (Sevr) mukaave-
lenâmesinin ve Avrupa askerleri tarafından işgal edilen Halife'
nin mukaddes Pâyitahtı olan İstanbul'un işgali meselesinin yeniden
gözden geçirilmesini Büyük Britanya hükümetinden resmen rica etti-
ler. Şûrâlar federasyonunun üzerinde ki müslüman halkı, bir daha
tekrar ettiler ki, işçi ve kentli memleketinde halkaların dil far-
kına bakmadan kardeşliği hakkında ki cümleler boş sözlerden ibâret
değil, belki de mefkûrece tamâmiyle hayata geçirilmeye (canlandır-
maya) her gün yaklaşan bâr hakikattir.

Türkiye'ye Antanta tarafından zorla bağlanan (Sevr) mukaavele-
sini Türkiye-Rusya arasında ki dostluk ve kardeşlik mukaavelesiyle
mukaayese edecek olursak, iki kuruluşun arasına ne kadar geçil-
mez bir uçurumun ayırdığını görürüz. Bu iki kuruluştan biri, An-
tanta siyâsetinde açık bir sùrette tecessüm ettirilen gasb ve
tazyik etmek kuruluşu, ikincisi ise, işçi ve kentli Rusyası tara-
fından karektirikleştirilen, özünün doğrudan da yeni haricî siyâ-
seti olan yeni içtimaî nizamdır.

4. Türkiye'de siyasî fırkalar. Büyük Millet Meclisi'nin haricî siyâseti

Almanya'nın ve umum müttetiklerinin darmadağın edilmesine kadar
Türkiye'de rehberlik eden fırka Genç Türkler'ir "İttihad ve Terak-
kîf" fırkası olmuştur.

Bu fırkanın Türkiye burjuvazyası, zâbitlerin ve liberal meslek
sâhiblerinin nümâyendesi olduğunu "göstericisi olduğunu" yukarı-
da söylemiştik. Bu fırka, millî meseleyi meh işçi ve hem kentli-
nin meselelerini halletmeyi başarmıştır. Genç Türkler fırkasına
pan islâmizm ve pan Türkizm cereyananâ kapılmış, emperyalizm has-
talığına tutulmuş, ve Rusya'ya karşı Almanya'nın gâlibiyeti zaman-
nında Kafkasya'nın Türkiye'yi ilhâkı hakkında hayallenen ve Mı-
sır, Makedonya v.ş. hakkında da hususî planlara mâlik olan unsur-

lar dâhil olmuştu.

Türkiye'nin gart edilmesi "?" neticesinde , bu fırka umum ahâli nazarında özünü tamâmîyle alçaltmıştır. Ahâli, Antanat'ın gâlibiyeti ile kurtarılan kanlı muhârebeye Türkiye'yi iştirak ettirdiğine göre Genç Türkler'i mes'ul tuttu. Hâbile "?" hükümet adamlarından, Genç Türk fırkası uzuvlarından her türlü pudradlara "?" iştirak ederek mal hazırlamak ve ihtikâr işlerine karışarak, halkın ihtiyâcından ve felâketinden, askerlerin çöreginden ve yine askerlerin pis materyaller ile techiz edilmesinden faydalanarak büyük kapiteller toplamış olanlar özlerini halk nazarında alçalttığı gibi halk ta onları mes'ul tuttu.

Cihan harbinden sonra Genç Türk fırkası öz varlığına hâtîme çekti, (son verdi), Onun uzuvları ise siyâset sahnesinden çekildi. Ve yahut başka fırkalara dâhil oldu.

"Hürriyet ve İtilâf" fırkası ise, İtilâf hükümetlerinin gâlibiyeti heticesinde meydana çıkmış olup özü de, Cihan harbi zamanında zenginleşmiş olan bir avuç büyük Türk tâcirlerinin, muhtekirlerin, pudratçıların "?" nümâyendeşi halinde bulunuyordu. Bu içtimaî grab olan Genç Türkler'e yardım etmiş ve Almanya'ya temâyül göstermişse de, lâkin sonradan özünün umum silâhları ve bağıyla Antanta tarafına geçmiştir.

Antanta'nın acentası olan bu fırka, İstanbul, İzmir ve Türkiye'nin Avrupa-Asya'da ki başka ticâret merkezlerinde olan bir çok Yunan burjuvazyası karafından muâvenet görüyordu. Türk halkı arasında bu fırkanın hiç bir nüfûzu yoktu. İstanbul Meclisi Meb'usânı seçkicileri bunu isbat ediyor. Bununla beraber, burada İngiliz süngülerinin himâyesinde ve İngiliz altınının yardımıyla "Hürriyet ve İtilâf" fırkası, az da olsa özünge taraftarlar velb etmeye muvaffak olur.

98

"Müdafaai Hukuku Milliye", evvelâ yalnız Anadolu'da ve sonradan bütün Küçük Asya ile Türkiye'nin Avrupa hissesinde millî hareketin rehberliğini "Müdafaai Hukuku Milliye" fırkası üzerine almıştır. Bu fırka Türkiye'de birince rölü oynamış ve fiilen memleketin bütün siyâsetini öz eline almıştır. Bu fırka, umum küçük ve orta bab Türk burjuvazyasını, umum zâbitliği, liberal meslek sâhiblerini kendi tarafında birleştirerek Antanta aleyhine olan isyancı hareketinin başına geçmiştir. Eski kullukçulardan ve geçmiş Genç Türk fırkası uzuvlarından da bir çok unsurlar bu fırkaya dâhil olmuştur. Bu unsurlar, fırkayı eski emperyalist siyâsetine çeker. Bu fırka, öz özlüğünde muhafazakâr bir fırkadır. Bunun heyetinde büyük mülkdarlar ve kapitalistler de az değildir.

"Hukuku Milliye" fırkasının bir çok taraftarları her çend (her ne kadar) Şûrâlar Rusya'sı ile çok yakınlaşmak, Türkiye'de

ki emekçi kitlesi arasında sınıf şuurunun artmasına hizmet edeceğinden korkarak, son derece ürküyorsa da işlerin mantığı onları Şûrâlar Rusyası ile daha çok dostça münâsebette bulunmaya mecbur ediyor.

Mustafa Kemal ve bu fırkanın başka uzuvları çok iyi bilirler ki, Rusya'daki her hangi başka bir hükûmet, Türkiye'nin ağır vaziyetinden faydalanmaktan vaz geçmez ve Türkiye'den bir sıra vilâyetlerin koparılmasına teşebbüs ederdi. Eğer milyonlarca askere mâlik olan Rusya Antanta ile birlikte Anadolu'ya hücum etse ve şarkî Anadolu vilâyetlerini işgal etse idi Türkiye'nin vaziyeti şüphesiz çok fena olurdu. Onun sâbık müttetikleri olup ta, dalanan "?" ve kuvvetten düşen Almanya, Avusturya ve Bulgarya tarafından yardım görmeyen Türkiye, her taraftan icrâ ediyen tazyike karşı duracak kuvvet bulamaz ve bu gayri müsavî harpte mahvolurdu. Öbür taraftan, Bilhassa Antanta tarafından yardım edilen vatan, inkilâbçı olmayanlara ve Antanta'nın özüne karşı Şûrâ Rusyası'nın gâlibiyetle mübârezesi, umum Türk ruhunu yükseltmiş ve cihan emperyalizmine karşı muvaffakiyetli mübâreze imkânına olan itimâdı umum müslüman kitlesine ilham vermiştir.

Geniş Türk halk kitlesinde ki bilhassa bu ruh yüksekliğini işâret ederek ve umum cihan karşısında dostluk münâsebâta göstermek istiyerek, Mustafa Kemal'in (Çiçerin) e karşı olan meşhur tebriknâmesini burada kaydederiz.

" 1920 inci yılın 29 kasımında Mustafa Kemal paşanın telgrafı. "(Msokova) da Rusya Sosyalist Koşma Şûrâ Cumhuriyeti halk hâricî işleri komiserine.

" Komiser efendi!

" Sizin Türkiye'de ki mümessiliniz müşâviri tarafından bana teslim edilen 1920 inci yılın 2 Eylül tarihli mektubunuzu aldığımı bildirmekle iftihar ederim. Bizim, garp emperyalizmi koalisyonuna karşı yaptığımız mübârezeyi, sizin şahsen takdirinizden dolâyı samimi teşekkürümü takdim ederim.

" Yalnız özünü esâretten saklayan zincirleri kırmakla kanaatlenmeyip şimdi iki yıldan artık (fazla) bir müddetten beri umum dünyanını âzâdeliği için emsalsiz mübâreze aparan Rus halkına karşı Türk halkında bulunan innehzab "?" hissiyyâtına benim tarafımdan size haber verilmesi çok büyük memnûniyet bahşeder.

Rus halkı, kürrei arz üzerinde ki zulmün ebediyen ortadan kaldırılması için işitilmemiş kadar büyük eziyetlere memnûniyet ile katlanır.

" Avrupa emperyalistlerinin iştihasına hedef olan müslüman

memleketlerini asırlardan beri müdafaa eden bizim millet, beşeri-
yete necat vermek için Rus halkının katlandığı ~~fedâkar~~ fedakâr-
lıklarının büyüklüğünü tamâmiyle takdir eder. Ben derin bir sù-
rette eminim ve benim bu eminliğime bütün vatandaşlarım da şerik-
tir ki, bir taraftan garp emekçileri ve ikinci taraftan Asya ve
Afrika'nın esir edilmiş halkları, bu gün, anlayacaklardır ki,
beynelhalk kapital öz ağalarının menfaati uğruna onları birbirine
mahvettirmek ve yetdiğerini kul haline getirmek için onlardan
istifâde eder.

" Müstemlekecilik siyâsetinin cinâyet olduğu cihan emekçi kit-
lelerinin kalbine nüfûz ettiği gün, bunjuvazya hükûmetinin âhiri
olacaktır.

" Avrupa emekçileri arasında Rusya Sosyalist Koşma Şurâ Cum-
huriyeti hükûmetinin yüksek mânevî itibârı, ve müslüman dünya-
sının Türk halkına muhabbeti sabır ve cehâlete esaslanan ve itâ-
atle hâkimiyete yardım edenlere ve garp emperyalistlerine karşı
bizim sıkı ittifâkımızın kâfi geleceğine emniyet ve iman verir.

" Komâser efendi, benim derin hürmetlerime hakikaten inanma-
nızı rica ederim.

."Türkiye Büyük Millet Meclisi sadri Mustafa Kemal".

"Hukuku Milliye" fırkasının anti semit "?" lerin Yahudiler'i
göremedikleri gibi, Yunanlılar'ı, Ermeniler'i görmeyen ve eski
Osmanlı Türkiye'si hakkında ki hâtıraları ile yaşayan ve muayyen
sûrette milletçi olan bir çok uzuvları vardı. Lâkin vukuâtın gi-
dişi son yılların ağır dersleri, meydana çıkarılması mümkün olma-
yan umum Türkiye halklarını Osmanlıca düşünen ve konuşan bir cins
kitle haline çevirmeye çalışan Genç Türkler'in merkezleştirmek
siyâsetinin tamâmiyle iflâs (Genç Türkler bu halkların ademi
merkeziyet ve muhtâriyet için çalışmalarını az kalsın devlete
cinâyet olarak hesap ediyorlardı.) Hattâ bir çok Genç Türkler'i
bile başka bir lisanla danışmaya (konuşmaya) mecbur etmiştir.

"Hukuku Milliye" fırkası, hiç olmazsa sözde, millî meseleler
sahasında yeni platformu kabul ediyor. Osmanlı İmparatorluğu'nu
büyük birderecede felâkete sürükleyen Genç Türkler'in onitarizm
(merkezcilik) cereyanından bu fırka vaz geçirdi ve Türkiye'nin
Asya ve Avrupa hissesinde yaşayan halklara muhtâriyet ve hattâ
tam bir istiklâliyet verdi. Yeni Türkiye hükûmeti uzuvlarının
beyânâtına göre Yeni Türkiye devleti yalnız etnoğrafik hudud dâ-
hilinde kurulmalıdır. Dahilî iktisadî siyâset sahasında "Hukuku
Milliye" fırkası her hangi bir yenilikten sakınır. Nu toprak
meselesinde ve ne de yaşayışın pahalılığı ve ihtikâr ile mübâ-
rezesi hakkında ki meselelerde Mustafa Kemal hükûmeti, Yunan as-
kerî müdâhalesinin sonuna kadar hiç bir şey yapmamıştır. Islâhat

talebine karşı onun taraftarları ; Evvelâ emperyalistleri gâlib gelelim, sonra ciddi ıslâhata başlanabilir. " diye cevap verdiler. Bâzı milletçiler, şimdiki halde her cur tazalık yaratmak ve ıslâhat Türkeler arasında ki ittifâkı bozabilir, Anadolu'da tefrika ve mücâdele çıkarabilir, inkilâba karşı hareket üreterek, böylelikle Antanta ile olan mübârezedede memleketi zayıflatabilir. Onun için de her şeyden evvel muhârebeyi bitirmeli ve yalnız ondan sonra ıslâhat hakkındaki meseleyi ortaya koymanın lâzım geldiğini göstermelidir.

Anadolu'da ki ikinci nüfuzlu bir fırka " Halk zümresi" fırkasıdır. Büyük Millet Meclisi uzuvları arasında bu fırkanın taraftarları çoktur. Bu fırkanın ikinci adı da İslâmcılar fırkasıdır.

Bu fırka programının en mühim maddeleri bundan ibârettir: " Devlette şüphesiz halk hükûmetini ikaame etmek için "Halk grubu" teşekkül etmiştir.

" Grubun maksadı- lüzum görülen ıslâhâtı temin etmek ve onu zamana muvafık bir sûrette canlandırmak ve halkın talebine uydurmasıdır.

" İslâmiyet'in mukaddes esaslarına istinad eden grub, hakikî karşılıklı emekdaşlık şerâitini meydana getirmeye çalışır ve (hâbile "?") grubun çürütücü tesirini mahvetmeye ve onun istihasını tesviye etmeye gayret eder. Bütün bunlar Allah'ın buyrukları ile uygun olduğundan grup özünün yolunu doğru hesab eder.

" Gruppanın en mühim maksadı umumî sûrette müsâvi refah ve bolluğa yetişmek ve halkın lâayık olduğu hukukunu elde etmek için halka hizmet etmektir. Gruppanın noktai nazarına göre kentli, işçi, ziyalı (aydın) sanatkâr, muallim, kollukçu (memur) ve aşağı tabaka hizmetçileri gibi bedenî ve yahut fikrî emek ile yaşayan insanların hamusu "?" beşeriyetin hakikaten hizmetçileridir.

"Gruppanın mühim maksatlarından biri, ferdî menfaatlardan üstün ve yüksek olan umumî kardeşlik mefkûresine ve umumiliğe uyan terbiyeyi almak ve mağlamlaştırmaktır.

"Gruppa hesab eder ki, bedbaht ve günahsız halkın hesâbına olarak ve haricî borçlar halk için şiddetli zincirden başka bir şey değildi. Halkın üzerinde kapitalsitlerin istismârı bir bahâne, müdâhale için bir sebep ve onlar üzerinde hükümranlılığı devam ettirmek için bir vesîle vazifesini görür.

"Kanunverici ve icrâ edici hükûmetleri Büyük Millet Meclisi özünde toplar.

" Büyük Millet Meclisi, umumi sesle seçilen nümâyendelerinden teşekkül eder. 18 yaşa vâsıl olan vatandaş seçki hukukuna mâliktir.

" Büyük Millet Meclisi uzuvları iki yıl müddetle seçilir ve bir yıl içerisinde dört aydan az olmamak üzere iclas yapar.

Gruppa
Groupement
Toplu kulüb

" Umumi kardöşliği ikaame etmek istiyen halk grubu, yalnız başkala-
rının memleketlerini işgal etmek için yapılan harplere mümânaat et-
mek maksadıyla, ve habile"?" emperyalizmi ve beynelkâk-- beynel-
halk çentrikayı mahvetmek maksadıyla yapılan mübâreze ve harpleri
kaanunf hesabeder. Halk grubu, bu vazifeyi bilâistisnâ herkesin
ister maddf fedakârlığı, isterse cismf iştirâki ile ifâ etmesini
ister.

" Topluluk için bilhassa içtimaf idarenin ve mâneviyatın ki-
fâyetsizliğine kuvvetli dikkat lâzımdır. Bunun için de ispirto is-
tihlâkinin, fâhişeliğin, yasaklı oyunların, zorbalığın, uğurluk ve-
sâir noksanların mahvedilmesi zaruridir.

103 " Topluluk, mecburf ve parasız tahsilin taraftarıdır. içtimef
hayatın her yerinde mektepler açılmalı ve kimse sevadsız kalmamalı-
dır. Âlf sanat ve ilmf müesseselerin sayısı artırılacak, onların hâ-
misi hükümet tarafından idare edilmekle beraber, orada ki meşğûliyet
pulsuz (parasız) olacaktır.

"İktisadî meselelerde topluluğun maksadı, içtimef emeğin tak-
simini adâlet dâhilinde nizâma koymaktır?

" Topraksızlara hükümet tarafından karşılıksız olarak kâfi de-
recede toprak ayrılacak ve her bir işçiye emek imkânı temin edilecek
ve nihayet bjylâlikle toprağın büyük bir kısmı işletilerek menfaat
sađlanacaktır.

"Beden sağlığı şerâitini temin ederek, emekçiler için mektepler
her cihetten hükümet tarafından temin edilmelidir.

" Devahâneler ve hastahâneler hükümet nezâreti altında bulunma-
lı ve her bir vatandaşın muâlecesi (ilâcı) parasız olmalıdır.

" Topluluk tarafından umumi menfaat noktai nazarından yardımsız-
lar, hayatın ağırlıkları altında kalan ihtiyarlar, âcizler ve has-
talar düşünölmelidir. Hükümet yoksul uşakların (çocukların) 16 ya-
şına kadar menzil, terbiye ve beslenmelerini temin etmelidir.

" Halk grubu ihtikâr yapanların yalancılığı ve desisekârlığı
sayesinde toplanılan paraya karşı nefret besler ve emek ve kazanmak
âhenginin hüslünü kamikf kapital hesabeder. Gayri kaanunf sûrette
kazanılan paranını büyük bir kısmını taksim etmek için mâkülât ve
kredit kooperatifleri açmak zarûrfdir. Haricf ticâret hükümetinin
nazarı altına alınarak, hükümet organları tarafından teftiş edilme-
lidir.

104 " Halk zümresi " programını genişliği ve dağınlıklığı ve onun
hurda burjuvazyaya ıslâhat ruhunda (Kouperatsiye) olması ve ilâve
sosyalistliğe mahsus şiarlarının insanperestlik tasavvurları ile
karıştırmasına ve nihayet bu programın " islâmiyet mukaddes esasla,
larına ve Allah'ın buyurduklarına tamamiyle aygun olduğuna " istinâd
edilmesi geniş halk tabakasında fırkaya-karşı- bâzı muvaffakiyetler

temin etmiştir.

Nâzım bey ve şeyh Servet tarafından 1912 inci yılda tesis edilen "Yaşıl ordu" fırkası, tamâmiyle "Halk fırkası" ne benzer.

"Yaşıl ordu" adı bir az garib olmakla beraber, Rusya'da hükümlanlık eden fırkanın "Kızıl ordu" olduğu hesabedilmesiyle izah olunur. "Kızıl ordu" ve "Yaşıl ordu" birleşmesi : inkilâbçı Rusya ile inkilâbçı şarkın birleşmesi alâmetidir.

Yukarıda gösterilen fırka ve grublardan başka Anadolu'da resmî komünist fırkası da vardır. Açık ve kaanunî fırka : "Hukuku milliye" uzuvlarının ve ortadan kaybolmuş geçmiş "İttihad ve Terakkî" fırkası uzuvlarının iştirâki ile teşekkül etmiştir. Bu fırka, takriben (Zubatufçılar) ı andırır ve Anadolu ordusu ve emkeçi ahâlisinin faal unsurlarını ve şuurlu fertlerinin hüsnü teveccühünü yavaş yavaş, lâkin muhkem bir sûrette özüne celbetmeye başlayan hakikî komünist hareketinden halk kitlesini geri çekmek maksadını görür. Resmî komünistlerden başka, Anadolu'nun muhtelif yerlerinde gizlenen ve hırda komünist grupları da vardır. Bunlar, bir az evvel Anadolu'ya gitmiş Subhî ve İsmail Hakkı gibi yoldaşlar tarafından rehberlik edilen Türk komünist fırkasının ecnâbî memleketlerde ki buyurusu ile elele bir çalışırlar.

Türk komünist hareketi hakkında ileride daha mufassal danışacağız.

Beşinci Fesıl

Türkiye'de komünist hareketi

I. Toprak meselesi

Türkiye - ekseriyet üzere ekincilik memleketidir. Onun ahâlisinin büyük bir hissesi (kısmı) kentlidir.

Her çend (her ne kadar) meselâ Kürdüstan'da olduğu gibi, bir kısımlarında geçmiş Derebeylik kuruluğu henüz saklanmış ise de, lâkin umuman toprak, hukukî cihetten hükûmete mahsustur. Toprak, devlet ve mevkûfak malf olarak fiilen hususî toprak ve emlâk sâhibleri onda faydalanır. Büyük toprak ve emlâke mâlik olan hususî emlâk sâhiblerinin olmadığına ve devletin boş toprağının bulunmasına bakmayarak Türk kentlilerinin lühim bir kısmı (30 fâizden artığı) hususî toprağa mâlik değil ve icâreci kent gündelikçisi, şehirli gündelikçi işçi olarak çalışmaya mecburdur. Son derece yoksulluk neticesi olarak kentliler öz topraklarını ya murâbahacılar (selm alanlar) eline ve yaput doğrudan doğruya başla başına bırakmaya mecburdurlar. Çünkü istihlâl vâsıtaları olmadığından tasarruflarını devam ettiremiyorlar. Kentlilerin yoksulluğunun esas sebebi vergilerin tahammül edilemeyecek kadar ağır olmasıdır. Bu vergiler yüzlerce yıllar içerisinde satın almak vâsıtasıyla amansız bir sûrette kentlileri son derecede soyacak bir şekildi toplanır.

Mansablılar, paşalar, beyler, jandarmalar, vergi toplayanlar,

106

tahıl alanlar, muhtekirler, muâmelehorlar Türk kentlisini tamâmiyle iflâs ettirmiştir. Bunların hammısı (hepsi) Türk kentlisi için tahammül edilemeyecek kadar ağır bir yaşayış yaratmıştır. Bu ağır vaziyet, Türk kentlisinde bu vaziyete tanışı ciddi nârazılık (râzı olmama) ve ondan kurtulmaya çâre bulmak için son derece keskin bir arzu doğurmuştur.

Cihan muhârebesi özünün bütün bedbahtlıkları neticesinde küçük Asya ahâlisinin vaziyetini son derece keskinleştirmiş ve halk hoşnutsuzluğu için zemin hazırlamıştır.

Dâima askerliğe çağrış, hayatın gittikçe bahalılaşması ve bu yüzden ihtikârın gittikçe artması neticesinde, Anadolu'da yüz binlerce kişi tam bir dilencilik vaziyetine düşmüştür. Anadolu kentlisi son derecede yoksul ve zavallı bir halde yaşıyor, bütün ehl-i ayâyı açlık çekiyordu. Kustar "?" sanâyii ölgün bir hale düştüğünden kustarlar iş yapmazlar. Rusya'ya (Kafkasya ve Karadeniz sâhillerine) İstanbul (Avrupa Türkiye'sine) çalışmaya gider, binlerce kişi, hududların fiilen kapalı olmasından dolâyı yaşayış vâsıtasından mahrûm edilmişlerdir.

Cihan harbi neticesinde Türkiye'de de umum Avrupa'da görülmekte olan haller görünür. Ziddiyetleri keskinleşmemiş büyük toprak sâhibleri, tâcirler, muâmeleciler daha fazla varlıklanmış, yoksullar ise tamâmiyle dâilenci olmuştur.

Bir çok Türk hırda burjuvazyası siyâsetçileri ve hattâ sosyalistleri, Türkiye'de büyük toprak sâhiblerinin ve bilhassâ kentlerde sınıf ziddiyeti keskinliğinin bulunmadığını te'kid ederler. Bu noktai nazarın tasâii için onlar adete Türkiye'de ve bilhassa Anadolu'da faydalanmadan kalan büyük bir miktarda ki toprakları gösterirler ve toprak kaanunlarına göre toprağın büyük bir hissesi hükûmete mahsustur. yalnız ekilmiş sâhânın ehemmiyetsiz bir kısmı hususî şahısların elindedir.

107

Hattâ 3 üncü beynelmilele verilen mârûzada bile, biz, bir içtimaf mesele olarak güyâ Türkiye'de toprak meselesi yokluğunun tasdik edilmesinetesâdüf ediyoruz ve güyâ "bu gıdıklı mesele, Türkiye'de komünizmin müsaade ettiği gibi, halledilmiş ve yoluna koyulmuş" imiş, Türkiye'de, şübhesizdir ki, çok miktaada işlenmemiş toprak vardır. Toprak nezâretinin yarı resmî malûmatına göre, Suriye ve Irak'ta dâhil olmak üzere umum Türkiye'de işlenmiş toprağın miktarı 71,000,000 dönümü bulur, yâni umum toprak sâhâsının yalnız 45 fâizini teşkil eder. Türkiye'nin Asya hissesinin umum sâhâsı olan 1,600,000 kilometre murabbainın 50 fâizini teşkil eden 800,000 kilometre murabbai, yüksek kıymetli topraktır, bunun yalnız 10 fâizden aşağı bir miktarı işlenilmektedir. Fazla derecede şaşılacak olan bu tenâsüb özü bile, Türkiye'de ki toprak münâsebâtının son derece çirkin bir şekilde olduğunu îbbat eder x).

x) Bu malûmat şûrâlar ittifâkının Türkiye'de ki mümessilliği nezdinde olan istihbârât buyurusunun 1920 inci yıl ekim ayının 22 sinde verilmiş 3 numaralı mârûzasından alınmıştır.

Cinsi, devleti ve gayri kaanunbütün vergilerin bütün ağırlığı kentlileri boynuna düşer. Bütün bu ağırlıklara göre Anadolu kentlisi tasarrufatını ibtidaf halde bırakır ve öz ekinlerini de git-tikçe azaltır. Anadolu kentlisi medeni değildir. Kentliler özleri-nin cehâleki neticesinde kent tasarrufat istihşâli sâhâsında ki yeni usullerden hiç birini kabul etmez, rencberlik ve toprak işle-me faaliyetinde bundan yüzlerce yıl kabakki (evvelki) usulü devam ettirir. Ziraat makinalarının bulunmaması, toprakların iptidaf u-bulle işlenmesi, kentli emeğini son derece ağır ve az semeredâr bir hale koyar.

108

Burada işâret etmeliyiz ki, mevcut toprak kaanunları, Avrupa'daki mânâda, büyük hususî tasarrufat teşekkülüne mümânaat ediyor-sa da, lâtifondiya (hotor) tipinde geniş toprak mülkünün hiç olmaz-sa hükümetten muşrut icâre hakkıyla, teşekkülüne hiç te mümânaat etmez. Doğrudan da mümkün olan yerlere bu toprak mülklerinin teşek-külünü Türkiye'de görüyoruz. Meselâ Suriye'de, şam vilâyetinde top-rağın 60 fâizi büyük toprak sâhiblerine, 15 fâizi orta babları, yalnız 25 fâizi hırda ekincilere mahsustur. Kama şehri ve civârının umum toprakları yalnız beş büyük aileye mahsustur x).

Anadolu'nun bir çok yerlerinde toprağın parçaları beylere âit olup, civarda ki bir çok kentleri özlerine tâbi bir sûrette tatar-lar. Bâzi beyler, 30,40 kenti öz ellerinde tutar. Az topraklı kent-liler, cüz'f elek hakkı mukaabilinde özbeylerine çalışmaya mecbur-dur. Karanlıkta kalmış câhil kentliler, özbeylerine tamâmiyle baş-ka ve âlâ vücutlara bakar gibi bakarlar. Bu beyler, müsellâh kıt' alara mâlik oldukları gibi, öz mahallinin de fiilen ağasıdır. Har-be giden bey, özü ile beraber bütün mahalli de götürür. Bu beylerin bir çoğu amansız istismarcıdır. Bunların bâzıları Antanta ve Yunan-lılar'ı görmek istemedikleri için özlerini bolşevik diye adlandı-rırlar.

Demek oluyor ki, Türkiye'de toprak meselesinin varlığını ve me hem de keskin bir şekilde olduğunu inkâr etmek mümkün değildir. Türk komünist gazetesi olan "Yeni Dünya", güya Anadolu'da toprak meselesi yokmuş gibi düşünenler yanlış ve yanıltılmışlardır, der. Top-rağa mâlik olmayan kentliler, ahâlinin, 30 fâizini teşkil eder. kentli banka, kentlilere yardım etmez, muâmelecilerin faaliyeti neticesinde topraksız kentlilerin ~~sayısı-artık-artıyor~~ sayısı daha artıyor.

Büyük Millet Meclisi kentliler menfaatine, şimdilik, çok az iş görmüş ve bu sâhâda yarım tedbirlerle kifâyet etmiştir. Ekin ekmeğe bâresinde Büyük Millet Meclisi dikret"?" neşretmiş, bu dikrete gö-re her hangi bir boş toprağı ekmeğe her kesin hakkı vardır.

x) Yine hemen "hemon, aynı" mâzûzadan alınmıştır.

Ve toprak sâhibine toprak bedeli vermeden bütün müdâhâl ekin ekenin eline geçer.

Emekçi kentli kitlesinin vaziyeti son derece ağır olup, onlar üzerinde ki tahammül edilemeyecek kadar tazyik, kentlilerin çok hassas unsurları tarafından inkilâbî mefkûrenin benimsenmesi için zemin hazırlar. Rusya'dan gelen komünist harp esirleri, Türk kentlilerine de şûrâlar mefkûresini sirâyet ettirir. Lâkin kentlilerin büyük bir ekseriyet teşkil eden kitlesi öz bedbahtlıklarının yegâne sebebini, her şeyden evvel Antanta'nın kulasına siyâsetinde ve ecnebf zulmünde görür. Bundan aşağıda bir nice kelime ile bahsedeceğiz - Büyük bir ekseriyeti kentlilerden ibâret olan Türk ordusuna bolşevik mefkûresinin sirâyet ettiğini gösterir.

Kentlerdeki sınıf menfaat zıddiyetleriyle şehirdeki menfaat zıddiyetleri birleşir, iflâs etmiş kostarlar, açlıktan kırılan sâhil işçileri ile beraber daha çok varlıklanmış, ihtikârcılara, büyük tâcirlerle, gemi sâhiblerine tesâdüf ediyoruz.

Hübâsa-ü-kelâm, Cihan harbi Anadolu'da da halk kitlesi dilenciliklerinin keskinleşmesine, hayatın pahalılaşmasına, tasarrufât bozgunluğunun kuvvetlenmesine, demiryolu ve şosa yolları vaziyetinin daha çok harablaşmasına sebep olmakla beraber milyonlarca kentli işçi, kostarların dilencileşmesi hesâbına olarak bir avuç ihtikârcının zenginleşmesine de yardım etmiştir.

İktisadî vaziyetin son derece fenalaşması, Cihan harbi, Rusya'da ki büyük inkilâb, bunların hepsi birlikte geri ve kapalı kalmış Anadolu kentli kostarlarını öz yüz yılın uykusundan uyandırmıştır. Son yıllar içerisinde ki büyük sarsıntı Anadolu içinde boşa gitmemiştir. Burada da yenilik ruhu vardır. Yüz binlerce Türk kentlisi özünün hâricinde cereyan eden vukuâta karşı henüz bir az evvel meraklanmadığı halde, şimdi cihan tarihinin girdâbında bulunuyor. Türk kentlisi, hırda kostar ve işçi, artık siyasî mesele ve fırka programları ile meraklanmaya başlıyor. Emekçi kâttlenin en aktif ve en çok şuurlu unsurları, siyasî meselelere ve melekette ki devlet kuruluşuna karşı olan yüz yılın lâkayitliklerini bırakarak bu ya başka fırkalara girmeye başladılar.

2. Türk burjuvazyası

Büyük ticaret burjuvazyası menfaati ile küçük ve orta babların menfaati arasında ki zıddiyetler Türkiye'de olduğu kadar hiç bir Avrupa memleketinde keskin değildir.

Hele Cihan harbine kadar yükselmiş ve kuvvetlenmiş olan Türk büyük ticâret burjuvazyası, başlıca olarak Yunanlılar'dan, Ermeni ve Levantenler'den ibârettir. Aynı burjuvazya Avrupa fabrikatörlerinin aventesidir. Avrupa banker ve fabrikatörleri tarafından elde edilmiş menfaatleri bölüşmek için onlar da iştirak eder-

ler. Müstakil Türkiye'nin devam ettirilmesiyle alakadar değildirler. Büyük ticâret burjuvazyası, özünün beynelhalk kapitâtel acen-tesi olması sebebiyle Türkiye'nin bölüştürülmesinden sonra da öz menfaatinin ziyan görmeyeceğini güzelce bilir. Onun için de büyük ticâret burjuvazyası bir an evvel sulh etmeye çalışır. Hattâ Türkiye'nin Fransız-İngiliz ve yahut Amerika müstemlekesi haline gelmesinden bile ürkmeyiz. Bu büyük burjuvazyanın yırtıcı Avrupa kapitelinin yanında yaltaklanması o dereceye çatmıştır ki, hattâ (Sevr) muâhedesine bile yardım etmiş ve Antanta'nın umum taleblere muâvenette bulunmuştur.

Büyük bürokratlardan bir kısmı ile Hürriyet ve İtilâf fırkası etrafına grublaşmış olan "Türkiye" burjuvazyası İstanbul, İzmir, Adana, Yafa ves. gibi şehirleri Antanta'ya vermeye hazırdır, tâ ki Türkiye'ye her zaman, ucuz kıymetle ham mal tedârik edilecek ve öz fabrika mallarını satabilecek. Bir pazar nazarıyla bakan Avrupa ve Amerika burjuvazyası ile mübâhase ve çarpışma olmasın.

Türk ortabab ve hırda ticâret burjuvazyası, Türkiye'yi öz müstemlekesi haline çevirmeye çalışan beynelhalk kapitalin bu teşessüslerine tamâmiyle başka türlü bakar. Türkiye'nin ortabab ve hırda burjuvazyası, son on beş yıl içerisinde memleket dâhilinde meydana gelmiş, bilhassa Cihan muhârebesi zamanında Avrupa, Yunan ve Ermeni burjuvazyasının rekaabetini ortadan kaldırıp kuvvetlenmiş ve inkişaf etmiştir. Bu burjuvazya, "Türkiye'nin etnografik hududu dâhilinde istiklâlini ve tamamlığını saklamak" için yapılan mübâzede Türk halkına rehberlik eder. Bu hırda ve ortabab burjuvazyanın nümâyendeleri çok iş bilirler ki eğer Türkiye bölünecek olursa, beynelhalk kapitalin tazyiki önünde onlar tarafından ele geçirilen iktisadî cebhenin terk edilmesi lâzım gelecektir. Onların yerini ise, beynelhalk sanayi' ve ticâretin başka mümessilleri Levantenler, Ermeniler ve Yunanlılar işgâh edecektir. Türkiye'nin hırda ve ortabab burjuvazyası için Türkiye istiklâliyetinden ötürü mübâreze aparmak öz varlıkları uğrunda ki mübârezeden ibârettir.

Bu hırda ve ortabab burjuvazya şimdiki halde Antanta'ya yardım eden büyük Türk burjuvazyasının açık düşmanı olup Türk emekçi kentliliğini ve hattâ Avrupa sanayii mahsulünün ucuz ithal edilmesi sayesinde iflâs edenz hırda sanatkârları ve habile"?" İstanbul'da, Bursa'da, İzmir'de, Adana'da, Samsun'da v.s. olan bir çok sanayi' işçilerinden ibâret şehir fabrika kitlesini de öz etrafında birleştirmeye çalışır.

Türk emekçi ve işçi kitlesinin büyük bir ekseriyetle Anadolu Millî Kurtuluş hareketinin mefkûrevî rehberi ve hegemonyası olan bu hırda ve ortabab burjuvazyanın dalanca"?" memnûniyetle gittiği hakikatini itirâf etmek lâzımdır.

Bu şerâitin neticesi olarak Türkiye komünist fırkası uhdesine fevkalâde ağır ve dolaşık vazifeler düşer. Ne varki, danışık Antanta ile mübâreze yapmak ister, Türkiye komünist fırkası büyük bir gayretle Millî Krutuluş hareketine ve ona rehberlik eden hırda ve ortabab burjuvazyaya yardım etmelidir. Çünkü yırtıcı Avrupalı kapitali hâkimiyetinin Türkiye'de saklandığı her bir gün, halkın dilenciliğini keskinleştirir, Kostar ve kentlilerin yoksullaşmasını çabuklaştırır, bunları istihsâl ekeğinden ayırır ve bedbaht memlekete eznebfordularıyla Antanta acenteleri tarafından teşkil olunan inkilâbçı olmayan koldor desteleriyle arası kesilmeden devam ettirilân kanlı ve odlu çarpışmalarından kurtulmak imkânı vermez.

İkinci taraftan, Antanta ile olan mübârezede hırda ve ortabab burjuvazyaya yardım ederek, Türk komünistleri, emekçi, işçi ve kentliler kitlesinin burjuvazyadan asili olmayan müstakil teşkilâtlarını yaratmalıdır. Türk komünistleri, sadâkatli işçi ve mübârezecilerin sağlam kadrosunu öz bayrakları etrafına toplamalı ve üçüncü beynelmilel bayrağı altında emekçi kitle menfaatini müdafaa eden müstakil bir fırka sıfatında öz mevcûdiyetlerini temin etmelidirler.

Şark halkları teşvikât ve harekât şubesi şubâsi şûrâsı heyeti uzuvları olan Subhi ve İsmail Hakkı yoldaşlar tarafından rehberlik edilen Türkiye komünistleri grubu ve başka yoldaşlar bu vazifeyi yerine getirmeye çalışmıştı. Bu grub büyük bir gayretle çalışmıştı. Türkiye'de yayılmakta olan haftalık "Yeni Dünya" gazetesini Bakû'da neşreliyordu. Bu grub tarağından bir sıra risâleler Türk diline tercüme edilerek, kısmen tabâttirilmıştır ki, onlardan aşağıda ki adları sayabiliriz :

(1) (Marks)ın Komünist beyannâmesi, 2) (Lenin) ini tercümeihâli, 3) Rusya sosyalist Koşma Şûrâ Cumhuriyeti kaanunu esâsisi, 4) (Buharin)in "Komünizm elifbası", 5) Komünist Bolşevikler'in programı, 6) Emek ve kapitâl 7) Bulşevizm nedir? 8) Şûrâ hükûmeti nedir? 9) Türk komünist fırkasının programı, 10) Burjuvazyaya demokrasyası ve proleter diktatorası hakkında (Lenin)in tezleri.

Kaydâdilmeş bu risâleler özleri bile, Subhi ve İskail Hakkı grubunun simâsını, bu grubun üçüncü beynelmilel zemininde bulunduğunu açıkca gösterir. Subhi, İsmail ve başka yoldaşların grubu, öz meslekdaşları vâsıtasıyla İzmir'de, Trabzon'da, Samsun'da, Ankara'da, Konya'da, Adana ve İzmir'de komünist özeklerine rehberlik ediyordu. Bu komünist özekleri Anadolu'da gizlice çalışıyorlardı. Bu vazifeyi Türk resmî gazetelerinin te'kid ettiğine göre, başlıca olarak şûrâlar Rusya'sından gelen Türk esirleri getiriyorlardı. Anadolu hükûmeti, Rusya'dan kayıdan?" harp esirlerine karşı son derece ile bakar, onları nezâret altında tutar,

onları yönetir ve hapsedirdi. Komünist fırkası, başlıca deri ve yün gibi ham mal hazırlayan işçiler arasında kömür, mis, kurşun ve demir mâdenlerinde, gemi imâl edilen tersânelerde, deniz ve ~~gemi~~ nehir gemicilik kumpanyalarında ki işçiler arasında, ipek işinde, ~~mak~~ yün mallar hazırlıyan, pamuk temizliyen, yerli parça, mal ve halı dokuyan işçiler arasında çalışırdı. Şosa ve başka yollarda çalışan işçiler, aşpazlar "aşçılar" gemiciler, hammallar arasında faaliyet gösteriyordu. Enebf maliye kapitalinin İstanbul'da, Ereğli'de, İzmir'de, Adana'da, Samsun'da veilâh ... büyük bir miktarda sanayi' proletaryasını toplayan, oldukça ehemmiyetli sanayi' merkezleri yarattığını işâret etmek lâzımdır. Bu proletarya, artık, öz sınıf düşüncesini sağlamlaştırmaya başlamıştır. Bu proletaryadan başka, inkilâbî mefkûreleri benimsemeye son derece kaabiliyetli olan başka unsur da, bu gün artık tamâmiyle iflâs etmiş ve işsizler sırasına karışmış olan hırda sanatkâr ve kostarlardır.

II4

Kendi vaziyetinden hoşnud olmama ruhu Türk ordusuna da yavaş yavaş nüfûz etmeye başladı. Bilecik mahsul cihetinden Anadolu'ya kifâyet edecek vaziyette olduğu halde orduyu son derece mahdud bir mikyasa techiz ederek açlık içerisinde yaşatırlar. Ordu, karışık ve yahut saf kargıdalı (Peygamberî, Mekke bûğdayı) çöreği ile beslenir, nehâre (öğle yemeği) sebze ve etten karıştırılmış çorba verilir, ete çok az tesâdüf edilir? paltar (üst baş) cihetinde de askerlerin hali çok acıklıdır. Askerler yarı çıplak gezer. Manofaktora (arşın malı) tapılmayır"?". Paltan cihetinden de askerler ile zâbitler arasında büyük uçurumlar vardır. Ordunun aşağı tabakalarında, Şûrû Kızılordusu hakkında ve Rusya'da asker neferleriyle kumanda heyetinin arasındaki sâde münâsebât hakkında Kızılordu'nun muhterem vaziyeti ve Rusya'daki bütün toprağın umum fabrika zavudların,"?" memlekette umum devletin kentli ve işçilere mahsus olduğu hakkında şöyle böyle şâyialar yayılmaya başlar. Türk askerleri yavaş yavaş öz vaziyetleri hakkında düşünmeye başlarlar. Öz zâbitlerine ve memleketteki mevcut nizâma karşı kısmen şoursuz sûrette protesto ederler. Bunun için de hükümet ve harbiye büyükleri, Şûrâlar Rusya'sından ve bilhassa Bakû'dan Anadolu'ya gelen Türk tabaalarına ve herp esirlerine karşı korku ve bir az da nefretle bakarlar. Öz-özüne anlaşılır^{ki}, komünist mefkûresi propağandası şimdilik Anadolu'da fekalâde çetinliklere reslamıştır.

"Bolşevizm" Türkiye halk kitlesinin hüsnü teveccühünü özüne celb etmeye başladığı hakikatine, bâzı avantüristlerin öz faaliyetlerini bolşevizm maskesiyle perdelediklerine de şahâdet eder. Türk (mahnu)su"? rolünü oynayan meşhur Edhem, öz isyanından bir az evvel "Yeni Dünya" muharriri ile musâhabe esnasında bu fikirleri ifâde etmiştir :

II5

" Bolşevizm dünyaya hâkimoolmuştur. Eğer bi onu lâzım görüldüğü veçhile istikbâl ve onu devletimizde kubal edersek, o bir saadet teşkil edecektir. Emin olmalısınız ki, bizim istikbâlimiz için, bolşevizm, büyük menfaatler getirir ve semeredâr olacaktır. Bolşevizm şimdilik memleketi kurtardığı gibi, gelececek için de beşeriyet hayatıyla saadetini temin eder. Lâkin iş yalnız, sâdece bolşevik olmakla kurtarılmaz. Aynı zamanda, geniş teşvikat ta yapılmalıdır.

" Bolşevizm, bizim için, bir kurtuluştan ibârettir. yalnız bunu ilân edene kadar umum memlekette esaslı değişiklik meydana getirebilmekten ötürü bütün kaanunları başaşağı yuvarlamak zaruridir. Bunu canlandırabilmek için ise, iyi ve çok çalışmak lâzımdır. "

Edhem paşa taksirnâmesinde ilân edildiği veçhile, öz askerleri içerisinde " öz esâret zincirini kıran emekçileri tasvir eden komünist enternasyonalinin kabına bükülmüş jurnalı " nı dağıtıyordu. Edhem ordusunun yadrusu"?", garb cebhesinde yunanlılar'a karşı duran beş bin adamdan ibâretti. Askerler ve aşağı tabaka zabitler Edhem'in tarafını iltizam ederdi.

Ankara hükûmeti, Edhem'in yunanlılar'a teslim olduğunu ve hırsızlık, gartçılık üzerine esaslanan bir hükûmet kurmaya çalıştığını ilân etti. Edhem aleyhine yirmi dördüncü fırka, sonra dört bin süngülü bir kıt'a, on iki top ve başka askerî kıt'alar yürütülmüştür. Edhem taraftarları demiryolu işçilerine intibahnâme ile müracaat ederek, onları tatil etmeye ve Edhem aleyhine orduların sevk edilmesine mümanaat göstermeye dâvet ettiler. İntibahnâmenin çap edildiği "Yeni Dünya" gazetesinin matbaası tâlân edilerek idare heyeti de hapse atılmıştır. Somunda Edhem mağlûb olduğundan kaçmaya mecbur olmuştur.

II6

4. Resmî komünist fırkası "Yeşil Alma" (Yeşil Elma)

Türkiye'de ki gizli komünist fırkasının işleri büyük müşkülât ve ağır mâniâlarla çarpışır. Az miktarda olan Türk işçilerinin hattâ en büyük sanayi' mntikalarında habile"?" ezilmiş ve kanallıkta kalmış milyonlarca kentliler gibi, öz sınıfının menfaatini anlayamaması yüzünden yanına gelen muhtelif fırkaların hakikî sıfatlarını seçebilir? Türkiye işçi ve kenkîli kitlesi. sevki tabii ile (lâyensuur) komünizme hüsnü teveccüh besliyerek, yalan söyleyen ve yaltaklanan ve hir biri koyun postuna bürünen kurtların pençesine asanlıkla"?" düşer.

Resmî Türk komünist fırkası bu aşağıdaki noktai nazarı canlandırır, Türk halkı tarihî sebelerden dolayı dine muhkem sûrette bağlanmış olduğu için, şimdilik komürizt programını tamâmiyle benimsiyemez. Onu uzun zaman ve inatkârâne programa doğru sevk etmek lâzımdır.

"şimdiki halde ise komünist mefkûresi teşvikaatı memleket

için yararlıdır belki felâketli bir şekil alır. Vatanın lüzumsuzluğunu işiten askerler onu müdâfaa etmeye gitmez, milletler arasında ki düşmanlığın ortadan kaldırılması lâzım geldiğini işiterek Yunanlılarla aralarını açmayı istemez. Beraberlik hakkında ki fikirleri duyarak, başdakilere itaat etmemeye başlar. Bundan başka şûrâlar Rusya'sının hükümet teşkilâtıyla tanış olmayan (tanışmayan) fırka adamlarımız müsbet hiç bir şey yaratmaya muktedir olamaz ve yalnız memleketin tasarrûfat hayatı devresini mahveder. Memleketi felâketli vaziyete sürükleyebilirler. Her şeyden evvel şûrâlar Rusya'sıyla, onun iktisadî planlarıyla hukuk ve nizamlarıyla tanışmış olmak ve bütün harbî cebheleri lağv etmek lâzımdır. Şimdiki halde memleketin menfaati noktai nasarından bizim rehberlik edici teşkilâtımızın haberi olmadan öz şahsî teşebbüsü ile çıkışta bulunan bütün tebliğat ve teşvikaatçılara karşı mümânaat göstermemiz lâzımdır. Bolşevizmi yalnız Türkler özleri idhâl edebilmekle beraber, memlekette bolşevizm yukarıdan hayata geçirilecektir (yaşatılacaktır) ."

II7

Resmî Türk komünist fırkası, özünün "Türk komünist teşkilâtı Allah'ın yardımıyla kat'î sûrette nizâma salınmıştır" diye başlayan bir davetnâmesinde burasını tantanalı ilândan sonra aşağıdaki tezisi tahlil eder :

" Biz, beşeriyet cemiyetinde komünist esaslarını yaratabilmek için kanlı inkilâblar ve bu kanlı inkilâbların tabii yoldaşı olan efrâtın ve suiistimallerin hayata geçirilmesi zarurî olduğu noktai nazarını reddediyoruz. Yüksek mefkûrenin meydana çıkarması, bütün beşeriyetin saadetin temin edilmesi, (istisnâsız), rahat ve güzelliği için karşımızda ki maksadın tamâmiyle alayhâne ve zıddına olan vâsıtaları kabul etmek doğru değildir. Komünizm kabul edilen memleketlerde çıkan inkilâblar, bu memlekette mevcut içtimâî hayat şerâitinin iktizâsındandır. O şerâit inkilâbı zarurî bir şekle koymuş, halbuki komünizmi tatbik ve kabul etmek için tabii vâsitalardan sarfı nazar etmiştir.

" Avrupa demokrasisini Rusya'da yaratmak için kanlı inkilâba lüzum olmadığını her kes hatırlar. Fransa'da büyük inkilâb zamanında toprağın bulunması, toprak emlâkinin, kiliselerin ve hattâ medeniyet âsârı olan âbidelerin mahvedilmesiyle beraber gitmiştir. Bunun için komünizm ile beraber giden çevrilişin yalnız inkilâb ile yapıldığını iddia eden şahıslara, biz, her şeyden evvel çevrilişin terekki tezâhürü olduğunu gösterebiliriz. İnkilâb ise terekkiyi yapan son ve fevkalâde bir vâsıtaadır.

"Komünizm, her şeyden evvel iktisadî kollektivizmdir. Lâkin komünizme, hususiyetin bertaraf edilmesi, özge emlâkin zorla alınarak taksim edilmesi, devletli ve varlıklı adamların mahvedilmesi gibi ve hattâ korkunç mânâlar verenler ise, insanların dar şahsî menfaatperestliklerine, hîle ve ihtikâr alâmetleri altında halkın hakiki ekseriyetini yağma etmek üzerine istinâd e-

dene emperyalizm ve komünizme tarafdâr olan adamlardır.

" Biz, müslümanlık tâlimat esaslarının komünizm prensiblerine muvâfık olması hususunda şübhe ve tereddüd edenleri şuurlu muhâkemeye dâvet ederiz. Yoksulluk ve tevâzuu mânevî ve dînî en yüksek bir kaanun hesab eden milyonlarca müslümanı bir sıraya dizilmeye mecbur eden ve en büyük hakikat karşısında ibâdet ederken el bağlamaya icbâr eden dînî kaanunlar komünizme düşman olabilir mi ?

" Allah'ın önünde tam beraberliği en güzel bir sûrette ifâde eden, umumî hazine olan beytü-l-mâlikin geniş hisse ve hakkını tanıyan ve yoksul, halsiz sınıfların bütün servetlere iştirâkîni ileri süren, toprak üzerindeki hususiyeti lağvetmeye çalışan ve mevkûfatın lağvedilmesine gayret eden usulleri vaz' eden, böylelikle istihsâl vâsıtalarında kapital avzına?" kollektivizm yaratan, her türlü kabahatlara ve sâireye karşı muhtelif para cezaları koyan, ihtiyaç içerisinde bulunup hiç bir şeye mâlik olmayanların vaziyetini temin etmeye çalışan ve nihâyet her yıl umum vâlilerin ve hali vakti yerinde olanların Mekke'ye toplanarak başları ve ayakları açık olmak üzere fakir ve yoksullarla aralarında müsâvat yaratmaya çalışan bu dînî esasları umum dînî esasları işinde ve içkîmaf hayatta tatbik eden hukuk beraberliği ve kollektif hayatı tebliğ eden, komünizm ile düşmün olabilir mi?

" Bizik fırka, hattâ Rusya'da bile tamâmiyle tatbik edilmeyen ve yalnız, komünizme giden prensib yollarını gösteren Rusya komünist fırkası programını mefkûre sıfatıyla kabul eder. Lâkin bu mefkûreye vâsıl olabilmek için bizim fırka, bizim memleketin içtimâî şerâiti ve hususiyetlerine göre mefkûrevî programın tatbikî usulleri taktığını (hattı hareketini) ihtivâ eden umumî program tanzim eder."

Türkiye'de umum şarkta başlayan kuvvetli komünist hareketinden öz gıkvî maksatları için faydalanmak istiyen ve hükümeti böylelikle öz ellerinde daha muhkem tutmayı arzu eden eski "İttihad ve Terekki" taraftarlarından bir grub yalnız Türkiye komünist fırkası adını benimsemekle kalmadılar, teşkilât nezamnâmesi meydana getirerek, aynı zamanda Ankara'da komünist fırkası merkezi komitesi de yarattılar, böylelikle geçmiş "eski" "İttihad ve Terekki" fıkası bir taraftan yalancı komünist fırkasını teşkil etmekte beraber ikinci taraftan da subhi ve İsmail Hakkı grubu tarafından yaratılan özeklerde kaydolunmuş ve onlarla alâkadar olan komünistleri güdmeye başladı. Habbuki bu yalancı komünist fırkasının hakikî programı pantürkizm ve panislâmizm propağandası olan "Yeşil Elma" teşvikaatından ibâret idi.

Bu programın esasını koyan adam "İttihad ve Terekki" fırkası nümâyendesi ve umum Cihan harbi zamanında erzak nâzırı müşâviri olan Ali İhsan beydir.

I20

"Yeni Gün" gazetesi Ali İhsan beyi (Karl Marks) adlandırarak bu lâkab hakkında aşağıda ki izâhâtı verir : "Cihan tarihinde (Karl Marks) ın yaptıklarını Ali İhsan bey de Türkiye tarihinde yapıyor. (Karl Marks)ın cihan tarihini tetkik ettiği gözlüğü, Türk tarihini öğrenmek için Ali İhsan sey de kabul etmişti. (Marks) tarihi tetkik ederek beşeriyetin geleceğini tâyin etmiş, Ali İhsan bey de Osmanlı tarihini tetkik ederek Anadolu tâlihini ve geleceğini meydana çıkarmaya çalışmıştır. "

Sonra gazete Ali İhsan beyin programını aşağıda ki satırlarda karakterize eder :

" Her çend bu program meydana çıktığı vakit Rusya'da bolşevizm olmamış, lâkin program komünist programı adını alabilir. Ali bey ve onun yoldaşları memleket tarihini tetkikleri neticesinde böyle bir program memlekette ki bütün felâketleri bertaraf edeceği fikrine gelmiştir. Ali bey kapital ve tasarrufâta büyük ehemmiyet vermiştir. O bütün dünyada komünizmin gâibiyyetine, inanılardan değildir, lâkin bununla beraber onun aksini de kat'î sûrette te'kid etmez. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, o, mesele- nin böylece tahlil edilmesini faydasız nazarı bir meşgûliyet gibi görür. Meselenin bu karafına artık dikkat etmeden, ona hususî bir ehemmiyet vermeden o hâlihâzır şerâitine muvâfık Anadolu için siyasi ve inzibâtî program hazırlamakla meşguldür. Ali İhsan beyin noktai nazarına göre, büyük ticâret ve kapitalin temerküzüne hiç te rol verilmeyecektir. O hususî kapitale karşı harp ilân etmekle beraber, yavaş yavaş millileştirmekle onu bertaraf etmek istiyor. Böylelikle bu programın benzetme olmaması onun en büyük meziyetini teşkil eder. Programın birinci görünüşü bu günkü görünüşten başka idi. Program yavaş yavaş şidiki şeklini kabul etmiştir. "

"İttihadzve Terekki" fırkası tarafından Ankara'da tesis edilmiş "Komünist" fırkasının hakikî karakteri : "Yeşil Elma" makalesiyle izâh edilebilir. Bu makale 1920 inci yılın ekiminde "Yeni Gün" gazetesinde çap edilmiş "neşredilmiş" ve Ankara "Komünist" fırkası liderlerinde biri olan İzmir nümâyendesi Mahmud Esad kalemle yazılmıştır.

I21

Bu makalede muharrir aşağıdaki noktai nazarı tahlil eder : " Göğsünü her türlü talihsizliklere ve fenalıklara karşı açmış olan bedbaht memleketimiz, bu günkü günde, şimalden gelmekte olan müthiş boran" ? " -bolşevizm ile karşı karşıya- bulunuyor. Biz, bu hali siyasi ve iktisadî ve kısmen de içtimâî cihetten tetkik etmeliyiz. Lâkin hangi noktai nazardan , hangi mefkûre mevkiinde durup bu tetkike yanaşmak lâzım gelir ? Bizim fikrimize göre bizim memleketin ve milletimiz mefkûresinin menfaati noktai nazarından bakılmalıdır. Doğrudur, bu bârede hep söylenir, ve biz de bu hususta söylemiştik. Burada biz öz fikrimizi daha açık sûrette izâh edelim. Bizim içimizdeki bir çok kişinin fik-

rinin aksine olarak, ben, Rus komünizmi şeklinin kabulü aley - hirdeyim. Yani Rus-mi~~tel~~- milleti komünizm ve yahut daha doğrusu bolşevizm aleyhindeyim. Doğrudur şimdiki medeniyet şerâitine uymak zarurîdir. Bu hayatî bir zarûrettir. Bu maksatla ihtiyaç görüldüğü taktirde biz, bu günkü komünizimden daha sol bir sosyalizm vereyane eğer varsa, ona da kabul edebiliriz. Lâkin biz, her milletin özü için etrafında ki hayatî şerâite uygun olarak pazırladığı bir cereyan şeklini kabul edebiliriz. Çünkü Türkiye Rusya olmadığı gibi, Türkler de Rus değildir.

"Başkalarının nümünelerine göre benzetme neticesinde Türkiye kadar eziyet çeken ve onun kadar felâket ve tâlihsizliklere uğramış olan hiç bir millet yoktur. Başka milletleri odmak?" istiyen her bir millet öz müessese ve hükûmet idarelerini, öz medeniyetinin umumî çizgilerine odmak "uymak" istediği milletlere zorla bağlanır. Bu uyuş muamelesi, uyulmak istenilenin kuvveti ve dayanıklılığı ile asılı olarak muvaffakiyet ve yahut muvaffakiyetsizlikle neticelenir. Meselâ Arab medeniyeti, şimalî Afrika'da ki muhtelif tayfa ve örfleri, Suriye'deki ~~gibi~~ bazı halkları özüne tâbi' ettiği halde, yüksek bir medeniyete şanlı bir tarihe ve istiklâliyet ruhuna mâlik olan Türk milletini tanıyamamıştır.

"Lâkin garbdan körkörüne götürülen bir çok benzetmeler Osmanlı İmparatorluğu teşkilâtına menfi tesir etmiştir. Böylece, İnkilâbçı Fransa'nın Türkiye'ye verdiği zarar çok büyük olmuştur. Çünkü onun tesiri altında memleketin ruhuna uymayan "güzel ıslâhât" yapılmıştı.

"Ruslar (Karl Marks)ın tâlimâtında ki esas prensipleri hatâ tâ o esaslardan umumî karakterde olanları bile, kesmeye mecbur oldukları gibi, biz daha artık Rusya ve Rus milletinin ihtiyaçlarına ve şerâitine muvâfık bir sûrette hazırlanmış bolşevizmi öz topraklarımızda olduğu gibi getirip kuramayız. Hattâ dinde de Almanlar'a benzetmenin tehlikesi ile karşılaşmış ve (Loter) İncil tâlimâtının esaslarını ve prensiplerini satlayarak protestan dinî tâlimâtını hazırlamıştır. O, bu dine, Alman için artık daha elverişli bir şekil vermiştir. Şimdiki halde ise (Loter) memleketinde dini Alman milletinin birleşmesine hizmet eden bir âlet hükmünde olup milletin toplanmasına yardım eder. Devletimizin ilk zamanlarında müslüman şeriâtının bütün inceliklerini fevkalâde iyi benimsemiş olan devlet adamlarımız, işin bu tarafını unutmamışlardı. Büyük Celâleddin-i-Rûmî'nin mukaddes mefkûreleri Osmanlı devletinin esâsına kadar nüfûz etmişse de mütessifâne olarak söyleyebiliriz, sonraları bu mefkûreler intişar bulmamıştı. "

" Benim noktai nazarıma göre Türk komünizmi, Türk milletinin iktidârını arttıran ve onun emniyet, saadet ve menfaatine hizmet eden bir âlettir.

" Millî kollektivizm, Türk milletini birleştirmeye yarayan bir yoldur. (Marks) öz felsefesini meydana atarken umum dünyâyı nazara almış, lâkin o, milliyetçiliğin varlığını inkâr etmemiş ve edememiştir.

I23

"Eğer o bunun varlığını inkâr etmiş olsaydı, o tabii bir hakikati inkâr etmiş olurdu. Komünizm, bütün dünyayı bir millet haline çevirmek değildir. Muhtelif karakterde ki yerlerin varlığını, tabiatın coğrafi şerâitini, psikolojisini, düşünüş şekillerini, hayat şerâitini, aynı ayrı halkların tarihi şerâitini nazara almak zarurî olduğu kadar, milletlerin aralarında ki tefâvutlarını "farklılıklarını" hesaba katmak lâzımdır. Benim noktai nazarıma göre, Türk komünizmi, Türk milletinin kuvvetlenmesine ve hoşbaht olmasına "bahtiyar olmasına" bir âlet vazifesini görür. Bu bir istihkâm ve Kızıl Elma'ya doğru giden bir yoldur. Rusya için Ruslar da kollektivizmi böyle anlamıştır.

"Bu sâhâda Ruslar çalışmış ve hattâ bir az da ilerilemişlerdir. Kollektivizm bu gün zârûrettir. Cemiyetin yaşayış şartlarına mavâfık (sabah ve ya sabbah "?") sabah başka bir şekil kabul edebilir. Bu sabah düzeltilebilecek ve değiştirip, ihtisâr edilebilecek bir programdır. Milliyetçilik ise değiştirilmez. Onun değiştirilmesifelâket demektir. Kollektivizm lâzım gelen menfaati verebilmek için mutlaka millî renk almalıdır. Türkizm, همیشه millî mefkûre ve millî şuura mâlik olmalıdır. Onun için de bütün programlar bu mefkûre menfaatine hizmet etmeli ve ona tâbi olmalıdır.

"şimdiki halin en mühim iktisadî fâmilî rekaabet ve hayat mübârezesi olduğunu lâzımınca anlamak zâruridir.

"Türkler için komünizm mefkûre değil, bir vâsıtaadır. Türklerin mefkûresi ise, Türk milletinin birliği - Kızıl Elma'dır.

"Millî birlik insan için yegâne ve en kıymetli birliktir. Bolşevikler de bunun aksini tasdik etmez, bilakis, onlar tamâmiyle bu mesleğin düşünceli tarafdâridir. Başka türlü olamaz da. Türkizm, bâzılarının nedense zammettikleri gibi, islâmiyetin düşmanı değildir. Bu asrın fenni, esaslar üzere kurulmuş bir zârurettir. Çünkü, bir zârurettir. Çünkü Türklerin birliği umum islâmiyetler dünyasının tasvib ve yardımına mazhar olmalıdır.

I24

"Eğerki Türkler'in birleşmek mefkûresi boş hayâlâttan ibâret olacak olursa, pan islâmizm daha fazla zarar görmüş olacaktır. Türk birliği mefkûresi altında biz, tâc ve devletin birliği mefkûresini kastetmiyoruz.

"Biz, Avrupa'da bu güne kadar devam eden ve emperyalizme sürükleyen siyasî ve millî birliğin tamâmiyle aleyhindeyiz.

"Biz, Türkler'in içtimâf ve medenî birliğini istiyoruz. Biz, umum Türk dünyası için lisanın, matbuâtın, tarihin, terbiye ve kollektif usûlünün birliğini istiyoruz.

" Yer yüzünde Kızıl Elma'nın varlığını elde etmek lâzımdır.
 " 19 uncu asırda, insan ve vatandaş hukuku beyannâmesinde milliyet cihetini ve milliyetçilik prensiblerini birinci mevkie koyan İtalyanı (Mazini) nin adâlekleli prensipleri 20 inci asırda aşağıda ki şekildi gaalibiyet azanacaktır;

"Biz, bu karanlık geceyi ortadan kaldıracak güneşin, Altın dağın arkasından doğmasını gözlüyoruz.

"Tarih ve hayat tekerrür eder"..
 Halk kitlesinin inkilâbçı temâyülüne hoş gelmek için, bâzân

"Altın" ve ~~hakkâ~~ hattâ bâzân "Kırmızı" diye adlanan "Yaşıl Alma" (Yeşil Elma) şiârı altında ileri sürülmüş bu programın mâhiyeti bundan ibârâttir. Bu programda görüyoruz ki, son zamanlarda muhtelif adlar altında gizlenmiş olan "İttihad ve Terakkî" fırkasının bâzı üzuvları, Yeşil Elma prensiblerini müdâfaa eden Ankara komünist fırkasını yaratmaya çalışıyor. Onlar, Genç Türk fırkasının oldukça eski mefkûrelerinden olan pan Türkizm ve pan İslâmizm mefkûrelerini x) elde etmek için komünizmden bir âlet ve köprü gibi faydalanmak istiyerek Türk cemiyetinin rehberi safında öz geçmiş vaziyetlerini ikaame etmek istiyorlar.

I25

Bu yeni fırka liderleri ne kadar Avrupa emperyalizmine hücum etseler de, komünizm bu fırkanın elinde emperyalist arzu ve hareketlerini örtmek için bir vâsıtaadır.

Halk kitlesi nazarında öz uzuvlarının itibârını yükseltebilmek için, "Yeni Gün" gazetesi, bir taraftar komünizm hakkında ki öz telekflerinin propagandasını yaparken, ikinci taraftar ise Üçüncü Enternasyonal dâirelerinde Talat paşanın tesiri hakkında yazdığı inandırıcı yazılar, güyâ Üçüncü Enternasyonal'in özünün şark siyâseti rehberliğini Genç Türkler fırkasının dünkü liderlerine (tapşırmasıdır tapşırıştır "?").

Burada kaydetmelidir ki, "Yeni Gün" gazetesinin baş maharri ve aynızamanda gerek bu gazatenin ve gerekse matbaanın sahibi Ankara'da ki resmî "komünst" fırkasının esâsını koyup onun liderlerinden birisi hesabolunan Yunus Nâdi beydir. Büylelikle "Yeni Gün" de çap edilen pan Türkizm ve pan İslâmizm makaalelerinin mesuliyeti, ehemmiyetli derecede, resmî Ankara "komünst" fırkasının üzerine düşer.

Tabiidir ki, 3 üncü Enternasyonal "Yeşil Elma" programını müdâfaa eden fırkaya yardım etmeyecek ve ikinci kongrede, şark memleketleri için Üçüncü Enternasyonal'inkabul edilmiş esas prensiblerini umum mürtecileri millî burjuvazya cereyanlarını ve habile"?" pan İslâmizm ve pan Türkizm cereyanını da red ve tenkid eden kongrenin bütün kararlarını gerek işte ve gerekse sözde hayata geçiren Türk komünist fırkasını öz ailesi uzuvluğuna kabul edecektir.

126

x) Panislâmizm (İslamlığın birliği) din bayrağı altında gerek müslümanlığın intişârı, gerekse umum şark ve bilhassa müslümanları kul haline getirmeye çalışan hıristiyanlık dünyasıyla gâlibiyetli mübâreze yapmak maksadıyla umum müslüman halklarının birleşmesini özüne esas kabul eder. Panislâmizm'in isâsiyeti 1896 ıncı yılda vefat eden Afganistanlı Seyid Celâleddin Efgânî koymuştur. Öz hılâfetinin nüfûzunu müslümanlar arasında kuvvetlendirmek için Panislâmizm'i bir vâsıta hesabeden Abdülhamid bu adamı öz himâyesi altına almıştı.

Pantürkizm (Türkler'in Birliği) efkârıumumiyesi de başka bir cereyandır. Umum Türk ve yahut Tûran halklarının., yâni menşe'leri umumî olan Tatar, Kırgız, Sart ve Türkler'in birleşmesini özüne esas görür. Pantürkizm'e kapılmış olan bâzılarının fikrinde Türk dünyası, umum Küçük Asya'yı, Balkanları, Kırım'ı, Kafkası, Dağıstanı, Buhârâyı, Hıyven'i"?", Azerbaycan'ı v.s. yerleri ihâta edecek ve seksen milyondan fazla Türk'ü cem'edevektir. Almanya'nın Rusya, Fransa, İngiltere ve umumen müttefikler üzerinde ki büyük gâlibiyeti devirlerinde bir çok Türk siyâsilerine Panislâmizm ve Pantürkizm'in hayata geçirilmesi çok yakın gibi hissediliyordu. O vakit Osmanlı İmpratorluğunun hükûmet adamları tamâmiyle inanmışlardı ki, bütün Kafkas'ı öz hududu içerisine almak ve mânevî cihetten tamâmiyle, maddî cihetten ehemmiyetli ber derecede Hindistan'ın, Efganistan'ın, Buhârâ, Heyve ve başka islâm memleketlerinde ki umum müslüman halkının Türkiye'nin himâyesi altına alınabileceğine imkân olacaktır.

5. Türk komünistlerinin öldürülmeleri

Geçen fasıl artık yazılıp bitirilmişti, ki Türk komünist fırkası ve o farkanın haricî memâket buyurusu uzvu Cavad yoldaşdan Suphi yoldaşın ve onun yoldaşlarının eziyetli ölümü hakkında ~~kat~~ mektup aldım. İnanmak istenilmeyen korkunç şâyialar te'kid edildi. Taşlarla ezilerek, eziyetlendirilerek, onların karşısına Türk burjuvazyasının, satılmış celladların ve mevhumâta kapılmış halk destelerinin darbeleri altında parçalanmış yoldaşlarımız vakitsiz öldürülmüştür.

"Türkiye'yi idâre eden sınıfın bu yeni cinâyeti ve müthâş vâkıa hakkında Cavad yoldaş şöyle yazıyor :

"Bakû, 1921 inci yıl, 2 nisan.

"Bizim aziz yoldaşımız Pavloviç'e.

Aziz yoldaş "Pavloviç" :

"Yoldaş Subhi, merkezî komitenin 4 üsvü ve başka on iki komünist yoldaşın kurban edilmesi gibi büyük bir bedbahtlık bâresinde sizinle ciddî bir sûrette konuşmalıyım. Onlar 28 yanvarda" Trabzon yanında "yakınında" canavarca öldürülerek denize bırakılmışlardır.

"Kaybolmuş hemin yoldaşların tâlihi hakkında iki ay içerisinde hiç bir malûmat alamadık. Lâkin sonradan anlaşıldı ki onlar Trabzon burjuvazyasına satılmış celladların darbeleri altında öldürülmüşlerdir.

I27

"Artık Erzurum'da bizim yoldaşlar aleyhinde düşmancasına nümayişler başlamıştır. Halka, "Rusya'dan gelen komünistler Bolşeviklerdir. Onlar buraya bütün mağazaları kapatmak maksadıyla gelmiş, kâmse satmak yahut satın almak hakkına mâlik olmayacaktır. Sonra aktarışlar başlayacak bütün emîâk ve para haczedilecek, komünistler dinsizdir. Onlar, Allah'a îmân edenlerin hâmmısını "hepsini" hâpishânelere atacaklardır" diyorlar.

I28

"Provokatörler, din, hususiyet ve ticâret-Bolşevikler taraftardan men' edilmiş şeylerdir, diyorlar.

"Nümâşîişçiler arasında, burjuvazyaya tarafında satın alınmış, polis tarafından komünistler aleyhine kızdırılmış çâhil adamlar vardı. Onlar, bizim yoldaşların üzerine atılarak, onları taşla tutmuş ve parça parça etmek istemişlerdir. Hükûmet ise özünü, Bolşevikler'in müdâfii göstermeye çalışmıştır.

"Komünistleri müdâfaa etmek için, hükûmet tarafından güyâ tedbirler görüldüğü, doğru değildir. Mağazaların kapanmasına polisin kendisinin çalıştığını ve müdâfaasız yoldaşlarımıza taşlarla hücum eden halk kitlesini kendisinin heyecana getirdiğini, biz, müteber manbâlardan biliriz. Bu gibi eziyet ve gazablara yoldaşlarımız dört beş şehirde ve mahalde rast gelmişlerdir. Lâkin, bilhassa Trabzon'da canavarcasına muâmele ile karşı karşıya gelmişlerdir. Burada onlar, oraya gelip çattıkları gibi heyecana gelmiş halk

kitlesi tarafından tahkir edilerek, onların gazablı hayhuyları altında iskeleye götürülmüşlerdir. Orada onları soyundurup onlarda bulunan bir kaç tane tabancayı almışlardır. Oradan onları zorla motorlu bir kayığa bindirmişler ve bu kayığın yanında silâhlı adamların bindiği başka bir kayak yola düşmüştür. Denizde yoldaşlarımızı bağlayarak süngülerle deşip öldürdüklerinden sonra denize atmışlardır.

"İkinci gün, her iki kayak Trabzon limanında duruyordu. Türk Bolşevikler'inin denizin dibine gönderildiklerini, matros- lar (kayıkçılar) her merak eden kişiye söylemişlerdir.

"Rusya Sosyalist Koşma Şûrâ Cumhuriyeti nümâyendesi yoldaşlarımız ile görüşmek istediği vakit yerli vali tarafından ona, dışarı çıkmaması emredilmiş. Aksi sûrette heyecana gelmiş halkın hücumuna uğrayabileceği tehdidiyle korkutulmuştur.

"Hakikatte ise, Rus nümâyendesi, bu tehlikeyi geciktirmeden (Moskova) ve Ankara'ya radyo vâsıtasıyla, haber vermeli ve yoldaşlarımızın cellâdların elinde bırakmamak için, lâzım gelen tedbirleri almalı idi. Teessüf etmelidir ki, o vakit Rusya Sosyalist Koşma Cumhuriyeti'nin Trabzon nümâyendeliğinde kâfi derecede enerjikadam olmamasıdır.

"Hakikat ve tafsilat mahallinde herkese mâlumdur. Bu kayığın ne olduğunu herkes bilir. Kayığın kaptanlarının adları ve orada çalışanlar herkese mâlumdur. Bundan başka diyorlar ki, her şey evvelden belediye idâresi sadrı ve Millî Müdâfaa cemiyeti riğâset heyeti tarafından hazırlanmıştır. Burada şimdiye kadar bu meseleyi kaldırmak hakkında bir karar kabul edilmemişse de, bundan sonra da susmak artık, mümkün değildir.

I29

"Biz en iyi ve en cesur I6 ve yahut I7 yoldaş kaybettik. Siz onlar ile olan birliğinizi onların cellâdlarının cezâlandırılmasını talep etmeye isbat etmelisiniz.

"Trabzon'da, oraya gelen bütün Türk komünistlerini öldürmek kararı alınmıştır.

"Anadolu burjuvazyası, onun vahşî cinâyetinin cezasız kalacağını bildiğinden, komünistleri görmekteki canavarlığını devam ettirir.

"Aziz yoldaş, sizin bu meseleyi ele alacağınızı ve cellâdların elinde kurban olan en iyi yoldaşlarımızın hâtırasını müdâfaa etmeği boynunuza borç bileceğinizi ümid ederim.

Hürmet ve komünst selâmıyla
A. Cevad

(Türk komünst fırkası merkezî komâtesinin ecnebi buyurusu
uzvu)

Bu mektuba ben yalnız azâz yoldaşlarımızın eziyetli ölümü hakkında tarafımdan elde edilen başka mâlûmatın da bu mektubun mazmûnuna tamâmiyle uygun olduğunu ilâve edebilirim.

Bundan başka Subhi ve onunla beraber bulunan yoldaşlar canavarca öldürüldüklerinden iki hafta sonra, şûrâlar Rusya'sından gelmiş yoldaş Nedim Ağâh da aynı sûretle karşılanmış olup o da Subhi gibi suya atılmıştır.

Demek oluyor ki, bu vahşî öldürmeler, Türk burjuvazyasının komünistlerle mübârezesi sistemi dâhiline girer ve onların mübâreze usûlü olur.

Yoldaş Subhi muhkem ve sebatlı marksist olup Türkiye işçilerinin en ileri gelmiş inkilâbçılarından biri idi. Onun teşebbüsü ile: (Marks) in komünist beyânâmesi", "(Marks)ın tercümeihâli" ve (Buhârî'nin "Komünizm elifbası" Türk diline tercüme edilmiş.

Yoldaş Subhi güzelm bir nâtik ve edib olmakla beraber, en büyük teşkilâtçılık istidâdına da mâlikti. Yoldaş Subhi öz vatanında onu çok ağır imtihanların beklediğini bilirdi. Lâkin bu ağır imtihanlar ne onun özüne ve ne de kahraman yoldaşlarına mani' olamadı.

130

Yoldaş Subhi muhkem bir komünist olmakla beraber, Türk kapitalistlerine ve mülkdarlarına ve Ankara'nın yalancı komünistler fırkasına karşı yarışılma z bir düşmandı. Bu yalancı komünistler fırkasının faaliyet ve programını özünün bir çok çıkışlarında defalarla tenkid etmiştir. Lâkin bununla beraber 2 inci kongrede kabul edilen 3 üncü Enternasyonal'in tesizlerine "tezlerine" sâdek kalarak ve Avrupa emperyalistleri aleyhinde Anadolu'nun Kurtuluş mübârezesine âteşin bir alâka besleyerek aktif bir işçi olmak üzere mübârezeye mümkün olduğu kadar yardım yapmıştır.

Lâkin yoldaş Subhi'nin inkilâbçı Türk Millî hareketi yanında ki bu hizmeti de Türk burjuvazyası tarafından onun meziyeti olarak kabul edilmemiştir. Bilakis komünst fırkasının düşmanları, yoldaş Subhi'nin faaliyetinin bu tarafını büyük bir gayretle gizlediler. Onlar, komşu memleketlerin daimî hücumuyla eziyet çekmiş Türk kitlesi arasında, güyâ Subhi ve onun yoldaşlarının Ermeni, Yunan v.s. nin-acentaları-~~g~~ acenteleri olduğu ve güyâ onlar, dahilî ni-fak üretmek ve dini tâkib etmek yoluyla Türkiye'yi kat'î sûrette zayıflatmak ve onu ebedî düşmanlarına parçalamak ve ezdirmek için satılmış oldukları hakkında yalanları ve bühtanları yaydılar.

Türk kapitalistleri ve ihtikârcıları, paşa ve beyleri şâd olabilirler. Yoldaş Subhi ve onunla beraber gelmiş fikirdaşları öldürülmüştür. Türkiye, işçi ve kentli kitlesine sadâkat ve cesâzete mâlik adamlar cihetinden yoksuldur. Subhi ve onun yoldaşları gibi mübârezecilerin halk meufaati uğruna mahvolması komünst hareketi için müthiş bir darbedir. Lâkin bizim kaymettâr yoldaşlarımızı öldüren cellâdların şâdlığı da uzun devam edemez. Bizim öldürülmüş yoldaşlarımızın kemiklerinden işçi, kentli kitlesi benliğinde yakın bir zamanda müthiş bir intikam yükselecektir. Bu işçi ve kentliler, ellerinde çekiç öz kahramanları etrafına helelik hırda grublar halinde toplanır ve umum burjuvazya dünyasında ve bilhassa Türk iye'de ki halk kitlesini öz zülmü altında saklayan iktisadî esir-

lik zincirlerini kırmaya çalışan bu kahramanlar yeni bir hayata doğru koşmaya başlar.

Komünizm mefkûresine sadâkatini öz kanları ile yazmış olan kıymettâr ve emsalsiz yoldaşlarımıza ebedî hâtıralar olsun. Yoldaşlarımız hayatta iken onları tahkir etemeye çalışan ve onlar öldürüldükten sonra da onların eziyet görmüş makberelerine taş atanların hepsine ayıplar olsun. Beynelhik komünist fırkası, bilhassa Rus, Azerbaycan ve Türkiye komünist fırkaları Subhi'nin adını hiç bir vakit unutmayacaktır. Hattâ ümit ediyorum ki, Subhi ve onunla beraber öldürülmüş olan yoldaşlar adına şark halklarının Birinci kurultayı yapılmış olan Bakû'da, Rus ve Azerbaycanlı yoldaşlarıyla veda ettikten sonra eziyetli yolculuğuna çıktığı zaman- Bakû'da yakın bir zamanda âbide meydana yükselecektir.

Şankineski bir itikaadına göre, bir nefer-i-mukaddesin ölmesi bütün beşeriyet günâhını affettirir ve onu eziyet ve ölümden kurtarabilir.

Komünst mefkûresi için bizim kıymettâr mübârezecilerimizin ölümü de taza-taza "yeni yeni" başlamakta olan kahramânâne mübârezenin kavfi birinci necat veren bir kurbanı olsun, bu kurban Türk halk kitlesini uyandırıp sınıf şuurunun derinleşmesine yardım ederek, onların asırlardanberi kul haline gelmesine çalışan paşalara, beylere, mülkdarlara, kapitalistlere karşı, onların nefret hissini keskinleştirerek, birinci ve büyük Türk komünisti yoluyla gidecek bin ve binlerce korkusuz mübârezeler doğuracak ve bu yolda ölüme gitmeye yeni hayat kuracaklardır ki orada ne istismarcılar, ne de istismar olanlar, ne alçaklar, ne mutaasıblar olacak ve ne de bunların öz cinâyetkân ve çirkin maksatları için karanlıkta kalan halkı aldatmaları olacaktır. Rusya sosyalist Koşma Cumhuriyeti'nin dahilî ve naricî siyâsetinde rehberlik eden Rusya komünist fırkası Rusya ile dostluk hakkında ki mukaaveleyi inşa ederek cihan emperyalizm ve kapitalizme karşı öz münâsebetini haricî işler komiserliğine resmî notasıyla bildiren Mustafa Kemal hükûmetinin inkilâbçı şark ve umum cihan emekçileri için yoldaş Subhi ve onun silahdaşlarının vakitsiz ölümü ne kadar ağır bir darbe olduğunu ümit ederiz ki biliyordur. Rusya Sosyalist Koşma Şûrâ Cumhuriyeti'nin müttefiki olan yeni Türkiye'ye, yâni öz vatanına şûrâlar Rusya'sından emniyetle, açık ve kimseden sakınmadan giden yoldaşlara karşı kalkan elleri, o vahşî katilleri Mustafa Kemal hükûmetinin şiddetli sûrette cezâlandıracağını ümit eder.

V.A.Gorko - Karyajin

Türkiye'de ki İngiliz - Yunan askerî müdahalesinin iflâsı

I. Yakın Şark'ta Antanta'nın buhranı. Yunan ordusunun darmadağın olması. (Lozan) konferansı

1921 inci yılın ortalarında, Yunanlılar, Ankara hükümetini ortadan kaldırmak için son teşessüste bulunurlar. Onlar, evvelâ büyük muvaffakiyetler kazanırlarsa da, sonradan artık, Sakarya nehrinde mağlûb olduktan sonra öz hücumlarına nihâyet verirler. Bundan sonra takriben bir yıl cebhede sâkinlik olur.

İngiltere ve Fransa'nın Kilikya (Adana), Anadolu ve Sûriye'de ki muvaffakiyetsizlikleri, Antanta'nın buhrânına sebep olur. Evvelâ Fransa, Türkiye'ye karşı olan münâsebâtını kat'î sûrette değiştirir. Fransa, 1921 inci yılın kışında Ankara hükümeti ile milliyetçilerin büyük muvaffakiyetinden ibâret olan barışığını akteder. Fransa, Kilikya'dan kat'î sûrette vaz geçer, Suriye hududunda Türkiye'ye bir sıra yüküllükler (yükümlülükler) verir, ve Ankara hükümetini bilâkayd-ü-şart (kayıtsız şartsız) tanır. Bu "hi-yânetkâr" mukaaveleyi aktelediğine göre İngiltere, Fransa'yı suçlar. Çünkü bu mukaaveleden dolâyı, İngiltere doğrudan da yakın şarkta tecrid edilmiş (yalnız başına bırakılmış) kalırdı. Vaziyet böyle iken Türkiye'ye karşı müttefikler tarafından başlanan açık askerî müdahale (Türkiye hükümeti işlerine askerî kuvvetle karışmak) kurtarır. Bundan sonra konferanslar, diplomasi danışıkları ve uzun uzadıya yazışmalar devri başlar. Bu konferans ve yazışmalardan da, Yunanistan ve İngiltere'nin inadı ve Türkiye'nin dayanıklılığı sâyesinde, hiç bir kat'î netice çıkmaz.

1922 inci yılın 27 ağustosunda Türk ordusu hücumu geçer.

Mâneviyâtı kırılmış olan Yunan ordusu şiddetle denize atılır. Uşak (Uşak şehri) Afyon-Karahisar, Bursa ve nihâyet İzmir milliyetçilerin eline düşer. Dört yıllık Antanta askerî müdahâlesi alçakçasına iflâs eder.

Milliyetçilerin gâlibiyeti, yakın şark meselelerinde yeni bir vaziyet meydana çıkarır. "Cihan harbinin en kıymetli ikrâmiyesi olan" İstanbul ve Boğazlar yeniden Türk darbesi altında kalır. İngiltere hükümeti son defa tazyik faaliyetine mürâcaat eder : (Loyd Corc) hükümeti resmî ilânda, eğer Türkler bîtaraf mıntıkanın bîtaraflığını bozacak olursa, yâni İstanbul'u almaya çalışırsa, Türkler'e karşı harp açmakla onları korkutur. (Loyd Corc) hükümeti tarafından hazırlanmakta olan avanturya aleyhine, Fransa ve İtalya'dan ibâret "müttefik" hükümetlerin, dominyonların ve en ziyâde İngiltere işçi kitlesinin kezkın sûrette çıkış yapması neticesinde, şarkta yeni harp açmak teşebbüsleri iflâs etmiştir. İkinci taraftan, milliyetçiler de, özlerrinin bütün kuvvetlerini yormuş ve sarfetmiş olduklarından, güzeste gitmeye ve özlerrinin birinci plânı olan Boğazları silâh gücüyle al-

(134 te vesim var)

maktan vaz geçmeye mecbur olmuşlardır. Milliyetçiler, böyle bir şey olduğu taktirde, yalnız İngiltere ile değil, belki Fransa ile de müsellâh ihtilâf baş gösterebileceğini görürdüler, çünkü harp provakasyası aleyhinde çıkışta bulunana Fransa "Boğazlar Âzadlığı" nı saklamayı kat'î sûrette te'kid ediyordu.

I36

Böyle bir korkunç vaziyet, Mudanya'da toplanan askerî konferansta halledilmiştir. Türkler, bîtaraf mıntika avzına"?" şarkî Trakya'yı almakla bîtaraf mıntıkayı tamâmiyle boşalttılar. Bundan iki ay sonra, Türkiye işlerinden ötürü konferans toplamak imkânı elde edildiğinden, (Lozan) konferansı açılmıştır.

İstanbul ve Boğazlar'ın yanında türeyen ihtilâfta, şûrâlar Rusyası ciddi sûrette çıkışlarda bulunmuştur. Şûrâlar Rusyası, Ukrayna ve Gürcistan için amelde daima tehdit ifâde eden İngiliz ve Fransızların "Boğazlar Âzadlığı" na karşı keskin sûrette protestoda bulunmuş ve bu meselenin Karadeniz devletlere konferansına verilmesini talep etmiştir. Malûm olduğu üzere, Rusya Sosyalist Koşma Şûrâ Cumhuriyeti'nin ısrarı ve diplomasi müdâhalesi neticesinde konferansa çağırılmıştır. Lâkin Rusya'nın konferansa iştirâki yalnız, Boğazlar için statut (nizamnâme) hazırlamakla mahdud edilmişti.

Tam 8 ay azayan (Lozan) konferansı fevkalâde fırtınalı geçmiştir. Kapitülasyonlar, Musul vilâyeti mukadderâtı, Osmanlı borçlarının verilmesi hakkında ki meselelerden ötürü devletlerin çarpışması nice defa, (Lozan) konferansını kırmak korkusu ipe altında saklanmışdır. Ne olursa olsun, bu kadar uzayan yakın şark meselesinin halledilmesi zarûreti devletlerin bir karara varmasına ve Türkiye tarihinde tarihinde tamâmiyle yeni bir sayfa açan mukaavelelerin (1923 üncü yılın 24 eylülünde) imzâ edilmesine devletleri mecbur etmiştir.

İngiltere ve Fransa'nın rekaabeti, Şimalî Amerika Cumhuriyeti'nin müdâhalesi, nihâyet Şûrâlar Rusyasının kuvvetli sûrette mânevî yardımı, (Lozan) da Türkiye'ye bir sıra muvaffakiyet kazandırmıştır.

I37

İstanbul ve şarkî Trakya'yı eline geçiren Türkiye, bizim daha ileride danışacağımız Musul meselesini istisnâ edecek edecek olursak, Misâk-ı Millî proğnamında ki araziye tamamiyle ere geçirmiştir. Onun büyük bir derecede zayıf düşmesi yüzünden Türkiye'ni Boğazlar hakkında ki statüyü kabûle mecbur olması ve habile"?" başka meselelerde bir sıra güzeştlere gitmesi şüphesizdir ki, Türkiye'nin mağlûbiyetidir. Statü Çanakkale ve Boşfor sâhillerinin muhkemlendirilmesine kaleb ve Boğazlar'dan Karadeniz'e harbî gemilerin serbest bir halde geçmesini vaz' eder. Doğrudan burada bâzı tahdîdat kabul edilmiş ise de, lâkin onlar, hakikatte, Karadeniz ve Marmara'da ki Antanta deniz hegemonyasını bertaraf ekmiyorlardı. Boğazlar'ın yeni usulünü tanzim dedebilmek için konferansta imza eden devletlerin nümâyendelerinden beynelhalk bir komisyon tetsis edilmiştir.

Şûrâlar Rusyası, her şeyden evvel Sosyalist Şûrâ Cumhûriyetleri ittifâkının asâyişini tehdid edecek ve habile"?" Boğazlar'da terki silâh edilen Türkiye'yi Antanta elinde asanlıkla bir oyuncak haline getirebilecek olan mütteliklerin "Boğazlar Âzâdlığı" vaz' etmesine karşı konferansta kahramanca mübâreze yapmıştır. Bu meselede Türkiye'nin kuvvetsizliği Şûrâ diplomatlarının safettikleri bütün sa'y ve gayreti hiçe çıkarmıştır. Yoltaş (Vurovski) nin öldürülmesinden ibâret kanlı vak'a ile te'yid edilen inatçı mübârezededen sonra, Şûrâlar Rusya'sı aşağıda ki iki noktayı nazara alarak muâhedeyi imzâ atmaya lüzûm görmüştür : 1- Ne olursa olsun Yakan Şark mücâdelesini bertaraf etmek ve 2- Beynelhalk komisyonunda iştirâk etmek yoluyla "Şûrâ Cumhûriyetleri asâyişini mümkün olan kadar bertaraf etmeye çalışmak azzusuyla ", Şûrâ hükûmeti öz rızâlığını gelecekte zarurî görülen değişikliği idhâl etmek, habile"?" "Şûrâ Cumhûriyeti'nin ticâret menfaatları ve umumî sulh kâfi derecede temin edilmédiği" anlaşılacak olursa, muahededen tamâmiyle vaz geçmek şartıyla kaydetmiştir.

Şüphesiz Boğazlar hakkında ki meselede Türkiye mağlûp olmuş ise de, malî, hukukî ve iktisadî cihetlerden büyük mufaffakiyetler elde etmiştir. Avrupa devletleri tarafından Türkiye'nin üç yüz yıldan beri istismâr edilmesiyle kaanunî bir şekil almış olan kapitülasyon usulü, tamâmiyle lağvedilmiştir.

138

Osmanlı borçları mühîm bir derecede azaltılmıştır. Türkler'in talep etmesine göre, borçlar Balkan ve Cihan muhârebeleri neticesinde imparatorluk'tan ayrılan topraklar arasında mütenâsib bir sûrette bölünmüştür. Nihâyet, Abdülhamid ve Genç Türkler zamanında Türkiye'den koparılmış bir sıra imtiyazları lağvetmeye Türkiye hak kazanmıştır.

Bu sathî işâretler, (Sevr) ve (Lozan) muâhedeleri arasında ki esaslı büyük tefâvetleri göstermek için artık kâfidir.

Büyük devletlere karşı Türkiye kan akıttığı ve yoksullaştığı, kahramanca mübârezelerinde yalnız öz topraklarını tekrar eline geçirmekle kalmadı, aynı zamanda, özünün iktisadî ve siyasi mevcûdiyeti için hakikaten yeni bir şerâit meydana getirdi.

2. (Lozan) konferansından sonra Türkiye ve devletler. (Çister) in imtiyazı. Musul meselesi. Fransa ile mücâdeleler (Lozan) dan sonra Türkiye'nin beynelhalk vaziyeti durmadan kuvvetlenir. Onun muhtelif devletlerle bağladığı bir sıra ticâret ve umumî mükaveleler ve aynı zamanda, (Lozan) muâhedesinin İngiltere, Fransa ve başkaları tarafından tasdik edilmesi şahâdet eder.

(Lozan) konferansının göze çarpacak cihetlerinden biri de yakın Şark meselelerinin hallinde alakadarlık gösteren devletler sırasıyla Şimalî Amerika Cumhûriyeti'nin dâhil olmasıdır.

Konferansın 2 inci devrei içtimâında Amerika'nın resmî nümâyen-

I39

desinin iştirak etmesinden başka, (Çister) in meşhur imtiyazı da Türk işlerinde Şimalî Amerika Cumhuriyeti'nin alâka göstermesine açık bir nümüne teşkil edebilir. Bu imtiyaz, özünün fevkalâde genişliği ile başkalarından ayrılıyordu. 4300 kilometre tulünde demiryolu çekecek olan bu imtiyaz, Samsun ve Yumurtalık'ta büyükli-manlar meydana getirecek, aynı zamanda demiryolunun her iki tarafından yirmi kilometrelik sâhâda ki umum mâdenî servetleri öz inhisârı altında olarak, istismar edecekti. Bu imtiyazın Amerikalılar'a verilmesi konferanstakilerin son derece telâşına sebep olmuştur. Fransızlar da ve bilhassa İngilizler bu imtiyazın ne kadar ehemmiyetli olduğunu çok güzel ahladılar. "Enformasyon Doryan" gazetesinin 1923 üncü yılda ki 147 inci numarasının dediğine göre Amerikalılar tarafından lâyihası tanzim edilen demiryolları "Musul menba'larının kalbine derin sûrette dokunan, sonra ağ nefti Dicle nehrinin boyunda ki uzak memleketlere kadar götürüp Ceyhun ovasından Bahriseff'd'e bırakacak büyük bir fışkıya" vazifesini görecektir. Bu imtiyazın alınması, böylelikle, Türk neftinin işlenmesi sâhâsında ki İngiliz inhisârının sonu demektir. Türk neftinin işlenmesinin inhisârı, İngilizler'in "Turkish Petroleum" (Türk nefti) kumpanyası tarafından Cihan muhârebesine kadar ele geçirilmişti. Mâlum olduğu üzere (Çister) imtiyazı, teşebbüsçülerinin elinde lâzım olan para vesâiti olmadığından ve şimdiki halde Avrupa ve Amerika kapitalinin dağılmış Türkiye'ye dâhil olmak istemediğinden iflâs etmiştir. Bâkin, (Çister) imtiyazı konferansta çok büyük bir rol oynamıştır. Öbür taraftan, gözlenmeyen bir zamanda, yakın şark meselelerine Şimalî Amerika Koşma Cumhuriyeti'nin karışması, İngiltere ve Fransa'yı mevkilerinden çıkardığı gibi Türkiye'ye tarışı da güzeste (geçme, geçiş, sergüzeşt) getmeye onları mecbur etmiştir.

I40

İngiltere, Türkiye münâsebâtına gelince onların en hasta noktası Musul meselesidir. (Lozan) konferansı bu meseleyi halledebilecek kuvveti ve cesâpeti göstermemiştir. (Lozan) konferansı bu meselenin bilâvâsıta hâllini, alâkadar olan İngiltere ve Türkiye'nin özlerine vermeyi karara almıştır. Bunların bu mesele etrafında ki danışıkları muvaffakiyet kazanmadığı halde bunun kat'î halli Cemiyeti Akvam'a verilecektir. Nice ki gözlenmeli idi, Musul meselesi bâresinde ki Türkiye ve İngiltere konferansı (1934 üncü yılın yayında"?) İstanbul'da) bir muvaffakiyetsizlik ile kurtarmıştır. Bu muvaffakiyetsizliğe sebep de her iki tarafın öz noktai nazarında ki dayanıklığı olmuştur. İngilizler, burada, neft menbâları ve sev-külceş cihetinden ehemmiyetli olan yerleri boşaltmak istemiyordular. Onun Türkiye hesabına olarak genişliyen dirilişesini de talep ediyordular. 1934 üncü yılın sonunda Türk askerleri ile mübâhaseli mıntikalarda yaşayan ve İngiliz himâyesi altında olan Âsûriler'in müsellâh çarpışması yüzünden Musul meselesi görülmemiş derecede

keskin bir şekilde almıştır. İngiliz ultimatomu bu yerlerin Türkeler tarafından tahliye edilmesini talep ettiğinden sonra mesele halledilmek için Cemiyeti Akvam'ın şûrâ'sına verilmiştir. Orada, İngiliz ve Türk iddialarını tetkik etmek için "bîtaraf" bir komisiye ayırmaya karar verilmiştir. Cemiyeti Akvam tarafından mesele halledilene kadar İngiliz ve Türkler öz askerlerini hudud hattından geri almalı ve sîtâtünün (hâlihâzırın) tamamlığını saklamalı idiler. Musul meselesi, şimdi, İngiliz emperyalizminin en mühim bir meselesidir. Bununla beraber yarım yıldan fazla devam eden tecrübeye göre diyebiliriz ki, bu meselenin sulh yoluyla ve diplomasi danışıklık ile halledilebilmesi şüphelidir.

Fransa ve Türkiye münâsebâtında Musul rolüne benzer bir rolü de İskenderun oynamaktadır.

1921 inci yıl Ankara sulh muâhedesine göre Türkler ve Fransa'ya vermeye mecbur oldukları bu güzel limanı geri almak hayâline düşerler. Bu hususta onlara, yarısı Türkler'den ibâret olan ve üzerlerinde ki Fransa işgâl zûlmünü atmaya çalışan İskenderun ahâlisi kuvvetli yardım gösterir. Buna göre de 2 yıl içinde daima, Suriye şimal hududuna Türk-Kürt destelerinin hücumu, yerli halkın isyânı, Türk Fransız askerlerinin tehditli hareketleri ve durmadan devam ediyordu.

çok ciddi olan İskenderun mücâdelesinden başka bir sıra meseleye, Fransız-Türk münâsebâtını gergin bir hâle koyuyordu. Demir yolu imtiyazları, Osmanlı borçlarının kupon bedeli verilmesi ve son vakitlerde otuz yıldan beri devam eden Fransız sehemder"?" şirketi olan "Rejidei tabak" ("Tütüncülük idaresi") şirketine mahsus Türk tütüncülüğü inhisârının lağvedilmesi yüzünden tokuşmalar vaki' olur. Nihâyet, bir az evvel Fransa dîni mekteplerinin zorla kapatılması Fransa'nın keskin protestolarına ve hattâ (Lozan) mukaavelisini tasdik etmemek tehdidinde sebep olmuştur. Son vakitlerde, (çister) imtiyazının gücünden düşmesi ve Musul meselesi üstünde İngilizler ile olan çarpışmadan dolayı Türkiye'de, ehemmiyetli derecede Fransa ile yaklaşmak cereyanı vardır. Bunu en ziyâde, memleketin harâb olmuş tasarrufâtını dirçeletmek"?" için lâzım gelen kapitalâ Fransa'dan almaya zalışmak, mecbûriyet haline koymuştur.

3. Türkiye'nin iktisatça dağılması. Sultan'lığın, Halife'liğinin lağvı. Dâhildeki siyâsî mübâreze.

Türkiye'nin iktisadî vaziyeti şimdi de son derece ağırdır. 1911 inci yıldan beri devam eden hesabsız harpler, Antanta'nın askerî müdâhalesi, yolukma"?" nâhoşluklar, hacizler vesâir-bunların hamusu "hepsi", hamkın çok azalmasına, çok şehirlerin ve binlerce kentlerin harâb olmasına, iş hayvanlarının çok eksilmesine vesâire sebep olmuştur. Bunların hepsi, umumî memleketin esas iktisâdiyâtını teşkil eden Anadolu ekinciliğini ezmiş ve bilhassa pamuk "pamuk", in-

Bu tasarruflar bozguna geçmesi sebebiyle İtra kayıtlarında
 devlet zarar artar ve görülen derecede küldür lük
 düşüklükler. (Lozan) Konferansı tarafından Yunan askerlerinin
 Türk askerleri ile zora karşılanması hakkında kabul edilen
 karar belhassa Türkiye kenti tasarruflarına kuvvetli darbe
 vurmıştır. Bu sordetli fedâlerden dolayı gizli olarak
 kendili Türkiye ve Yunan aliyetleri yerleri bırakarak aliyet
 maddekları memleketlere gitmeye ve tabii İst. İst. İst. olarak
 üzere aslik-sefalet ve her cür yolukma mahosublara
 tutulmağa mecbur olmuşlardır. Ermeniler ve Yunanların
 bu zamana kadar gizli kenti tasarrufları kültürası
 ile mesgul olduklarından onların memleketten seban-
 ması memleketi etkisinden öldürücü darbe vurur. Tasar-
 ruflar karabliği tabii bir iş, memleketleri tabii siyaset
 hayatinde da öz mülklerini gösterir Anadolu İst. İst. ve
 kendili kütlesinin tabii mahosubunu hesaba alarak
 mülkleri; Yunan askerleri mahosubunu kortardığı İst. İst.
 Komünist fırkasını gizli gitmeye başlamışlardır (1922 İst.
 İlk Oktafında). Tabii bir iş gizli adanmış kaptanlar
 Kom. teşkilat ve faziletlere talaneler ve mahosubları
 devlete hıyanetle İst. İst. olarak mahkemeye verirler.

Lâkin bu faahat ve muamele, vuvun borjuvazyanın
 İst. İst. kuvvetleri tarafından yapıldığı halde onların
 yaratmış oldukları sikiş ve İst. İst. "Mül-i Huk-u
 Mülkiye Komiteleri" teşkilatını parçalamaktan kortarı-
 lımdır.

Mülkiyetler, Cümh. İst. ve İst. İst. İst. kendisi car
 becar İst. İst. vuvurların İst. İst. mülki blok,
 harkı İst. İst. ortadan İst. İst. İst. İst., esas küt-
 larını parçalamaya başlar. Bu parçalanmaya 1922 İst.
 yollu Noyabrın BSM İst. İst. İst. İst. İst. İst.
 İst. İst. İst. İst. İst. İst. İst. İst. İst. İst.

Dasika büyük olmaları Sultan Vahdettin'in kudretleri
ve saltanatın tahtı edilmesi hakkında kesin sebep olmuştur.
Türkiye'yi vatanı padişahlardan indirmek için Cankaya'ya giren
bu hareketin nihai amacı; (143) TBMM'deki mah. vatan
unsurların keskin surette cephe teşkil etmesine sebep olmuştur.
Onların müvazaaatı sayesinde TBMM saltanatın tahtı edilecek
halifeliği saklamak, yani, padişahın unvanı olan Mevlana
arasında yalnız dahi varlıklarını, yalnız halifeliğini
saklamak suretiyle yarı yolda durmaları mecbur olmuştur.

Bununla beraber unvanları şüphelerle ayırdan Mevlana ko-
münikasyonun devleti parçalaması "H.F." aynısı teşebbüsler
dur.) f. ni yaratmıştır. Bu f. 1923 yılı Eylül ve Ocak ayları
arasında 2 net Mevlana sızdır zamanında Hamid'in faaliyetleri kar-
mıştır. Bundan sonra sızdır mübarezeleri Mevlana'nın Ortadoğu gitti-
mişliği, Mevlana'nın kalın Tye ile bağlantıları sonra ehemmiyet-
yetli derecede artmıştır. Tabiri caza, muhafazakar unsurlar
gözetilerek halifenin potansiyel hükümlerini genişlet-
tilmesi, yani padişahlığın eski hâlini alması ve büyük mill-
darlar hususiyeti masaduruna vaz'ı ile silahlanmıştır.

Tye'nin iptidai siyaset kaygısı şartında bütün bu mübarezeler
saf saf bir karaktere malik idi. İcraya hâkim olan başlıca
ferkalâde büyük hukukî malik olan MK # ve onun yakın
tarafdarları, oligarşik istibdat ve rösvethorlukla Hamid
edilerek, muhaliflerin kuvvetli hücumuna uğruyorlardı.

Meclisteki muhaliflerin ehemmiyetine Tye KE'sini
kuruluşunun şüphesiz kabullendiğinden olup nazırlar
kabinesinin mübarezeleri mesuliyetini bizzat görmeyen ve
kabile 1923 yılı 1 Noyabrın'daki karardan sonra
Tye'nin Cankaya'ya sevk edilmesini müayyen bir sebeple salınamaz
olan Tye KE'si kuruluşunun bizzatlığı sebebi olmuştur.
Bütün bunların sükunetle geçmek sayesinde MK hâk. başlıca
seçil, yalnız TBMM saadeti kalmıştır ki, bu da onun
nazırlar faaliyetindeki hakiki teşkilatı kısıltıma
kaldırıldı.

I42, I43
eksik.

cir, ipek vesâir gibi en ziyâde kıymetli kent tasarrufât bitkilerinin azalmasına ve keskin bir sûrette tesir etmiştir.

I44

Nâzırlar buhrânından istifâde ederek Mustafa Kemal ve onun rehberlik ettiği Halk fırkasının terekkiperver kanadı Kaanunesâsi'nin değiştirilmesine taleb ve bu talebde 1923 üncü yılın 29 ekiminde Meclis tarafından kabul edilir., Türkiye Cumhuriyeti ilân edilerek Cumhuriyet Reisi de "Gâzi" Kemal seçilir, ve ilâve garp parlamenterizmi şeklinde nâzırların kollektif mes'uliyeti de vaz' edilir.

İnatkârâne devam eden siyâsî mübâreze mantikî olarak Halife'liğin lağvedilmesi hakkında ki meseleyi nevbeye"?" koymuştur, çünkü Halifelik umum rûhâni ve muhâfazakâr cereyanların siyâsî entrika merkezi olmaya bilmezdi"?. Rûhâni ve muhâfazakârların inatçı muhâlefeti ile eski sitatünün lafvedilmesini bir yarım yıl daha uzatmıştır. Lâkin, Hindistan Halifelik hareketi liderlerinin "Halife hürmetinin azaltılması" aleyhine fevkalâde yersiz ve uymayan protestosu Halife'ye öldürücü bir darbe vurmuştur. İngiltere parmağı ile dahilî işlerine olan bu müdahaleyi Meclis açık bir sûrette görerek, Türkiye'de ki dîni hükûmetin son kalıntılarını lağvetmeye karar vermiştir.

1924 üncü yılın ilk martındaki tarihî iclâsında "cülûs" Osmanlı Halife'liğini ortadan kaldırmak hakkında ki kaanun lâyihası kabul edilmiştir.

Bu akti dîni sebeplerden ziyâde siyâsî ve iktisadî sebeplerin mecbûriyet haline getirdiğini aynı iclâsda kabul edilen başka kaanun lâyihaları isbat eder, bu lâyihalar mevkûfâtın lağvedilmesi, umum dîni mekteplerin halk maarif komiserliğine geçmesi ve nihâyet, dîni mahkemelerin lağvedilmemesinden ibâretti. 1934 üncü yılın ağustosunda Türkiye Hükûmeti tarafından kabul edilen ikinci inkilâbî tedbir aşere vergisinin lağvedilmesidir. (Kentliler mahsulünün onda birinin alınması) aşerenin toplanması satılmak usulüyle olduğundan işitilmemiş derecede sufistimâllere yol açıyordu. Bu vergi keht tasarrufâtını harâb ediyor ve Anadolu'nun iktisadî cihetten geri kalmasına başlıca sebeplerden birisini teşkil ediyordu.

I45

Yukarıda kısaca gösterilen siyâsî mübârezeler, "Müdafaa-i-hukuk Komiteleri" gibi uygunsuz ve biçimsiz bir teşkilât olan "Halk Fırkasını" da parçalamaksızın geçmemiştir. Doğrudan da yılın sonunda Fırka resmî sûrette parçalanarak 18 kişi ayrılmış ve yeni "Terekkiperver Cumhuriyeti Fırkası" nı teşkil etmişlerdir. Bu yeni fırkanın programı fazla güze çarpmayarak, "Halk Fırkası" programından, yalnız umum seçki hakkı ademi merkezîyet vesaire gibi talêbleriyle ayrılıyordu. 1908 inci yıldan beri Türkiye'de defalarla gördüğümüz gibi bu ifrat aynı fırkanın, yalnız zâhirî boyası mı ve yahut hakikî arzusu mu olduğunu gelecek gösterecektir.

Neticede görüyoruz ki, Türk burjuvazyası öz boynuna (payına) düşen tarihî vazifeyi yerine getirmeye çalışıyor. Bu tarihî vazife

yarım derebeyi ve yarım dîhî Osmanlı İmparatorluğunu garp devletleri tipinde demokratik burjuvazyâ hükûmeti şekline çevirmektir.

Bu vazifenin doğrudan doğruya yerine getirilmesi iki şarttan ibârettir : her şeyden evvel, Türk milliyetçilerinin Terekkîperver tabakası geniş içtimâî programı hayata geçirmeli, mahv olmakta devam eden kentliler ile çok ağır şartlar altında çalışmakta olan proleterya câddî yardım etmelidir. Bundan başka millî meselede ki taziyik siyâsetinden vaz geçmek gerektir. Büyük bir derecede Genç Türkler'in pan Türkizm siyâseti ile meydana getirilmiş olan Osmanlı İmparatorluğu'nun sukutu. bu noktâi nazardan, harpten sonra ki Türkiye'yi idpare eden sınıf için ebedî bir ders olmalıdır.

"Özünün parlak askerî gâlibiyetine, yiğit kentlilerin kahraman ruhuha, toprağında ki hesabsız servetlere bakmayarak, millî meseleyi halletmedikçe, yeni Türkiye hasta adamlığında kalmaya devam edecektir. Gelecek idareyi uhdesine alan Terekkîperver unsurların halk arasında ki eski münâsebâtı bertaraf etmeye, eski millî düşmanlıkları lafvetmeye halkaların karşılıklı emekdaşlığını temin etmekten ötürü zemin hazırlamaya ve Türk kentli ve proleteryasının itibârını gerek Türkiye'nin öz halkları ve gerekse Asya - Avrupa halkaları arasında yükseltmeye muvaffak olduğu derecede hasta adamlık halinden çıkacak ve çok milletli vâhid bir devlet olmak üzere mevcûdiyetini muhâfaza ederek terekkî edecektir. şârâlar Rusya'sı bununla gâlib çıkmıştır. Yegâne hem de akla uygun ve yegâne mümkün olan millî siyâseti tatbik etmekle Türkiye'de kortarılabılır".

Türkiye'de işçi ve içtimâî harekât

I

Türkiye 'de işçi hareketi şimdiye kadar son derece zayıftır. Bu hal, ebbette ki, memleketin umumî cihetten geri kalmasıyla izah olunabilir. Cihan harbinden sonra fiilen Anadolu sâhâsında mahdud kalan Türkiye, tamâmiyle ikinci bir şark memleketi nümûnesi olup tasarrûfât kuruluşu, yarım natürel ekincilik tehnikası"?" son derece iptidâî, geri kalmış bir halde Anadolu kent tasarrûfâtının öz gelececek terekkişi için son derece fena perspektife mâlik olduğunu kayd etmelidir. Bunun yakşılaşmasına ahâlinin fevkalâde seyrek olması, memleketin düşkün bir halde bulunması (yolun, meşelerin yokluğu, nehirlerin dayazlığı) gibi başlıca olarak ucuz naklâyat vâsıtası olan denizden istifâde eden Amerika, Rus ve Romanya tahılının rekaabeti mümânaat türetiyordu.

En kıymetli kent tasarrûfât bitkileri için elverişli olan toprağın çok olduğuna bakmayarak Anadolu'da ki ekin sâhâsı memleketin ancak 12 fâizine müsâvidir, bu maksat yükselmeye değil, bilakis azalmaya koyulmaktadır.

vergilerin katlanılamıyacak ağırlığı, yolukma"?" nâhoğluklar ve muhârebeler ile eziyet çeken kentliler ağlanacak, yarı aç bir halde murâbahacıların (sellem için borç verenlerin) eşrâfın ve kentteki koluçomak"?" ağaların esirliğinde yaşıyordular. Bu sebepten biz, Anadolu'da birbirine zıd haller görüyorduk. Meselâ: işlenmemiş büyük bir miktarda toprak olduğuna bakmayarak az topraklılık ve toprak icâresi vardır. Tabiidir ki çıkarma sanâyiinin böyle terekki etmemesine göre, hazırlamak sanâyii de terekki edemez. Umum Anadolu halkının 80 fâizini teşkil eden kentlilerin dilenci bir vaziyette olmasına göre, memleketin dahilî pazarı hayret edilecek derecede darıskallığı"?" ve cemiyetin azlığı ile göze çarpıyor. Öz özünden anlaşılır ki, Anadolu sanâyii iptidâî bir halde olup, hırda imâlathânelende dericilik, terzilik, demircilik, saraçlık vesâire gibi işler yapılır. Ve yahut iyi manifatoracılığın (el işlerinin) iptidâî helinde (halıcılık ve dokumacılık sanâyii gibi) gider. Doğrudur Türkiye'de ecnebi kapitali elli yıldan beri ve yahut ta yalnız ihrâc için hazırlanan sanayi' nev'inde çâhışılır (tütüncülük, halı istihsâli, pamukçuluk vesâire gibi). Ecnebi kapitali Türkiye'nin iktisatça yükselmesine hiç bir vakit çalışmamıştır. Her şeyden evvel, yukarıda işâret edilen dahilî pazarın zayıflığı yüzünden Türkiye'nin iktisatça yükselmesi haricî kabital için faydalı değildir. Bundan başka o, Türkiye'ye همیشه (her zaman) ucuz ham mal ve ucuz işçi veren bir müstemlekeye bakar gibi bakardı. Anadolu'nun yalnız müstesnâ tabii zenginliğine mâlik olan bazı yerleri kısmen sanâyileştirilmiştir. Bu yerler Kilikya ve İzmir eyâletinin bazı kısımlarından Bursa dâiresinden vesâire ibârettir.

151

Bu eyâletleri çoktan beri bu ya başka bir hükûmetin doğrudan doğruya ilhak etmek fikrinde olduğunu da göstermelidir. Dahilî ve şarkî Anadolu'ya gelince, buraların tasarrûfât terekkişi, Osmanlı İmparatorluğu'nun en yüksek- yüksek terekkiye vardığı 12 inci asırda ki seviyeden daha aşağı bir seviyeye mâliktir. Ponti (Anadolu) ve Kilikya tepelerinde demir, mis, gümüş, kurşun, hurum"?" vesâireden ibâret olan mâdenler çok miktarda bulunur. Yunan denizine yakın bulunan mıntıkalarada umum pâhrisefid'in en geniş linyid havzaları, najdak, tutya, magnezyum, mis ve sâire gibi mâdenlerin çıkarıldığı yerler vardır. Anadolu'nun şark tara- fında ise, dünyanın en zengin mis mâdeni olan Ergani mâdeni var- dır. Nihâyet, memâketin dâhilinde ki dağlıklarda deniz bakiyye- lerini ve düz çıkılan yerlerde (düzlüklerde) tesâdüf edilir. Lâ- kin bütün bu toprak altında ki servetler son derece zayıf bir sū- rette işlenir,, ancak kostarlık usûlü ile çalışmayıp toprak altında ki servetleri doğru ve müteşekkil bir sūrette çıkarmada olan mües- seselerden on taneden fazlasını sayamayız. Mâden sanâyiinin terek- kisine bir taraftan Anadolu'nun umum tasarrufât şerâiti mümânaat eder. (sahilden uzak yerler için muvâfık yolların bulunmaması, Ana- dolu'nun meşe ve işçi cihetinden yoksul olması), ikinci taraftan ise özüne mahsus naksanlar mümânaat eder. Bu noksanlar bilhassa kömürün ve mâdenî yağların tamamıyla bulunmamasından ibârettir ki, buna göre de mâdenlerin ve felzâtın"?" eritilmesi için zarirî o- lan yakacak çok pahalıdır.

Yukarıda umûmi olarak işâret edilen fena vaziyet meydanda i- ken Türkiye proleteryası, demir yollarında, Ereğli kömür mâdenle- rinde, bir nice hâli halı ve dokuma fabrikalarında, İstanbul, İz- mir, Adana, Ankara, Bursa ve sâri ... gibi büyük şehirlerde ki bir nice fabrika ve müesseselerde ve cur be cur"?" liman müessesele- rinde de bir nice on binlere bâliğ olmuştur.

2

Türkiye'deki sanayî proleteryasının sayısını tâyin etmek mümkün değildir. Çünkü, Türkiye'de ihsâiyyât (istatiki) yeni yeni meydana çıkmaktadır. Hemkârlar ittifâkı tarafından seyyâhî işleri yapılamadığından helelik takribî rakamlar verebilen idârelerin rakamlarından istifâde etmek lâzım gelecektir.

Millî iktisat komiserliği bülteni (ihbârı) 1923 üncü yılın ~~14~~ kasımında Türk sanayii hakkında aşağıda ki malûmatı verir~~ir~~:

152

meselâ, işlenmemiş büyük bir miktarda toprak olduğuna bakmayarak az topraklılık ve toprak icâresi vardır. Tabiidir ki çıkarma sanayi- nin böyle terekki etmemesine göre, hazırlamak sanayii de terekki edemez. Umum Anadolu halkının 80 fâizini teşkil eden kentlâlerin dilence bir vaziyette olmasına göre, memleketin dahilî pazarı hay- ret edilecek derecede darıskallığı"?" ve cemiyetin azlığı ile gö-

I52

Sanayi' notlarının adı	müesseselerin sayısı	işlerin sayısı
1. mâden	3272	8021
2. pinti şeyler	1273	3392
3. dokuma	20,057	35,216
4 taş ve kil	703	3612
5 meşe	2076	6007
6 deri	5328	17,963
7 kimyevî	327	802

	yekûnu 32,057	76,216

Bu malûmat tabiidir ke, tam değildir. Demiryolunda, tütüncülükte vesâir çalışan işçilerin kaydedilmemesi birdenbire göze çarpar. Hattâ yukarıda gösterilen sanayi' neveleri bile umum müesseseleri ihtivâ etmekten uzaktır.

Meselâ : dokuma sanayiine pamuk zavudları"?" idhâl edilmişmiştir.

Bu bırakılmış müesseseleri biz hesâba ââacak olursam o zaman aşağıda ki manzarayı görürüz :

1 - Demir yolu işçileri takrîben	5,000
2 - Kömür kazmacıları	11,000
3 - Liman işçileri (İzmir, Mersin, Trabzon ve başka şehirlerde)	10,000
4 - Matbaa, tanzimvay ve sair işçileri	7,000
5 - Pamukçular	3,000
6 - Tütüncüler	6,000
takrîben yekûnu	43,000

Böylelikle biz, o kadar da tam rakamlar dalınca"?" yogürmeyecek"?" Anadolu'da ki proletaryanın sayısını takrîben 100 - 120 bin hesab edebiliriz.

Anadolu'da ki sanayi' müesseselerinin sayısının ne kadar da az olduğu birinci levhadan açık bir sûrette anlaşılır. Eğer umum işçi sayısını bulacak olursak, vasatî olarak bir müesseseye 2-3 kişi düştüğünün görürüz. Bu müesseselerden mikyasça daha büyük olanlar dokuma müesseseleri (35,316 işçi, yâni umum işçilerin takrîben 50 fâizi "fazlası") ile dericilik müesseseleri (17,946 işçi, yâni takrîben 23 fazla) olduğu görülür. Yerde kalan bütün müesseseler bir-iki ustası ve yahit şâkirdi olan âdi şark sanat-hânelerinden ibârettir.

Sınıf tesânüdü uzveden millî idrak ile asırlardanberi devam eden âstibdad şerâitinde Türk işçisi hemîşe"her zaman" en merhametsiz istismarlara mâruz kalmıştır. İş gününün vasatî uzunluğu 14 saat devam eder. Bâzı sanâyi'de ise meselâ : çörekçilikte iş günü uzunluğu 20 saata kadar çıkar. Çihan harbine kadar işçilerin emek hakkı $2 \frac{1}{2}$ kuruştan (20 kapikten) 8 - 10 kuruşa (64-80 kapike) kadar idi. Tütüncülük sanâyiinde emek şartı kısmen iyi olup burada ki işçiler 12-28 kuruş (96 kapikten 2 menat 24 kapike)

I53

kadar kazanıyorlardı. Bunların vasatî iş günü de $9 \frac{1}{2}$ $7 \frac{1}{2}$ saatan ibâretti. Bu hal, burada ki işlerin bütün yıl devam etmeyip yalnız 5-6 aydan ibâret bir müddet devam etmesi ve kalan zamanlar da ise işçilerin açlık çekmeye mecbur oldukları ile izâh olunabilir? Kadın ve bilhassa uşaklar "erkek çocuklar" ın emek şartları daha da ağır bir halde idir. Uşaklar, ciltcilik imâlathâneleri ve bütün fabrikaları gibi oldukça istisâsî hazırlığı talep edilen işlerde bütün iş günü çalıştıkları halde 2-3 kuruştan fazla emek hakkı almıyorlardı. (Bir kuruş 8 kapıktır). Dokuma ve halı fabrikalarında kadınlar da böylece amansız istismar olunurlardı.

Ecnebî müesseselerinde ki emek şartları da aynen böyle idi. Oldukça büyük ve Anadolu'da yegâne taş kömür havzası, Karadeniz sâhilinde ki Ereğli - Zonguldak 'tan ibârettir. Burada ki hâkim vaziyet 1896 ıncı yıldan itibaren buralarını tamâmiyle öz inhisârında bulunduran " Sosiété Ottemin d'Neraclee " adında şirket tesis eden Fransızlar'a muhsustur. Kömür çıkarmak işi genişletilmiştir. Yâni maşin ile inip çıkmak için yollar kaydırılmış, yük ibkelerleri meydana getirilmiş vesâir, lâkin yine de mâdencilerin vaziyeti acınaçak bir haldedir. Emek hakkı 8 - 13 kuruş arasındadır. (64 kapikten bir menat 4 kapıke kadar) Mâdenciler pis ve murdar dahmalarda"?" yaşıyorlar, her türlü mekteb ve kassalar"?"dan mahrûm edilmişlerdir. Bir az evvel Anadolu hükûmeti bu mâdenlerde yoklama yapmışlardır. Mühendisler komitesi, kömür istihsâlinin azalmasını birtaraf etmek için aşağıda ki tedbirleri zarurî görmüştür: 1- Havzayı mükemmel teknika"?" ile temin etmek, 2- Kömürün satışını temin etmek ve 3- Mâdencilerin hâlini iyileştirmek ve sayılarını çoğaltmak için lâzım olan tedbirleri kabul etmek. Anadolu'da ki emek şartlarının ağırlığı, iflâs eden kentli ahâlinin son on yıldan beri şehirlere doğru akmasının artması ile izah edilebilir. Vergiden ve büsbütün mahvolmaktan yakasını kurtarmak için kentlilerin emek hakkını ebediyen azaltırlar. Avrupa silâhları seyyahları bu hale karşı gözlerini kapayarak, bir parça çörek, bir salkım üzüm ve bir kap lobyaya "fasulyaya" kanaat eden Türk işçilerinin "talebkâr oymamasına" hassas bir sûrette hayret ediyorlardı.

3

1908 ıncı yıl inkilâbına kadar Türkiye'nin hırda sanatkârları ve işçileri tessih (esnaf)zın etrafında grublaşmışlardır. Bu esnafların eski nizamnâmeleri, öz starşinaları (kâhyaları) ve sanayi teknika"?" terekkesine son dereced mûmânaat türeden, muhkem ve hırdacı nizâmı vardır. 19 uncu asra kadar hırda sanatkâr olup ta tessihlere girenlerin çoğu Türklir değil, Rumlar ve Ermeniler idi. Meselâ: mücevherât işleri gibi bilhassa yüksek sanatlarda, bu vaziyet daha açık bir sûrette görülürdü. Hattâ Galata da ki Ermeni bankerleri Rumeli ve Anadolu şirketleri bile meydana getirmişlerdi.

"Türkiye'de terekki eden sukutla ve kent ahâlisinin şehirlere

akması ile alâkadan olarak, 19 uncu asrın başından itibaren yalnız Türk tesseh (esnaf) ve hemşehrilik teşkelâtlarının meydana çıktığını görüyoruz. Bu tessehlerin yalnız dîni ve millî esaslar üzerine kurularak, son derece muhâfazakâr olduklarını kaydetmelidir. Bu esnaf ananesinin kalkıları "?" ile hizmetçileri, hammallar ve yük taşıyanlar gibi işçi sınıfının daha artık "fazla" geride kalmış grupları arasında bu vakte kadar saklanıyordu.

" Onlar öz esnaflarına (korparasyalarına) özlerinden olmayanları, yâni, eyâlet, kent ve hattâ aile cihatinden onlardan olmayanları, kim olursa olsun kabul etmezler. Bu böyle olur : her yıl ve yahut iki yılda bir defa muntazaman esnaf olanların kohumu "akra-bası" ve yahut bacanağı memleketindengeler. Onun için evvelden yer hazırlanır, öz yerini yeni gelene terkeden ise ailesi için hediyeler ile birlikte kazanılmış pulları "paraları" da alarak gider. Bu bunlar ile olan eski vergilerini vermekle beraber kent tasarru-fâtına lâzım olan vesâiti de satın alır.

"Tabiidir ki bu iptidai teşkilâtta ki işçiler sanat ve yahut nevi49 nev'i noktainazarından birleşmeyi bir zamana kadar akıllarına getirmedikleri gibi şimdi de anlamıyorlar. Onların esnafı yalnız bir yerli olmak hakikatine saka sûrette bağlanmak ve hemşehrilik karakterine mâlik bulunmayı devam ettirir. Hükûmet ya vâsitasız ve yahut vâsitalı olarak onlar üzerinde starsinâlar"?" tâyin eder. Onlar tamamiyle kâhyalara tâbi olup kazandıkları bütün parayı ona verirler. O ise onu yarı yarıya böler, yarısını özüne alıp kalan yarısını ise işçilere verir ".

Gerek genç Türklerin ve gerekse sağ milliyetçilerin, millî katliâmlar kurmak (bilhassa Ermeni) ve öz siyasî düşmanlarını mahvetmek için bu dar millî teşkilâtlardan istifade etmeleri taaccüp olunacak bir mesele değildir, böyle ki Mustafa Suphi ve onun yoldaşları olan komühistlerin öldürülmesi heman Trabzon iskelesi işçilerinin elleri ili olmuştur. İşçilerin millî alâmet üzere seçilmesi ve gruplaştırılması, sınıf birliği ve müteşekkil hemkârlar hareketi terekkesi için en mühim maniâ teşkil etmiştir. Doğrudan da bir sıra umumî - medenî ve yahut tehnik"?" sebeblere göre ayrı ayrı emek neveleri ve yahut başka milletlerin eline geçmiştir. İhtisaslı emek talep eden sanayî nevelerinde ise yalnız Ermeni ve yahut Yunanlılar hükümrânlık ederlerdi.

Demiryollarında, elektrik istasyonlarında, telefon, tramvaylarda ve halı istihsâlâtında (hıristiyan tokocu kadınlar) böyle hallerde tesâdüf edilirdi. Bilakis emeğin aşağı nevelerinde Türkler ve yahut umuman Müslümanlar (Lazlar Lazlar, Kürtler) ekseriyeti teşkil ederdi. Liman işçileri, mâden işçileri, devlet zavudlarında"?" çalışanlar vesâire tamâmiyle bunlardan teşkil edilirdi.

1908 inci yıl inkibâbı Türk sanatkâr işçilerinin hareketsiz ve muhâfazakâr millî kitlelerini harekete getirdi ve onların hem-

kârlan birliğine doğru kuvvetli hareketine sebep oldu. Genç Türkler çevrilişinden Cihan harbinin sonuna kadar on yıl içerisinde içtimaf ve işçi hareketinin merkezi İstanbul olmuştur. Balkan harbine kadar Türkiye'ye mahsusolan Avrupa şehirlerinden Selânik işçi hareketine iştirâk etmiştir. Asya Türkiye'nin proletaryasına gelince, millî âzâdelik hareketi başlayana kadar "sükûnet" içerisinde kalmakta devam etmiştir.

İstanbul'un üstünlük rolü tamamiyle aydın bir meseledir. Her şeyden evvel büyük şehir mühim miktarda proletoryaya mâliktir. Cihan harbine kadar bu şehirde 800 kadar sanayi - zavud"?" müesseseleri hesab edilirken edilirdi ki burada 60000 den fazla adam çalışırdı. Eğer biz buraya hamalları, tütüncüleri, matbaa işçilerini, tecaret ve sanâyîkollukçularını vesâire ilâve edecek olursak, o vakit, umum ahâlisi 12000000 olan bu şehirde 100000 den az işçi olmadığını görürüz. İstanbul'da işçi hareketinin terekküsüne tesir eden ikinci sebep ise, garba yakın olması ve merkezi hükûmet organlarının, nüfuzlu siyâsî matbuâtın ve nihâyet rehberlik eden millî ve fırkavî teşkilâtın vesâire burada olmamasıdır. x]

Otuz yıl hükûmdarlık eden zülümkâr Abdülhamid'in indirilmesi, İstanbul, Selânik ve Avrupa Türkiye'sinin başka büyük şehirlerinde işçi kitlesi arasında tabii yükseliş sebebi olmuştur. İnkilâbî yükseliş, hem bu eski hükûmete hem de proletar kitlesinin en büyük istismarcısı olan ecneblere karşı tâtil şeklini aldı.

Bu birinci tabii inkilâbî tâtilin Genç Türkler'in Abdülhamid'e karşı mübârezesinde çok büyük yardımlar gösterdiği şüphesizdir.

Cihan harbine kadar tâtil hareketlerini iki devre ayırmak olur : takriben 1908 inci yıldan 1910 uncu yıla kadar olan birinci devrede ki tâtiler Genç Türkler'in bayrağı altında geçmiştir. Genç Türkler'in siyâsî sîma ve programının dağınıklığı yüzünden işçiler onları özlerinin siyâset ve iktisatça müdâfilere gibi hesab etmişlerdir.

x) Genç Türkler zamanında ki Türkiye içtimaf ve işçi hareketi hakkında "Surreimantik"?" mecmuasında çap edilmiş (Gortsef) in "Genç Türkler ve işçi meselesi" makalesinden çok kıymetli malumat almak olur. 1912 inci yıl numara 3.

İstanbul tütüncülerinin, sonra, Rumeli demiryolcularının, dericilerin, matbaacıların ve nihâyet her cür fabrika işçilerininin tâtili bu devirde olmuştur. Bu kaanunesâsili tâtilleri teşkilât ve program noksanlığı yüzünden biçimsiz bir karaktere mâlik olduğundan muvaffakiyetsiz olmuştur. Ayna zamanda hemkârlar inkilâplarının da bütün emek nevelerinde tabii bir sûrette meydana çıktığını görürüz. Birinci teşkilâtı demiryolları işçileri, tütüncüler, hükûmet kollukçuları, Dürziler vesâire arasında meydana çıkmıştır.

158

Bu tâtil hareketleri Genç Türkleri artık yalancı radikal maskesini yüzlerinden atmaya mecbur etti. 1908 inci yılın eylül ortalarında onlar öz programlarını birinci defa olarak ilân ettiler. Bu programda, evvelden verilen bir çok geniş vaadler mukaabilinde aşağıda ki 13 üncü kuru"?" madde bulunuyordu : "İşçi ve iş sahiblerinin karşılıklı hukuk ve vazifeleri hususî kaanunlar ile nizâma konulur."

Bu "karşılıklı hukuku" tâyin etmek fırsatı çok tez meydana çıkmıştır. Demiryolların, tramvayların, tütün fabrikalarının vesâire ecnebî sahibleri, isyâna karşı geciktirmeden tedbirlerin görülmesini Genç Türkler'den ciddi sûrette talep etmişlerdir. Genç Türkler bir az tereddüt etmiş, lâkin sonradan Meclis-i meb'usâna'ın birinci devrei içtimâında kaanun meydana getirmişlerdir. Bu kaanun, müesseselerde işçilerin sendikalar teşkil etmesini ve içtimâî felâkete sebep olabilecek tâtilleri men' ediyordu. Doğrudur bu kaanunda işçiler menfaatine aşağıda ki kayıtlar gösterilmiştir. İşçiler ile iş sahibleri arasında ihtilâf meydana çıktığı vakit işçiler öz aralarından üç nümâyende ayırarak hükûmete mârâcaat etmelidirler. Hükûmet bir sadr tâyin ettikten sonra kumpanyada özünün üç nefer "kişi" nümâyendesini göndermeyi teklif eder. Eğer bir hafta içinde kumpanya öz nümâyendelerini göndermezse o vakit hükûmet bunu işçilerin talebine kifâyet vermek gibi telekkî edecektir.

Lâkin burada bir mesele açıktaki kalıyordu, hemkârlar ittifakları bulunmadığı halde işçiler öz nümâyendelerini nasıl seçebilirler? "İttihad ve Terekkî" komâtesi tarafından tezce kabul edilen umumî irticâ kursu"?" ile birlikte, 1909 uncu yıldan sonra fiilen matbûat ve tâtil azâdeliğinin lafv edildiğini ve memlekette fâsılasız askerî idare meydana getirildiğini görürüz. Bir sıra tâtilerin müsellâh kuvvetler - tatbiki ile karşılandığını ve nihâyet nâümit olan işçi kitlesinin Genç Türkler'den tamâmiyle ayrıldığını görüyoruz.

159

1916 inci yılın başında, hem İstanbul'da ve hem de selânik'te bir vakitte tâtil ilân edildi, onların talepleri : emek hakkının 30 fâiz arttırılması, iş gününün 8 saat olması, bu saattan sonra çalışıldığında mükâfat verilmesinden ibâret idi. İlâve emek 5 kişilik

grublan arasında bulunmalı idi. İşçilerden biri gelmediği takdirde ilâve emek için hiç bir mized"?" almadan yende kalan işçiler işi bitirmeli idiler.

Askerî vaziyet olduğuna göre, tâtil eden işçilere iclâs etmeye müsaade verilmiyordu. İşçilerin üzerinde her türlü tazyik icrâ ediliyordu. Buna bakmayarak yine de İstanbul'da ki işçiler 40 gün, Selânik'tekiler ise 20 gün dayanabilmişlerdir. Neticede bu tâtil muvaffakiyetsiz olmuştur. Lâkin o, işçilerin birliğe doğru yükselişini ve onlara rehberlik eden sosyalist teşkilâtların nüfuz ve tesirini nümâyiş ettirmiştir. Ondan bir az evvel, 1910 uncu yılda İstanbul'da ki 500 işçi 1 mayısı bayram eder. Bu hâdise Türk işçi hareketinin yeni bir devre dâhil olduğunu gösterir.

4

Türkiye'de ki buruncu sosyalist teşkilât 1909 uncu yılda ilâri gelmiş yahudi ve Bulgar işçilerinin başlamasıyla meydana gelmiştir. Selânik'te (A.Binaruy) 50 kişilik sosyalist grup meydana getirmiştir. Bu grup her çend ilmi sosyalizm noktai nazarında durmuşsa da, lâkin Türkiye'nin özüne muhsus vaziyeti bir dereceye kadar güzêşt ve tamâmiyle lüzum gösterdiğini itiraf etmiştir. Bununla bir vakitte, İstanbul'da Bulgarlar, polisi nazara alarak, "İçti mâiyyât tetkik ve tettebbu' grubu" (akademik) adıyla sosyalist bir teşkilât meydana getirmişlerdir. Bu grup İstanbul proletaryası arasında ciddi faaliyete başlamıştır.

Selânik ve İstanbul teşkilâtlarının yükselmesi neticesinde 1912 inci yılda Selânik'te Türk sosyalistlerinin kongresi olur. Bu kongrede, 2 inci Enternasyonal'e dâhil olan "Türk sosyalist federasyonunun" (Federation socialiste turque) esası koyulur.

160

Bu fırka Yunan dilinde "işçi" yahudi İspanyol şivesinde "işçi" sonra yine aynı dilde "birlik" Bulgar Türkleri'nin dilinde "iştirâk", o kapandıktan sonra "idrâk" adlarında bir sıra gazeteler neşretmiştir. Tabii ki, bu gazeteler Genç Türkler tarafından kapatılır, zaptedilir ve cezalandırılırdı. Bundan başka cur be cur dillerde bir sıra sosyalist edebiyatı neşredilmiştir. Sosyalist fırkasına Türkler'den iştirâk edenler, doktor Tefvik Nevzad, Ahmet Sâlim, Süleyman Fâik, Mustafa Subhi, Hüseyin Hilmi, Bulgarlar'dan (Velahof), Yunanlılardan, (Papandro Polos), Ermeniler'den, (Artan) ve (Papasyan), Rus muhâcirlerinden, Celâl Korkmazof, Abbas Şirinski ve Nureddin Agayef, nihâyet Avrupa sosyalistlerinden (Petros) idi.

Sosyalistler tarafından esaslı ve en mühim işler hemkârlar ittifâkı arasında yapılmıştır. Bunun neticesinde hemkârlar ittifâkı idare heyeti uzuvlarının çoğu sosyalist fırkasına dâhil olmuştur. Bu sâyede, bir taraftan hemkârlar ittifâkı hareketinin rehberliği sosyalist fırkası uhdesinde kalır. İkinci taraftan ise, birleştirici teşkilât yaratmak yoluyla, hemkârlar ittifaklarını birleştirir.

mek imkânı ortaya çıkar. Bu da 1913 üncü yılda umum sendikalist merkezi (yahut birliği) şeklinde yaratılmıştır. Teessüf olunur ki fâsılasız devam eden harpler yüzünden (Tarablus, Balkan ve Cihan harpleri) bu teşkilât son derece zayıf olmuş ve yalnız İstanbul'daki hemkârlar "iş ve ya kâr ortakları" ittifaklarını birleştirmiştir.

Bununla beraber, Cihan harbinin arifesinde o, 16 hemkârlar ittifâkını birleştirir ve takriben 30 tâtil meydana getirmiştir ki, bunların yarısından fazlası muvaffakiyetle neticelenmiştir.

161

Sosyalist fırkası saf siyâsi işler de görmüştür. O birinci Meclisi Mebusan işlerinde, sonra da 1912 inci yılda ki Meclisi Mebusan seçkilerinde de iştirâk etmiştir. İşçi hareketi tarihindeki büyük hakikatten beri de, işçi kaanunu bâresinde ki kaanun lâyihasının 1910 uncu yılda sosyalist grubu tarafından Meclisi Mebusana Meb'usana edhâl- idhâl edilmesi olmuştur. Kaanun lâyihasının başlangıç kısmında Türkiye'de ki emek şerâitinin ağırlığını tasvir eder, ve sonra, kadınlar ve çocuklar için iş gününün nizâma konulmasını, işçinin yaşayış şartlarının iyileştirilmesini (tıbbî yardım, felâkâtli hâdisede mükâfat verilmesine, fabrika müfettişliği tesis edilmesini, münâkaşa komisyonu kurulmasını ve sair) talep ediyordu. Lâkin-o, Kaanun lâyihası tabiidir ki Meclisi Meb'usan tarafından kabul edilmemiştir. Lâkin o, kaanun lâyihası, büyük tebligatçılık rolü oynamış ve işçilere öz hayatî menfaatlarını ve bu mafaatlar uğruna mabâreze etmek zâruretini açık bir sûrette göstermiştir.

Tabiidir ki, Türk milliyetçi bunjuvazi fırkası olduğu kat'î sûrette tayin edilmiş olan "ittihad ve Terakkî" fırkası yükselmekte olan, sosyalist ve hemkârlar hareketine karşı ciddî mübâreze de bulunurdu. Biz sosyalist makbuâtının katlandığı tazyikleri göstermiştik. İşçi hareketinin ayrı ayrı nümâyendeleri de bundan az şiddetli güdüklere"?" hedef olmuyorlardı : fırka rehberi Ahmet Sâlim İstanbul'da öldürüldü. Tefvik Nevzad kağmaya mecbur oldu. S. Fâik, M. Hasib ve başkaları Anadolu'nun uzak köşelerine sürgün edildiler. Bununla beraber genç Türkler hemkârlar hareketini öğ el ellerine almaya çalıştılar. Bu maksat için de onları yarı tessih (silâhla) halde millî teşkilâtlara (yukarıda dediğimiz hamalların teşkilâtı gibi) para ile yardımda bulundular ve bir sıra sanayi' sendikalarının idare heyetine "öz adamâarını" ve başlıca olarak müessese sâhiblerini ve yahutzonların acentalarını geçirmeye yarı hükümet teşkilâtına haline çevirdiler.

162

Talat'ın tefâhürle Cihan harbi zamanında "Memlekette (Hindenburg) un demir intizâmı hükümran idi" işâret ettiği zamanlarda işçi harekâtı bilhassa sıkıştırılmıştır. x)

" Hemkârlar ittifâkı birliği" ölmüş, bir sıra sosyalistler (M.Suphi, H.Hilmi) sürgün edilmiş, Türk olmayan sosyalistler i-

(X Z. Nuşrvanof "Türkyi'de içtimaf hareket" - "Nuvi vuztok" numara 2.

se, kesilmiş ve nihâyet, bütün matbuât kapatılmıştır. Genç Türkler buna kanaat etmeyerek, hükûmete mahsus "Sosyal Demokrat" fırkası teşkil etmek yoluyla işçi hareketini sahtelendirmek teşebbüsünde olmuştur. 1917 inci yılda Türk burjuvazisinin Stokholm'deki beynelhalk sosyalist konferansına iştirâk etmek istemesiyle alakadar olarak, bilhassa bu gibi şaşılacak haller vaki olmuştur.

"Talat paşanın emriyle Türk polis idaresi sosyalist fırkası için mühür hazırlamıştır. Lazım gelen yalan vesikalarını bu mühürle tastik ederek, öz hümâyendelerini, beynelhalk sosyalistlerin Stokholm konferansında göndermiştir. Kongreye aşağıdaki şahıslar gönderilmiştir: İstanbul Dürülfünun'u Tıp Fakültesi profesörlerinden Hüseyin zâde Ali, Hukuk fakültesi profesörlerinden (Nesim Mazalyan), ve (Friderih List) adına olan Alman İktisat mektebinden Alman iktisatçı bir âlim.

O vakit Türk makbuâtı sosyalist kongresi hakkında yazıyordum. Lâkin "İttihad ve Terakkî" den olan "Sosyalistler", sosyalistler konferansından kovulduğu için Türk gazetelerinde de sosyalizm hakkında yazmaktan vaz geçtiler. xx).

5

Cihan habbinin kurtarması Anadolu ve İstanbul işçilerine tamâmiyle cur be cur tesirler bıraktı. İstanbul hemen hemen dört yıl müddetinde mütemadiyen İngiliz ve Fransız işgâli altında kalmış ve böylelikle Anadolu'nun millî azâdlık için yaptığı mübârezeden tamâmiyle ayrı düşmüştür. Yukarıda gördüğümüz gibi öz yolunu tutup giden İstanbul işçi hareketi, şimdi uzun müddet için tamâmiyle hususiyleşir ve siyasî - iktisadî halden asılı olarak özüne mahsus şeklini kabul eder.

1920 inci yılın 16 martından 1923 üncü yılın ekimine kadar İstanbul'un İngiliz ve Fransızlar tarafından devam eden işgâli, birinci defadan güya ~~şehîr~~ şehir hayatını canlandırmıştır. İşgal ordusunun idaresi bir sıra erzak müesseselerini meydana getirdi. Anadolu milliyetçileri aleyhine ceza kat'aları tanzim olundu. Askerî vesâit zavudlarının"?" faaliyetini arttırdı. Bir sıra İngiliz ve Fransız teşkilâtları meydana çıktı. İskelede hareket çoğaldı. Telefon, elektrik ve tramvay şebekeleri ehemmiyetli derecede arttı vesâire.

Lâkin İstanbul'un bu canlanmasını yalnız orada ki işgal kat'aları meydana getirmemiştir. Mütârekeden sonra ki dört yıl içerisinde Türkiye Pâyitahtı bütün yakın şâa şark inkilâbçı olmayanların bir merkezi haline çevrilmiş, Asya, Avrupa ve Rusya'nın her tarafından buraya gelen ihtikârcılar ve karanlıkta faaliyet gösterenler için büyük bir sığınak ve yığıntı yeri olmuştur.

xx) Z. Nuşirvanof. Yukarıda kaydolunmuş makaaleden.

İstanbul'da faaliyet gösterenlerin en mühim meşgûliyeti, İstanbul anbarlarında yığılıp kalmış keyfiyetçe kötü olan malların Rusya'ya ihrâcı, her türlü göklü açan müesseselerin meydana getirilmesi, her türlü griverdir (tezce kazandırmak maksadıyla meydana getirilen) müesseselerin teşekkülünden ibâret olmuştur. İngilizler'in himâyesinden faydalanarak Yunanlılar Türk gayri menkûl emlak ve ticâret müesseselerinin ciddi sûretle alınmasıyla meşgul olmuşlardır. Türkler'in hesabına göre, 1921 inci yılda Türkler'e munsus 47 Osmanlı mâliye ve ticâret büyük firmaları kapatılmıştır. Bu sâyede Türk tâcirleri on milyon Türk lirası kaybetmişlerdir.

İlk zamanlarda İngilizler de ihtikârcılıktan oldukça çok kazanmışlardır. Türkiye ihrâcâtının ve bütün idhâlâtın inhisara alınması sâyesinde onlar, öz ticâret devriyelerini ehemmiyetli derecede arttırmışlardır. 1920 inci yılın ilk yedi ayı içerisinde Britanya ihrâcı 13,622,207 font sterling olmuştur. Halbuki, 1913 üncü yılın aynı müddeti içedisinde 2,957,533 font sterling idi. Yâni, 4 - defa artmıştır. Lâkin İstanbul pazarının bu kadar sür'atle ele geçirilmesi, nice ki gözlenmeli idi, çok uzun devam etmedi. (Verangel) in darmadağın edilmesi, milliyetçilerin mavaffakiyeti ve Türkler tarafından İngiliz emtiasının boykot edilmesi neticesinde İngiliz mallarının idhâli de sür'atle indi. 1917 inci yılın şubat ayında ki idhâl 393,673 font sterlige kadar inmiştir. Halbuki, 1920 zinci yılın şubat ayında 292,600 font sterling idi. Yâni 3 defadan çok azalmış demektir. Bu müddet içerisinde ihrâc ise çok azalmış olup, geçmiştekinin ancak korkta birine müsâvi olmuştur. Burjuva gazetesi olan "Morning Post" 1921 inci yılın 20 eylülünde mâlihalyâ ederek "Yakın şarkta İngiliz ticâreti ölmüştür." diyordu.

İngilizler tarafından va'edilen inzibat idaresine gelecek olursak, burası müntemleke usûlünün en fena bir şeklini gösteriyordu. Her türlü siyasî hayat boğulmuştu. Gazeteler için dört sansür konulmuştu. İngiliz, Fransız, İtalyan ve Türk, Buna göre de İstanbul matbuâtı en ziyade temâşa ve sportlara"?" ehemmiyet vermiştir. Siyasî haberler ise İngiliz, Fransız kumandanlıkları tarafından gizli sûrette telekkf edilirdi. 1922 inci yıla kadar Boğazlar'da ki hegemonya İngilizler'e mansus idi. 1921 inci yılın iyyununda"?" Avamlar Kamarası'nda (Çörçil) in gösterdiğine göre, İngiliz işgâl Kolordusu 22,846 kişilikti. Bunların idâresi için ise, 3,864,000 font sterling gidiyordu.

165

Gayri tabif olsa da açık sûrette mâlumdur ki, bununla alâkadar olarak İstanbul iktisadî ve siyasî hayatı ehemmiyetli derecede canlanmış ve proletarya kadrosu ve onun nüfuzu otomatik bir sûrette kuvvetlenmiştir.

Hemkârlar ittifâkı hareketi yeniden doğar ve bütün sanayi ve ticâret işçilerini ihâta eder. İstanbul boşayırken orada tak-

riben 20,000 işçi yerleştiren yirmi binden fazla büyük hemkârlar ittifâkı var idi. Bilhassâ 1920 inci yılın ortalarında Mustafa Kemal ordusu aleyhine ceza kıt'alarının gönderilmesi zamanında Türk proletaryası işgalciler aleyhine yaptığı hâlis siyasi mübârezededen başka, iktisadî cephede de inatkârâne mübâreze yapmıştır. Dört yıl içerisinde büyük tâtiler devam etmiş ve bâzan birdenbire bir nice nev' müesseseleri ihâta etmiştir. Bu mübârezeler sayesinde, işçiler öz hallerini ehemmiyetli derecede iyileştirebilmişlerdir; iş gününü sekiz saatlik, icbârî haftalık istirahat günü vesâri ... vaz'eden işçi kaanunu elde etmişlerdir. İşçi hareketinin karışarak mahsûsan İngiliz ve Fransız ziddiyetine temâyül göstermesi İstanbul hayatında özüne mahsus şâyânî taaccüb bir hâdise - dir. İşgâlin birinci iki yılı müddetinde İngilizler iktisadî cephede Fransızlar ili mübârezeye tutuşmuşlardır. Bu mübârezeyi yaparken özüne "dost" hemkârlar ittifâkına dayanarak Fransız müesseselerinde tatile tahrik etmiş, bu sûrette onların sehmlerini kıymette indirmiş ve onların bir kısmını da satın almıştır. Tabii, işgalciliğe mahsus bu "zobatokaşına?" proleteryanın inkilâbçı unsurlarını mahveden İngilizler'e, gazetelerin kapatılmasına ve onların rehberlerinin cezalandırılmasına mânicilik türemiştir. türetmemiştir. (Meselâ 1921 inci yılda "beynelmilel işçiler ittifâkı" mes'ul kâtibi (Zirakım Maksimof) un hapse mahkûm edilmesi)?

İşçi hareketinin bu ihtikâr ile alâkadar olarak İstanbul'da bir (I66-I67 numaralı sayfalar eksik.)

I66

I68

tehlikesi gizline çekilmek ve böylelikle Türk işçisini öz tecâvükâr burjuvazyası elinde muti' bir âlet etmeye tehdât eder.

Bununla beraber İstanbul'un, yerde kalan Türkiye ile birleştirilmesi sayesinde işçi hareketine yeni yeni kuvvetler akar ve hücum etmekte olan emperyalistlere karşı yapılan mübârezede pişmiş olan Anadolu proletaryasının inkilâbçı faaliyetini, süngülerle silâhlanmış olan garp kapitalizmine karşı İstanbul proletaryasının apardığı hemkârlar ittifâkı hâlis sınıfı mübârezelerle şimdi birleştirilir.

6

Cihan harbi ve sonra da hiç gecikmeden onu tâkib eden vatandaş muhârebesi elbette ki, Anadolu proleterşası vaziyetine fevkalâde ağır tesir etmiştir. Sayısız ve nihâyetsiz hacizler, harp hârekâtıyla meydana gelen yorgunluk, gart ve talânlar, yolukma?" nâhoşluklar. x) nihayet memleketin adamsızlandırılması (adamın azaltılması), istihsâl esaslarını ciddi sûrette bozmuştur. Meselâ Ereğli kömür mâdânî- madeni havzasından ibâret olan Anadolu'da ki en büyük sanayi' müessesinin istihsâlâtında ki azalış, harpten sonraki bu bozgunluğu çok güzel ifâde etmiştir.

(x Tafsilâtını (V. Gurko Feryajin) inî " yakın şark ve düvel-i muazzama" adlı kitabının "Yeni Türkiye'nin iktisadî hali" faslındadır. sayfa I60-I68 1925 inci yal.

Son on yıl içerisinde kömür istihsâli hususunda aşağıda ki rakamları görürüz :

1911	880,000 ton
1913	784,000 ton
1915	400,000 ton
1917	144,000 ton
1919	368,000 ton
1920	544,000 ton
1921	320,000 ton

I69

Memleketin bu umumî iktisadî düşkünlüğü, tabiidir ki, işçilerin yaşayış şartlarının fenalaşmasına keskin sûrette tesir göstermiştir. Doğrudan da emek hakkı 10-15 fâiz yükseldiği halde erzak kıymeti, orta hesabla 3-4 defa artmıştır. Bu şerâit altında işçi emeği mahsuldarlığının ehemmiyetli derecede kesilmesi taaccüb olunacak bir mesele değildir. Yine heman Ereğli dâiresinin istatistikî tarafı çok meraklı olan aşağıda ki rakamları gösterir :

İşçinin istihsâli (ton hesabına)	1920	1919	1914
A) mādende (kazılmış çukurda),	1491	1257	1029
B) toprak üzerinde	0626	0450	0461

Neticede görürüz ki işçilerin emek mahsuldarlığı 30-35 azalmış. Bu ise onların yaşayış seviyesinde ki fenallığı objektif bir sûrette ölçmeye imkân vermektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bütün zâhirî liberalizmine bakmayarak bu zamana kadar işçi kaanunu meydana getirmemiştir. Bu güne kadar muzdur?" işçiler tamâmiyle iş sâhiblerinden asılı olup kalır ve iş sâhibleri istedikleri zaman işçileri işten kenar edebilirler. "İşten çıkarabilirler" Emek hakkı gibi iş gününün uzunluğu da kat'iyen nizâma konulmamıştır. Kilikya'da ki fabrikalarda 8-10 yaşında uşaklarla "çocuklarla" hâmile kadınlar günde 12-13 saat çalışırlar. Hata Hastalık ve sigorta kassaları yoktur. Buna mukaabil sanayi-üer vergisi çok yüksektir. Hükûmet hemkârlar ittifâkının teşkilini resmî sûrette kadğan?" etmiyorsa da, lâkin mümânaatlar türetmektedir x).

Millî hareketin en mühim sütununu teşkil eden Türkiye Terekkiperler bunjuvazyası, Anadolu'da hükümfermâ olan fevkalâde yorgunluğu hesaba alır ve onun için de prohetaryaya karşı muayyen güzestini aleyhinde de gildir.

I70

(x. Tafsilatı (V. Gorku-Feryajin) in "Yakın şark ve Düvel-i-muazza-ma" adlı kitabının "yeni Türkiye'nin iktisadî hali" faslındadır 160 , I68, 1925 inci yıl.

Bu burjuvazyaya iktisadî cephede yeni mübârezeye, umum sanâyiin türk-
leştirilmesine, umum istihsâl kuvvetinin yükseltilmesine çağırır.
Ahâlinin büyük grupları arasında ki sınıflar birliği ve sulha kar-
şılıklı emekdaşlığı, tabii, kuvvetlenmekte olan Türk kapitalinin
hükümranlılığı altında olarak, devam etmesi yolunda ki tebligâtı da
bununla izâh edilebilir.

Bu hal 1923 ünü yılda İzmir'de toplanan iktisat kongresinde
açık sûrette meydana çıkmıştır. İzmir konferansında ki 196 kişiden
ibâret işçi nümâyendeleri dört fraksiyanın birisini teşkil ediyor-
lardı.

Kurultayda ki Hükümet nümâyendeleri işçilere karşı öz hüsnü te-
veccühlerini izhar etmişler. Millî iktisat komiserinin özü - Mahmut
Esat bey - onları hemkârlar ittifâkı teşkil etmeye, hükûmete itimat
göstermeye vesâire davet etmiştir. Bununla bile konferansın neticesi
Anadolu proletaryasından ötürü son derece ibretli olmuştur. Onlar ta-
rafından taktim edilen program, kurultayda son derece ihtisâr edilmiş,
kent tasarrufât işçileri için 8 saatlik iş günü müşterek mukaavelenâ-
meler esâsında menfaatte onların iştirâki, 12 yaşa kadar çocukların
emeğinden faydalanmanın men edilmesi reddedilmiştir. Nihâyet, tâtil-
in kadğan"?" edilmesi hususunda ki kaanun kat'î sûrette lağv edilme-
sini talep etmek, bu kaanunu "hazırlamak" hakkında ki gayri muayyen
bir formûş ile değiştirilmiştir. Nice ki, görüyoruz, öz gençliğine
bakmayarak Türkiye burjuvazyası, öz sınıfı menfaatlerini çok yakış
"iyi" başa düştüğünü isbat etmiştir.

7

Şiddetli vatandaş mühârebesi şerâitinde ahâliden askerliğe yara-
mayanların hamusunun "hepsinin" askerî hizmet için çağrıldığı halde
askerî mudâhale kurtarana kadar Anadolu'da ki işçi hareketi gillen
mevcut değındi. Anadolu proletaryası menfaatinin yegâne mübârezecisi
Türkiye Komünst fırkasıdır (x), bu fırka vakit be vakit Türkiye Büyük
Millet Meclisi hükûmeti tarafından güdülür ve yeniden doğar.

1921 nici yılda 15 nefer yoldayışla beraber Mustafa Suphi (1921
inci yıl 28-1) Trabzon'da feciâne bir sûrette öldürülür. Bundan sonra
bütün Anadolu'da ki komünistler hapse atılır ve aynı zamanda halkçı
ve sosyalist mebuslar dahapsedilerek onların matbuâtı kapatılır.
Şâyânı taaccübdür ki, aynı zamanda öz provakasyası neticesinde hükümet
komünst fırkasının nâşiri efkârı olan "Seyyârei Yenidünya" gazetesi
de kapatılır ve gazete idaresi tâlân edilir. Bu fırkanın Mustafa Kemal
hükûmeti için artık bu zaman lüzumsuz olduğu tamamiyle aydındır.

(x Türkiye komünst fırkası 1920 inci yılda Bakû'da Türk sipartakları-
nın"?" iştirâkiyle tesis edilmiştir. Bu sipartaklardan ikisi merkezî
komîteye geçmiştir. Lâkin Türkiye komünst fırkasının ilk esâsı 1918
inci yılın eylülünde Moskova'da Türk sol sosyalistlerinin kongresin-
de (başlıca olarak harbf esirlerden) koyulmuştur. Hemin "bu" konfe-
ransın sadri "başkanı" Mustafa Suphi idi.

Antanta'ya özünün "itibarlı" olduğunu isbat etmek için, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin arzusuna göre 1922 inci yılın ekiminde Türkiye komünist fırkası ikinci defa tâlân edildi. çünkü o zaman Antanta ile tınışılmamıştı. Hapsedilenler adeta "ecnebîlerin" iş-tirâkiyle gizli kurultay toplamakla itham ediliyordu. Hakikatte ise bu âdi bir ~~por~~ provakasyadan ibâretti. Kurultaya evvelce müsaade edilmişti. Nümâyendeler geldikten sonra ise birdenbire men' edilmişti. Kurultay yine de gizli bir sûrette olmuştu. Kurultay kapandıktan sonra hükümet, nümâyendeleri hapse ~~kmış~~, onları döv - dürmüş, fırka binasını tâlân ve gart ettirmiş ve hapsedilenleri devlete hiyânette ve câsuslukta bulunmakla itham edecek mahkeme - ye çekmiştir. 4 ay sonra muhâkeme olmuş ve bütün hapsedilenler âzâd edilmiştir.

I72

Anadolu'da ki hemkârlar hareketine gelince, bu hareket dağınık ve umuman iptidâi bir haldedir.

Ereğli- Zonguldak işçileri arasında iki ~~hemkârlar~~ hemkârlar birliği vardır : biri " Zonguldak işçilerinin birliği" adında yarım hükümet sâri hemkârlar ittifâkıdır. İkincisi-" Zonguldak kömür istihsâli işçilerinin ittifâkı " olup Türkiye komünist fırkası tesiri altında bulunur. Samsun'da istihsalî teşkilât olmayan "tütün işçilerinin karşılıklı yardım kassası"?" " vardır.

12000 e yakın muzzur"?" işçi ve büyük sanayi' merkezi olan İzmir'de bir nice hemkârlar ittifâkı vardır : "demiryolu şebekesinin birleştiği büyük nokta olan Eskişehir'de- sendikası", "Müallimler ittifâkı", "Mürettibler ittifâkı", demiryollar şebekesinin birleştiği büyük nokta olan Eskişehir'de, "Anadolu demiryol serdikası" vardır. Umumi hemkârlar birliğine gelince Türkiye komünist fırkasıyla sıkı râbîta saklayıp merkezi Ankara'da olan " Kızıl hemkârlar ittifakları merkezi buyurusu" 1922 inci yılda işe başlamıştır. Yekun vururken biz, Türkiye'deki işçi hareketi nin hele çok genç olduğunu ve müsteshâ bir sûrette ağır olan vaziyetine göre hele muhkem teşkilât şekli almamış olduğunu görürüz. Geri kalmış Anadolu İstanbul ile birleştirilirken artık 15 yıldan gazla devam eden sınıflı mübâreze tecrübelerini ona kazandırmalı ve Türkiye'deki bütün işçi ve sosyalist hareketlere derin bir sûrette uyanıklık vermelidir.

Türkiye proletaryanın son derece geri kalmış şerâiti içerisinde de hemkârlık işleri tamâmiyle müstesnâ bir ehemmiyeti hâiz olur. Türkiye hemkârlar ittifâkının kızıl profinter"?" elinde birleşmesi gerek garp ve gerekse Türk kapitalizmine karşı Türkiye proletaryasının muvaffakiye ~~ekli~~ mübârezesinin esas şartlarından dır.

I73

F.A. Raskolnikof

Türkiye'deki aks inkilâbçı "inkilâbçı olmayan" isyan

Emir Amanullah Han'ın ıslâhat siyâseti aleyhine Afganistan'da İngilizler tarafından kaldırılan son isyan hareketleri yenice kurtarmıştı ki, 1925 inci yılın şubat ayının ortalarında Türkiye'de inkilâba karşı isyan patladı. Bu isyan doğrudan doğruya eskiye kaymayı talep ediyor ve Mustafa Kemal paşasını umumen Türkiye'yi demokratlaştırmak, memleketi derebâylık kalıntılarının zulmünden âzâd etmek ve müslüman mescidinin irticâf hegemonya ideolojisinden âzâd etmeye doğru çevrilen Terekkiperver siyâsetinin bilâvâsıta aleyhine çıkışta bulundu.

Halk fırkasının rehberliği altında olan Türkiye'deki millî inkilâpçı hareket beynelhalk emperyalizm esâretinden memleketi kurtarmaya muvaffak olmuştur. Lâkin bir az evvel Halk fırkası içerisinde tefrika "ayrılık" meydana çıkmıştır. Çoktan beri muayyen bir şekil almış olan sağ cenah ondan ayrıldı. Bu cenah eskiden ikinci numaralı grubu teşkil ederdi. Şimdi iş müstakil Terekkiperver Cumhuriyetçi fırkasını meydana getirmiştir.

Bu ayrılığın tarihi mecbûriyeti açık görünürdü. İş oradadır ki, Mustafa Kemalciler öz Halk fırkası sıralarına içtimâf cihetten oldukça cur be cur unsurları geçirmişlerdi. Türkiye'deki millî kurtuluş hareketine rehberlik eden bu fırkanın esas kadrosunu emperyalizm aleyhine mübâreze zamanında Mustafa Kemal hükûmetine yardım gösteren, kısmen Anadolu kentlileri, ziyalılar "aydınlar" ve şehir hırda ve orta bab burjuvazyası teşkil ediyordu. Anadolu kentli kitlesinin yardımı ve taraftarlığı olmadan Mustafa Kemal hükûmeti uzun zaman yaşayamazdı ve hakikat halde Cihan emperyalizminin satılmaş âletinden başka bir şey olmayan muntazam Yunan ordularına gâlip gelemezdi. Halk fırkası ve Mustafa Kemal hükûmeti bilâvâsıta harbî tehlike şartları içerisinde emperyalist ordularıyla harbî harekât zamanında, (Sevr) sulhnâmesinin olurki hemen ikinci günü Türkiye topraklarını işgâl ettiler. -- ettiler.

Türk milliyetçilerini öz etrafına toplamış olan esas şiarlar : emperyalistlerin müsella kollar destelerini Türkiye topraklarından kovmak, hâlis Türk kanına mâlik olan halkla meskûn eyâletleri birleştirme ve nihâyet, Türkiye'nin tam istiklâlini temin etmekten ibâret idi.

Lâkin mübâreze gidişinde malûm olduki yalnız haricî siyaset meselelerini ihâta eden platform ile kifâyetlenmek kat'iyen mümkün değildir. Halife ve Sultan etrafında gruplaşan ruhânî ve mülkî aristokrasinin İstanbul'da aks inkilâb için bir ocak ve yığıntı teşkil etmesine karşı, Ankara hükûmeti ihtiyatla, lâkin kat'î ve dönmeksizin bir tedricle bu aks inkilâb yuvasını dağıtmak tedbirleri görmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu irtica' ocağı emperyalizme mahsus entrikaların istinad noktası olmuş ve gittikçe millî hareketin karşısına mâniler mâ'niler türetmiştir.

Evvelce sultanlık lağvedilmişti ve geçmiş hâkim ve zâlim-i mutlak Roma Papa'sının vaziyetine konulmuş ve umum müslüman dünyasının yalnız Halife, yalnız ruhânî reisi olarak bırakılmıştır. Lâkin Yıldız sarayının şevketmaâb sâkini elinden dinyevî kilinc alındığından çok az sonra o özünün ruhânî kılıncından mahrum edilmiştir. Sultanlıktan sonra Halifelik te lüzumsuz hesâb edilmiş, onun büyük bahaya malolan bir tantana olduğu nazara alınarak Büyük Millet Meclisi tarafından tantanalı bir sûrette bastırılmıştır.

I75

Mutlakîyetçi ve dîni irticâ ile yapılan bu mübâreze, bütün bu ıslâhâtı hayata geçiren Türk heyeti içtimâiyesinin ileri gelmiş sınıfının düşmanlarının sa'yini ehemmiyetli derecede çoğaltmıştır.

Büylelikle, Millî Kurtuluş hareketi programını özünün dahilî ve haricî siyâsetinde hayata geçirmekte olan Ankara hükümetinin düşmanları tarafında, tarihçe lââbed olarak : 1 - beynelhalk emperyalizminin birleşmiş sıraları, 2 - geçmiş saraylıların, âlî memurların ve zâbitlerin monarşist daireleri, 3 - irticâcı müslüman ruhânileri, 4 - derebeyler, mülkdarlar sınıfı, 5 - emperyalist kapitalinin hesabsız menfaat bağlarıyla bağlanmış, ekseñiya sahil merkezlerinde olan büyük ticâret burjuvazyasının bulunduğu anlaşılmıştır.

Dahilî ve haricî irticâ ile apardığı mübârezedeki Halk fırkasının kabul ettiği şiddetli kurs âşikârdır ki fırkanın özü için iz bırakmadan geçmemiştir : onun karşısında haricî düşmanı yıkmak vazifesi durduğu müddetçe o bir cinsten yuğuruymuş gibi idir. Lâkin Yunan orduları denize atılır atılmaz kat'î siyâseti ve iktisadî ıslâhat meselesi gündelik növbeye koyulmuş oldu. Halk fırkasının sağ cenâhı gittikçe daha artık "fazla" muhâlifçilik göstermeye başlayarak, "oldukça" keskin kursun süratle hayata geçirilmesine karşı öz nârâzılığını açıkça bildirmiştir.

Demokratik ıslâhat siyâsetinden ayrılmış bu unsurların arasında eski sultanlığa mahsus memurlar az rol oynamamıştır.

Bunların tesâdüfî olarak Anadolu'da inkilâbla yakalanmış, lâkin mâhiyetçe dîni mülki hâkimiyetin yegâne âlî sâhibi olan sultan ve Halife'nin mutaassıb taraftarı ve muhkem monarşist olup kaldılar.

I76

Fırkadan ayrılmış bu tabaka Terekkîperver cumhûriyetçi fırkanın esas kadrosunu teşkil etmiştir. Özünün geniş vaadler veren adına bakmayarak, bu yeni fırkaya hakikette ne kadar "terekkîperver" adı verilmeğe câizse, o kadar da cumhûriyetçidir.

Eğer o terekkîperverliğe mâlik bulunursa, o da eflîç?" "terekkîperverliği" dir.

Muhâlifçilerin faaliyeti isyanla sıkı râbıtada olduğu için Halk fırkasının üzerinde o kadar çok dayandı.

Bu isyanın ipi bir taraftan Britanya emperyalizmine ikinci taraftan ise İstanbul'da ki derebâylık ve dîni aristokratlara kadar uzanır. Terekkîperver cumhûriyetçi fırka objektif bir spurette bu irticâcı

kuvvetlere növkercilik "uşaklık" rolünü oynamıştır.

Kürdistan'da isyan patladığı gibi Fethi paşa istifa etmeye mecbur olarak hükümetin başına tekrar İsmet paşa kabinesinin geçmesi boşu boşuna değildi.

Bu iki baş nazırlar arasında ki fark şundan ibârettir : Fethi paşa muhâliflere karşı yumuşak ve "liberal" bir siyâseti kabul ettiği halde, İsmet paşa sağ gruplar ile o cümleden Terekkiperver cumhuriyetçi fırka ile daha ziyâde katı mübâreze tedbirleri görmek taraf tarıdır. İsyânın Türkiye şark vilâyetlerinde patlaması da tesâdüfî değildir. Bir az evvel "a'şar" vergisinin lağvıyla menâfiine büyük bir darbe vurulmuş olan derebeği toprak sâhiblerinin en büyük emîâkihemen bu vilâyetlerde vâkidir.

"A'şar" ve yahut "aşr" toprağı işlemek yoluyla elde edilen bütün mahsullere şâmil bir nevi toprak vergisinden ibârettir.

Şerîata göre toprak mahsülünün on paydan bir payı dîni cemiyetler nef'ine "faydasına" verilmelidir. Muhammed'in devrinde burası bir nevi dîni vazife idi. Zaman geçtikçe a'şar devlet vergilerinin en ağır şekline girmiştir.

19 uncu asrın ikinci yarısında a'şar mahsülün onda bir payından sekizde bir payı şekline çevrilmiştir.

I77

Yoldaş, (G. İstahof), a'şarı tetkik etmekli meşgul olurken "Nuvi Vustok" (Yeni şark) mecmuasının 5 inci namarasında onun terekki-si tarihini aşağıda ki sûrette tasvir eder :

"1880 inci yılda a'şar üzerine bir fâiz ihtiyat kassası menfaatine olarak arttırılmış. Bu kassa 1880 inci yılda Abdülhamid hükümeti tarafından "Ziraat bankı" na çevrilmiştir. Bundan başka $\frac{1}{2}$ fâiz de yeni açılan mektepler menfaatine arttırılmıştır. Böylelikle a'şarın umumî miktarı 10 fâizden 11,5 fâize yükselmiştir. Sonunki yarım fâiz "yardım hissesi" diye adlandırılmıştır. 1897 inci "Ordu tehzizat komisyonu" ordunun ihtiyâcı için şimdiye kadar toplanan a'şar üzerine bir daha onda bir pay, yani mahsülün 1,15 - fâizi kadar arttırmak hakkını almıştır. Böylelikle verginin umumî miktarı mahsülün 12,65 fâizine müsâvi olmuştur. Bu rakam elverişli olmadığı için 12,5 fâiz, yani umum mahsülün sekizde bir payı şekline girmiştir. Bu güne kadar da bu şeklini muhafaza etmiştir". a'şarın toplanması başlıca vâsıtacılık aparatı"?" halinde olan mültezemler vâsıtasıyla yapılır. Mültezem, toprak vergisini hükümetten satın alır. Ve kentlilerden vergiyi toplarken istediği gibi ezer ve zülm eder.

Bu zulüm, Türkiye Kürdistan'ı gibi merkezden uzak eyâletlerde hâsusen çok büyük olur. Kentlilerden dayanak noktası bulmayı azzu ederek Büyük Millet Meclisi'nin tam yardımıyla Ankara hükümeti orta asra mahsus bu vergiyi lağvetmiştir. Bu vergi, onun ağırlığı altında mahvolan Türk kentlilerinin üzerinde büyük bir ağır-

I78

lık teşkil ederdi. Hele 1922 inci yılın I martında Mustafa Kemal paşa "Kentli bizim memleketin sâhibidir" demişti. Bu şiar a'şar vergisiyle uyuşacak değildi.

Tabiidir ki, a'şarı lağvetmekten ibâret olan en büyük vergi ıslâhâtı, derebeyi mülkdarların ve a'şar toplamakla beslenen mültezimlerin keskin nârazılıkları ile karşılanmıştır. Burası hususen şarki Türkiye'deki tufeyli toprak sâhiblerinin menfâatine daha kuvvetli dokunmuştur. Ankara hükûmetinin toprak münâsebetlerine karışması herkesten çok Türkiye Kürdistan'ında ki derebeylerin yukarı tabakalarına ciddi bir sûrette tesir etmiş ve onları müsellâh çıkışta bulunmaya tahrik etmiştir.

Bu gergin muhitten İngiltere hükûmetinin acentaları istifâdeye çalışmışlardır. İngiltere emperyalizmâ, genç ve âzâd Türkiye'nin en barışmaz bir düşmanıdır. O Mustafa Kemal hükûmetine karşı çoktanberi dış biler, ona göre de o, öz düşmanı olan emperyalizme karşı çıkan hükûmetini devirmek ve yahut hiç olmazsa ondan Kürdistan'ı koparmak teşebbüsünde bulunabilirdi.

Dikkat olunacak orasıdır ki, Afganistan'da ki isyan gibi Türkiye'de inkilâbçı olmayanların hareketinde İngiliz nüfûz mıntıkası ile hemhudud olan topraklarda başlamıştır. İsyânın vakti de habile"?" şâyân-ı-dikkattir. Yeni hududu tâyin etmek için gönderilen cemiyet-i-akvam komitasının Musul dâiresine gelmesi ile aynı zamana isâbet etmiştir.

Böylelikle derebeyi mülkdarların, müslüman mollalarının dalında, bütün bu hareketleri teşkil eden, bunlara rehberlik eden ve onları öz pulu "parası" ile kuvvetlendiren İngiliz emperyalizmi durmuştur.

Câhil ve göçeri "göçmen" kürtler arasında öz nüfûzundan istifâde ederek, derebeyler irticâcı mollaların yardımı ile 10000 e yakın mübârezecileri isyâna celbetmiştir. Her bir kürt, uşaklığından başlayarak silâh işletmeyi becerir ve gece gündüz öz tüfenkinden ayrılmaz, onuni için de Türk basmaçılığının"?" hazır ihtiyat kuvvetleri vardır.

Türk aks inkilâb rehberleri, kürt kitlesini Ankara hükûmeti aleyhine ne gibi şiarlar kaldırmaya muvaffak olmuşlardır.

I79

Âşikâr meseledir ki, a'şarı baklamak şîârı, vergi toplayanlardan en çok eziyet gören kürtler'i isyana celbedemezdi. Her bir kürt için "İngiliz" kelimesinden daha çok nefrete sebep olacak bir kelime mümkün olmadığından İngiliz yardımını vaad etmekle onları mübârezeye gayretlendirmek te mümkün değil idi. Mutlakiyet hükûmetini yeniden meydana getirmek şîârı da habile"?" Kürdistan ahâlisinin müsellâh hareketine sebep alamazdı. İsyân rehberleri başta Şeyh Sait olmak üzere evvelâ halifeliği tekrar iâde etmek zemininde kürtler'in dîni taassubunu alevlendirmek yoluyla, iknicisi kitle arasında şöhret yapmış Kürdistan istiklâli şîârıyla kürtleri silâhlendirmişlerdir.

Çihan harbi zamanında ve Çihan harbi kurtardıktan sonra birinci yıllarda bu şiardan meşhur avanturist (Simko) muvaffakiyetle istifade etmiştir. (Simko) evvlâ Rus çarlığının satılmış acentası olup, sonra özünü İngilizler'e satmış ve İran topraklarına koldorluk"?" hücumları icrâ etmiş bir adamdır.

Âşikârdır ki, Kürdistan istiklâli kitleyi celbetmek için yalnız bur vâsita ve tele"?" olarak ileri sürülmüştü. Hakîkatte ise İngiliz emperyalizmi Musul petrolüni daha muhkem saklamak ve Türkiye Kürdistan'ında öz hegemonyasını ile bir gitmek ister. Türk gazetelerinin haberine göre 10000 isyancıya karşı 40000 lik bir ordu cem' edilmiştir.

İsyan Diyarbekir dâiresinden büyüyerek şimâli Kürdistan'a sirâyet etmiştir.

İsyanın ciddiyetini azaltmak olmaz : İsyan aylarca genç Türkiye'nin ve habile"?" genç Türkiye'nin hudud hâricinde ki dostlarının nazarını özüne celbedecektir. Dağlık memleket şartları, çete muhârebesi (partizan mahûrebesi) yapmak için isyancılara kolaylık ve onda ordu hareketine ise müşkülât türetir. Bununla bile çarpışmanın neticesi aydındır. Türkiye ask inkilâbçıları da mutlaka bu hârâ basmaçılıları"?" tâliine uğrayacaktır. (x).

180

Büyük müşkülâta bakmayarak yakın bir zamanda o bertaraf edilecektir. yalnız her tarafa dağılmış hında çete desteleri dağlarda gizlenerek, hele bir müddet sulh ve sükûn eçânda içinde yaşayan ahâli ve hırda askerî küt'aları nârâhat edecektir. Lâkin günc"?" bucaktan olan bu hücumlar Kürdistan isyanının mâlik olduğu siyasî mânâ ve ehemmiyeti taşımayacaktır. Her nice olursa olsun Millî Kurtuluş hareketi dalgasında meydana gelen Türkiye hükûmeti, objektif bir sûrette inkilâbçı rolü oynar, İngiliz emperyalizmi ise kaçıdırılan isyan ile bu hareketi boğmaya çalışır.

Onu göre de bütün ülkelerin işçi sınıfının muhabbet ve teveccühünü bu mübârezede öz silâhını Çihan emperyalizminin zulmüne karşı çevirmiş ve millî inkilâba bir daha ateş ve kılınçla yol açmaya mecbur olan Ankara tarafındadır.

(x) Kitap çap olunduğu zaman isyan artık bastırılmıştı (idare).

Fihrist

İdareden		3
M.P.Pavloviç	İnkilâbçı Türkiye	5
V.A.Gorko.	Karsajin. Türkiye'de ki İngiliz-yunan askerî müdahâlesinin iflâsı	133
Ayzan"?"	Türkiye'de işçi ve içtimaf harekât	147
F.A.Raskonikof.	Türkiye'de akın inkilâbçı isyan	173
